

**COURSE
GUIDE**

**HAU 214
HAUSA TRADES AND CRAFTS (2 CREDITS UNITS)**

Course Team Dr. Abdullahi S. Gulbi (Course Writer) - Usmanu Danfodiyo University, Sokoto
Professor Bashir Aliyu Sallau(Course Editor) - Umaru Musa Yar'Adua University, Katsina

NOUN
NATIONAL OPEN UNIVERSITY OF NIGERIA

© 2023 by NOUN Press
National Open University of Nigeria
Headquarters
University Village
Plot 91, Cadastral Zone
Nnamdi Azikiwe Expressway
Jabi, Abuja

Lagos Office
14/16 Ahmadu Bello Way
Victoria Island, Lagos

e-mail: centralinfo@nou.edu.ng
URL: www.nou.edu.ng

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, in any form or by any means, without permission in writing from the publisher.

Printed 2023

ISBN: 978-978-058-878-6

CONTENTS

Gabatarwar Darasi
Manufar Kwas (Course Aim)
Yadda za a Nazarci Kwas (Working Through the Course)
Kashe-Kashen Kwas (Study Units)
Auna Fahimta (Assignment).
Jinga (Tutor Marked Assignment)
Jarrabawar Qarshen Darasi (Final Examination and Grading)

Gabatarwar Darasi

Wannan kwas na HAU 214, yana da muhimmanci wajen koyon darasin Hausa, musamman abin da ya shafi nazarin sana'o'in Hausawa na gargajiya. Dalili kuwa shi ne, kwas xin ya himmatu ne wajen bayyana batutuwani da suka shafi samuwar sana'o'i a cikin zamantakewar Hausawa. A cikin tattaunawar kuwa, za a ga rabe-raben masu aiwatar da fitattun sana'o'i da ayyukansu. Darussan da ke cikin kwas din za su bayyana kayayyakin da masu sana'o'in gargajiya ke samarwa da kuma muhimancinsu ga al'umma. Manufar wannan kwas ita ce a samar wa da dalibai ko masu karatu bayanai da za su ba su haske ko masaniya a kan batutuwani da suka shafi sana'o'in Hausawa na gargajiya da ajiya da yau. A cikin darasin an zo da cikakken bayani kan dukkan zubi da tsarin kwas xin ta yadda xalibai za su naqalce shi ba da wahala ba. A qarshen kowane kashi an zo da tambayoyin auna fahimta da kuma yanayin gane ko darasin ya zauna sosai da gindinsa. Daga qarshe kuma an zo da fasalin tambayoyi da xalibai za su gani domin nazari kafin zuwan jarabawa a qarshen karatu. An kuma zuba waxansu ayyukan nazari da mai karatu zai iya amfani da su domin qarin nazari a gida. Haka kuma, an samar da dama da xalibai za su iya tuntuvar malami domin qarin haske a duk lokacin da wani abu ya shige duhu.

Manufar Kwas (Course Aim)

Domin kyautata karatu da koyarwa kowane kashi yana da tasa manufa bayan babbar manufar kwas xin ta baki xaya da aka zo da ita a farkon darasi. Kenan abin da xalibai za su yi domin sauqaqa wa karatun nasu shi ne su karanci kowace manufa da take liqe da kowane kashi na darasi domin gane ciki da wajen darasin, ba tare da an samu matsala ba.

Idan an kula da kyau, manyan darussan da suke tattare da kwas xin suna da dama, sai dai za a iya taqaita su zuwa kamar haka:

- Bayani game da asalin sana'o'in Hausawa
- Bayani a kan abubuwan da ake samarwa daga sana'o'in Hausawa
- Yadda ake sana'o'in suke da dangantaka da juna.
- Fito da muhimmancin sana'o'in gargajiya ga rayuwar Hausawa
- Nau'o'in sana'o'in Hausawa na gargajiya.
- Wasu kayayyakin da ake amfani das u wajen gudanar da sana'o'in Hausawa.
- Tasirin zamani ko shirin game duniya a kan sana'o'in gargajiyar Hausawa

Yadda za a Nazarci Kwas (Working Through the Course)

Domin ganin an samu shawo kan wannan darasi an tsara darasin ta yadda xalibai za su iya jan ragamar karatun ba tare da tutsu mai yawa ba. An dai

rarraba kwas xin zuwa rukuni-rukuni da yake qunshe da kashe-kashe masu biye da junu, kuma kowane kashi an rarraba shi yadda xalibi zai ga dangantakarsa da xan'uwansa da yake biye. Saboda haka fahimtar darasin zai biyo karatun ta-natsu da xalibai za su yi wa darasin, su kuma auna fahimtarsu ta amfani da tambayoyin da aka zo da su a qarshen darasin. Da yake kuma akwai aikin jinga da malami zai dinga bayarwa bayan kowane kashi na kwas, xalibi zai samu damar ganin fasalin yadda jarabawa za ta kasance in an gama darasin baki xaya ba tare da ya dogara da malami ba a wannan lokaci. Ana fatar a kammala kwas xin cikin mako 15, wato kowane kashi a cikin mako guda.

Daga qarshe xalibai su sani cewa idan suna nazarin kwas xin, malaman da za su dinga tuntuva ba koyaushe za su kasance tare ba, saboda haka sai su yi jadawalin karatunsu ya dace da kowane kashi na karatu, su kuma dinga ziyara da leqa abubuwan da malami ya tanada domin qarin nazari domin faxaxa sani da qarin haske.

Me ya kamata xalibai su mayar da hankali kai a lokacin gabatar da wannan darasi? Su tabbata sun fahimci abubuwan da suke qasa:

1. Kowane darasi ko kwas yana da rukuni 3 ko 4.
2. Kowane rukuni yana da kashi 4 ko 5.
3. Kowane kashi yana da yankin auna fahimta.
4. Kowane darasi na da tambayoyin auna fahimta da za a yi a gida.
5. Kowane darasi na da amsoshin tambayoyin auna fahimta da aka yi.
6. Kowane darasi ko kwas yana tafe da manazarta da wasu ayyukan qara nazari.
7. Kowane darasi na da bayani a kan ma'anar muhimman kalmomi.

Kashe-Kashen Kwas (Study Units)

A cikin wannan kwas akwai rukuni 3 da kuma kashi 15, kowane kashi yana a matsayin mako guda ne na darasi, kenan za a kammala shi cikin mako 15. Ana kuma fatar a amsa tambayoyin auna fahimta a qarshen kowane kashi, don ganin ko darasin ya zaunu da kyau.

Domin kyautata karatun kwas xin an ratayo manazarta da wasu ayyukan da za a iya cewa suna da muhimmanci ga wannan kwas xin, za su qara haske fiye da qima. Samun waxannan ayyuka da wasu irin su a laburare zai inganta nazari da karatu sosai. Kenan a shiga gonar xakin karatu a gida, ko inda ake ajiye littatafafai a kusa ko nesa zai inganta nazarin wannan kwas.

A kula da liqau da ake sa wa a cikin kowan kashin darasi, za su taimaka wajen qara haske na nazarin kwas xin baki xaya, sai dai a tabbata liqau

xin suna aiki yadda ya kamata, kada a bari sai lokacin da ake buqatar su, a laluba a ga ba su aiki, wato dai a gwada komai kafin qarshen kwas xin.

Auna Fahimta (Assignment).

Shi wannan kwas na tsarin da ba ruwanka da malaminka ne, ko na tafi-da-gidanka, shi ya sa ake jaraba fahimtar karatu ta hanyoyi **uku**, hanya ta farko ita ce ta auna fahimta a qarshen kowane kashin darasi, sa'annan kuma a zo da jinga da za a ba wa xalibi qarshen kowane kashi, shi ma, sai daga qarshe a yi jarrabawar qarshen zangon karatu, wanda zai nuna an zo qarshen darasin.

Auna fahimtar da ake yi a qarshen kowane kashi za ta kasance qaramar jarabawa ce, za ta zo da maki 30 daga cikin 100. Kenan, ana buqatar xalibi ya amsa tambayoyi uku inda za a zavi 2 su kasance su ke xauke da maki 30, maki 15 kowace tambaya. Sauran maki 70 za su zo ne a jarabawar qarshen kwas.

Jarrabawa dai kamar kullum za a gabatar da ita ce daga gida, ita ma ba a cikin aji ba, kuma za ta kasance ta Intanet ne, kenan sanin na'ura mai qwaqwalwa abu ne mai muhimmanci ga xalibi.

Jinga (Tutor Marked Assignment)

Jingar aji tamkar gwajin jarabawa ce ga xalibai, saboda haka amsa jingar da take qarshen kowane kashin darasi zai ba wa xalibi damar fahimtar yadda jarrabawar qarshe za ta kasance ne. Yana da kyau xalibai su mayar da hankali domin amsa irin waxannan samfuri na tambayoyi, domin za su sauqaqa amsa tambayoyin jarabawa a qarshen darasin baki xaya.

Jarrabawar Qarshen Darasi (Final Examination and Grading)

Ita dai jarabawa ita ce hanyar da ake gane ko xalibi ya gane darasi ko kuma ya samu naqasu a wani vangare, saboda haka tana xauke da kasu mafi tsoka na 70 cikin 100. Ba wani dabo a cikin wannan fasali, domin ana xauko samfurin jarabawar ne daga tambayoyin da aka dinga turawa na auna fahimta da kuma jinga. Kenan mayar da hankali wajen amsa waxanan tambayoyi a lokacin darasi zai rage zafin tambayoyin qarshen darasi.

Ga fuskar yadda darasin zai kasance:

**MAIN
COURSE**

CONTENTS

Fasali Na 1 Kafuwar Hausawa Da Sana'o'insu

- Kashi Na 1 Kafuwar Al'ummar Hausawa
- Kashi Na 2 Samuwar Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya
- Kashi Na 3 Masu Sana'o'in Fasaha Da Ayyukkansu
- Kashi Na 4 Fasalin Yadda ake Aiwatar da Wasu
Sana'o'in Gargajiya
- Kashi Na 5 Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya

**Fasali Na 2 Sana'o'in Fasaha Da Abubuwani Da Suke
Samarwa Ga Al'umma**

- Kashi Na 1 Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Ayyukan Aikin Gona
- Kashi Na 2 Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayayyakin Tsaro
- Kashi Na 3 Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Aikin Gida
- Kashi Na 4 Fasahar Sana'o'i Wajen Samar Da Magugunan Gargajiya
- Kashi Na 5 Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Ado

Fasali Na 3 Tasirin Zamani A Kan Sana'o'in Hausawa

- Kashi Na 1 Wasu Kayayyakin Da Masu Sana'ar Sassa'ka Kan Samar
- Kashi Na 2 Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Dukanci Kan Samar
- Kashi Na 3 Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Saka Kan Samar
- Kashi Na 4 Tasirin Shirin Game Duniya (*Globalization*)
A Kan Sana'o'in Hausawa

Fasali Na 1 Kafuwar Hausawa Da Sana'o'insu

- Kashi Na 1 Kafuwar Al'ummar Hausawa
- Kashi Na 2 Samuwar Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya
- Kashi Na 3 Masu Sana'o'in Fasaha Da Ayyukkansu
- Kashi Na 4 Fasalin Yadda ake Aiwatar da Wasu
Sana'o'in Gargajiya
- Kashi Na 5 Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya

Kashi Na 1: Kafuwar Al'ummar Hausawa

Abubuwani da ke Ciki

- 1.1 Gabatarwa
- 1.2 Manufofin Darasi
- 1.3 Su wa ye Hausawa?
- 1.3.1 Muhallin {asar Hausa
- 1.3.2 Rabe-Raben Hausawa
- 1.3.3 Takaitaccen Tarihin Wasu {asashen Hausa Bakwai
- 1.3.4 Takaitaccen Tarihin Wasu Garuruwan Banza Bakwai
- Auna Fahimta
- 1.4 Takaitawa
- 1.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 1.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 1.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1.1 Gabatarwa

A cikin wannan darasi za a tattauna ne dangane da kafuwar al'ummar Hausawa. al'ummar Hausawa kuwa al'umma ce da ke zaune a yankin yammacin Afrika, wadanda harshen Hausa shi ne harshensu. Akwai mabambanta ra'ayoyi dangane da sanin hafikanin tarihin asalin kafuwarsu a duniya. Bisa ga wannan, a kokarin laluben sanin tarihin kafuwarsu, akwai hanyoyi uku da masana suka bi wajen samar da tarihin. Wadannan hanyoyi sun hada da tarihin da aka samu daga rubuce-rubuce na masana tarihi da wanda ya shafi wasu kayayyaki da aka tono a karkashin kasa ko aka gani a wannan yanki, sai kuma tarihin da aka gina bisa zantukan baka na kunne ya girmi kaka. A wannan kashin, aikin zai tatauna a kan asalin Hausawa da muhallinsu da rabe-rabensu.

1.2 Manufofin Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a karshen darasin dalibai su samu karin haske dangane da tarihin kafuwar Hausawa da muhallinsu da kuma rabe-rabensu.

1.3 Su wa ye Hausawa?

Matsalar gane Bahaushe masana tarihi da al'adu sun yi dauki ba dadi a kan ainihin gano Bahaushen asali, wasu daga cikinsu sun yarda harshe ya zama babban ma'auninsu, wasu kuwa suka mara wa al'ada baya, wasu kuwa suka fandare suka ce sai dai addinin musulunci. Duk da haka bai hana wasu su karkata zuwa gado da gidadanci, sanin cewa kowane bakin wuta da irin nasa hayaki.

Farfesa Abdullahi Smith yana da ra'ayin cewa Hausawa sune mutanen da suke a kasar Hausa a karshen karni na goma sha biyar (15 century). A yayin da dukkanin kasashen kasar Hausa suka kafu, kuma jama'ar suka zauna a can na tsawon lokaci.

A ra'ayin wasu masana, harshe shi ne babban abin da za a gane Bahaushe, wato dole ne mutum ya kasance yana iya magana da Hausa rarara. Kuma a duk lokacin huldarsa da mutane ya yi amfani da harshen Hausa a matsayin harshensa na farko, babu ingausa da jani-in-jaka.

Duk da yake ba dukkanin mazauna kasar Hausa ba ne musulmai ba, kuma musulunci ya zama hujja ta gane Bahaushe a kasar Hausa. Wannan ba zai sa mu ce Bamaguje ba Bahaushe ba ne . Domin kuwa ba dukkanin Bahaushe ba ne musulmi ba. Don haka, masana da ke da wannan ra'ayin wasu takwarorinsu masana suka ce da su “A sake lale inji kartagi da ya so sata”.

Wasu masana sun ce wanda duk za a ce ma Bahaushe dole ya kasance yana da tarihin zama Bahaushe kaka da kakanni. Don haka ne {abilan Abakwariga an yadda da zaman su Hausawa duk da kasancewar ba musulmai ba ne. Amma suna da tarihin iyayensu Hausawa ne na tsatso. Wannan yana nuna matukar mutum Bahaushe ne to iyayensa za su ci gaba da zama Hausawa har tutul.

Masana dabab-daban na duniya bakinsu bai saba ba wajen cewa babu wata madogara da za a iya tsayawa a kanta wajen tabbatar da hakikanin lokacin da aka fara halitta a doron kasa. Su kansu masana tarihi sun yi ta sabani game da haka, wannan ya ce kaza, wangan ya ce kaza, wadancan kuma su ce kaza.

Wasu daga cikin masana tarihi sun ambaci cewa ita kanta duniya shekara dubu bakwai kawai za ta yi ta kare. Wasu kuma suka ce, kafin dan Adam ya zo duniya, akwai halittu iri-iri da suka zauna shekaru masu yawa. Wasu kuma cewa suka yi, duniya ta yi shekara dubu saba'in sau bakwai (70,000 x 7), kuma kowace dubu saba'in akwai irin halittar da ta zauna a cikinta kamar mala'iku da Aljannu da tsuntsaye da dabbobi da sauransu, sannan daga baya dan Adam ya zauna¹. Sai dai fa duk da wadannan bayanai, babu wanda ya fadi adadin shekarun duniya na hakika ko kuma mafarar halitta, Al-kur'ani mai tsarki da sauran littattafai masu girma sun ambata cewa Annabi Adamu (A.S.) da Hauwa'u su ne farkon mutane a doron kasa².

Masana tarihi sun amince cewa, al'ummomi da suka fi dadewa a duniya su ne Misarawa da Indiyawa da Sinawa da Babilawa da Girkawa da Rumawa da kuma Farisawa. A kan haka ne masana ke kiran zamanin farko da cewa “|ATACCI”, domin kuwa shi kansa dan Adam bai san kansa a wancan lokaci ba, saboda babu wayon sarrafa komai kuma babu dabara sai tafiye-tafiye kawai daga nan zuwa can cikin dazuka da kogunan duwatsu da gefen kogi, kuma a mafi yawan lokaci tsirara³.

Daga bayा aka fara ‘yar wayewa kuma ana dan taruwa waje daya don taimakon juna. Ta haka ne aka sami al’umma da dangi, aka fara samar da unguwanni da kauyuka da birane. Samuwar haka ba zai rasa nasaba da yawan jama’da aka samu ba a sakamakon auratayya da haihuwa da neman kariya daga makiya da kuma dangantakar sana’o’i⁴. Al’ummar Hausawa kamar sauran al’ummun duniya, ta kafu ne kuma ta bunfasa a bisa wannan tafarki.

Daga nan aka fara noma wanda aka dfauka shi ne matakin ci gaba na farko ga dan Adam. A bisa ga taimakon juna sai aka sami shugabanci ta fuskal mulki da sana’o’i, wanda sannu a hankali har abu ya kai ga kafa hukuma da mulki. Ta haka har dan Adam ya kai ga duk ci gabon da ya samu kansa ya zuwa yanzu.

1.4 Muhallin {asar Hausa

A nan masana da dama sun kawo zantuka mabanbanta, amma masu kusanci da juna dangane da ina ne kasar Hausa? A nan an yi kokarin waiwaye dangane da ra’ayoyin masana da daliban ilimi a kokarin amsa wannan tambaya. Daga cikin masanan da aka yi waiwayen ayyukkansu dangane da kasar Hausa su hada da:

A ra’ayin Sutton (1979:179-201) ya bayyana cewa, kasar Hausa wani yanki ne inda harshen Hausa shi ne harshen farko ga dukkan mutane ko mafi yawan al’ummar da ke zaune a wannan yanki, kuma kasa ce mai yawan gaske. Wannan masanin na nuni da cewa harshen Hausa shi ne harshen da aka fi amfani da shi a wannan yanki, don haka ana iya samun wasu kananan kabilu a cikin kasar Hausa. Alhassan da wasu (1982:1-2) a nasu hasashen sun bayyana kasar Hausa da cewa: {asar Hausa ta asali tana shimfide ne a Afirka ta yamma. {asar tana shimfide a tsakanin hamadar sahara da dazuzzukan da suka doshi gabar tekun Atlantika daga kudu. Haka sun kara da cewa, kasar Hausa tana a tsakanin layi na goma sha biyar (15 N) zuwa layi na goma sha takwas (18 N) a arewa da Ikwaita (Equator). A gabas da layin Grenwhich kuwa, kasar tana a layi na takwas (8 E) da na goma sha biyu (12 E).

A hannu daya kuwa, Adamu (1978:1-2) yana da ra’ayin cewa, kasar Hausa kafin kekashewar hamadar sahara ta kai har wajajen Assode, a can arewa maso-gabas ga Agades. Daga bayा ne a dalilin kekashewar sahara da kuma mamayewar da kabilun Buzaye suka yi wa Azbin , aka sami Gobirawa suka yi hijira suka doshi kudanci har suka iso mazauninsu na yanzu bayan sun zauna a wajajen birnin Lalle.

Haka shi ma Adamu (1997:11) yana da ra'ayin cewe, kasar Hausa a yau tana cikin Afirka ta yamma a arewacin Nijeriya, kuma ta zarce har zuwa kasar Nijar a wajajen Maradi da wasu garuruwa. Daga gabas ta yi iyaka da kasar Barno, daga yamma ta yi iyaka da wani sashe na Dahomey a can gabas da kogin kwara. Daga kudu kuwa ta kai har iyaka da kabilun Gwari da na kudancin Zariya da kudancin Bauchi. Haka ya kara da cewa, kasar Hausa ta funshi garuruwa kamar su Kano da Sakkwato da Zariya da Katsina da Daura da arewacin Bauchi. Farfajiyar kasar Hausa ta zarce har zuwa Damagaram da Filinge da Maradi da Dogon dutsi da {wanni duk a cikin janhuriyar Nijar.

Haka Gummi (2015:45) ya rawaito cewa Augi, (1984) da Bunza (2009 da 2011) suna cewa:

{asar Hausa ta asali tana nan ne a daulolin da suka wanzu a rabin Kogin Rima. Daulolin ba wasu ba ne face daulolin Kabi da Gobir da Zamfara. Daga wannan wurin ne aka haifi Hausa aka kuma yanke cibinta, kuma daga nan ne Hausa ta yadu zuwa sauran wurare. Duk da yake wadannan masana sun fada cewa, akwai bukatar zurfafa bincike domin gano tabbacin hasashensu. Baya ga wannan, a ra'ayin Ibrahim (1981:1) a tasa fahimta cewa ya yi:

{asar Hausa tana shimfide ne a can arewacin Nijeriya da kuma kudancin janhuriyar Nijar a cikin Afirka ta yamma. Daga gabas ta yi iyaka da kasashen Borno. Daga yamma ta yi iyaka da kasar Dahomey, a gabas da kogin Kwara, daga arewa ta yi iyaka da kasar Adar a janhuriyar Nijar. Daga wajen kudu ta yi iyaka da kabilun Gwari da kuma kabilun kudancin Zariya da na kudancin Bauchi.

Bisa ga la'akari da ra'ayoyin da masana suka bayar a sama, a nan za a fahinci cewa, kusan dukkan ra'ayoyin nasu sun tafi a kan cewa, kasar Hausa kasa ce mai yawan gaske wadda take shimfide a Afirka ta yamma a yankin arewacin Nijeriya da kudancin janhuriyar Nijar. Wannan yanki kuwa ya funshi garuruwa kamar su Kano da Daura da Hadeja da Katsina da Zamfara da Zariya da Kabi da Sakkwato da kudancin Bauchi. Bugu da kari, kasar Hausa ta funshi garuruwa kamar su Kwanni da Maradi da Damagaram da dai sauransu a janhuriyar Nijar. A duk fadfin wadannan garuruwa ko yanki da masana suka bada ra'ayoyinsu a kai dangane da farfajiyar kasar Hausa, harshen Hausa shi ne harshen farko da mutanen wannan al'umma ke amfani da shi a wurin mu'amularsu na yau da kullum. Duk da yake akwai sauran kananan kabilu da ake samu a kasar Hausa, amma harshen Hausa da al'adun Hausawa ya yi kaka-gida a kan wadannan kabilu. Haka wannan ba yana nufin ba a samun Hausawa a wasu sassa daban na duniya ba, kuma suna gudanar da rayuwarsu irin na Hausawa.

1.5 Rabe-Raben Hausawa

Ganin cewar al'ummar Hausawa al'umma ce da ke zaune a sassa daba-daban na kasar Hausa, wannan ya haifar da samun yankuna mabambanta tare da haifar da bambanci a tsakaninsu. A wani kaulin an karkasa Hausawa zuwa gida bakwai, wadannan kashe-kashen sun kunshi yankunan kasashen Hausa kamar: Kano, Daura, Zazzau, Gobir, Katsina, Rano da Garun Gabas.

1.6 Takaitaccen Tarihin Wasu {asashen Hausa Bakwai DAURA}

Masana ba su gano cikakken bayani game da asalin mutanen Daura ba. Sai dai akwai wani marubuci mai suna Dr Isma'ila Tsiga a littafinsa mai suna *Sarauniya Daurama* yana da ra'ayin cewa, asalin mutanen da suka fara zama Daura Falasdinawa ne. Wai wani mutum mai suna Najib wanda dansa Abdulkadir ya bar kasar Falasdinu ya zo Libiya ya zauna. Daga Libiya kuma ya wuce zuwa Turabulus. A nan aka nuna ya nemi sarauta, da bai samu ba sai ya yi hijira zuwa kudu inda har Allah ya kawo shi Rafin Kusugu ya zauna. Wannan wuri nan ne tsohuwar riiy়াr nan ta Daura. Wasu malaman tarihi sun nuna cewa ya samu wasu mutane a wannan wurin, wasu kuma suka ce shi ne ya fara zama a wurin tare da mutanensa. Akwai bayanin da ya nuna cewa, tun lokacin da mutane suka fara zama a wannan wuri mata ne ke sarauta. Ana kirin sarautar da suna *Magajiya*. Sannan an ce wai mace tun tana da shekara goma ake gane idan za ta yi sarauta. Saboda haka, idan an gane haka, to ba a kara barin ta fita ko kofar gida, sai dai a ajiye ta cikin gida a yi ta yi mata wasu al'adu da ba za ta yi sha'awar namiji ba, domin a tsarin sarautar wannan lokaci Magajiya ba ta aure. Kafin zuwan Bayajida, an ce an yi Magajiyoyi 17.

1 Kufuru	6 Yabamu	11 Shata	16 Zama
2 Ginu	7 Gizirgizir	12 Batatune	17
Daurama			
3 Yakono	8 Inna Gari	13 Sandamata	
4 Yakunya	9 Daura	14 Jamata	
5 Walzamu	10 Gamata	15 Hamata	

KANO

Kano tsohon gari ne wanda shi masana suka kasa gano lokacin da mutane suka fara zama a cikinsa. Sai dai ana kyautata zaton daga cikin mutanen da suka fara zama a inda ake kira birnin Kano a yau akwai *Abagayawa*. Wadannan mutane sun zo ne daga *Gaya* kimanin kilomita hamsin daga gabas. Su wadannan mutane an nuna makera ne, sai dai suna hadawa da noma da farauta. A yawace-yawacen da suke yi na neman karfen da za su yi kira da shi har suka kawo Dutsin Dala, wurin da suka gano cewa akwai tama mai yawan gaske a wurin. Wannan ya sa kewayen Dutsin Dala ya zama wurin zama gare su. Shugaban wadannan mutane sunansa *Kano*, wato sunansa ne aka ba garin. Daga baya an samu wasu mutane da suka

zauna kusa ga Dutsen da ke zagaye da Kano. Wadannan wurare kuwa sun hada da **Magwan** da **Fanisau**. Ganin cewa wurin yana da albarkar noma da namun daji, sai mutane suka yawaita a wurin. Da haka ne suka samu shugaba wanda akan ba jagoranci ta la'akari da karfinsa da jaruntaka. Ayyukan shugaban a wannan lokaci sun hada da:

- Kula da abin bauta.
- Kai sako zuwa ga abin bauta.
- Karbo sako zuwa ga mabiya.
- Kiyaye dokin farauta.
- Shugabantar tsafin kasa da tabbatar da biyayya.

Daga cikin Sarakunan da aka nuna sun shahara a Kano akwai **Barbushe** wanda aka ce kato ne baki, majiyi karfi, mai gizo da gashi da yawa a fuska. Saboda karfinsa, an ce shi kafai yakan farauto giwa ya azo ta bisa kai ya yi tafiyar yini daya har ya kawo gida. Sunan tsafin nasu **Tsumburbura** wanda shi suke bauta, kuma yana nan a saman Dutsen Dala cikin wata 'yar bukka. Barbushe shi ne shugaban tsafin. Jama'a kan taru sau daya a shekara don bautar tsafin.

KATSINA

Wasu maharban Adawa aka ce su suka kafa Katsina a yawace-yawacen da suke yi na neman abinci. Dangane da masarautar Katsina da **Habe** kuwa, wai wani mutum mai suna **Bagari Jirgo** ya kafa ta kimanin shekaru 3500 da suka wuce. Wasu kuma suka ce, wasu maharba ne da suka fara zama a **Durbi-ta-kusheyi** da **Birnin Bugaje** suka kafa Katsina. Wasu suna da ra'ayin cewa, wai **Katsi** da **Buga** wadanda suka fito daga cikin zuri'ar Adawa da Samudawa su suka kafa Katsina. Wai daga sunan **Katsi** aka samu sunan garin. Masu wannan ra'ayi sun tabbatar da cewa, akwai alamun kaburban wadannan mutane a **Durbi-ta-kusheyi** da wasu kauyuka na kusa da ita. Wai mutanen sun zauna a nan ne don diban tama da farautar dabbabin da ke wurin.

Masana tarihi sun ce, an fara samun tsarin sarauta a Katsina tun karni na 15. Wai an yi sarakuna fiye da 30 kafin jihadin Shehu [anfodiyo. A tsarin sarautar **Habe** kuwa, Sarki na farko shi ne Kumayau dan Bawo jikan Bayajida. Zuri'ar Kumayau ne suka ci gaba da mulki har zuwan **Korau** daga 'Yandoto wanda ya kashe **Sanau** ya kafa sabon gidan sarauta. Daular Katsina ta girma kwarai a karni na 16 lokacin da 'yan kasuwa daga kasar Moroko da Songhai suka shigo kasar a shekarar 1591. Mulkin Katsina ya fita daga hannun Habe ne a lokacin jihadin [anfodiyo (1804) inda wasu suka yi kaura suka koma Maradi, sai Fulani suka maye gurbinsu. Sarkin Katsina Ummarun Dallaji shi ne Sarki na Farko a mulkin Fulani.

GOBIR

Gobir dadaddiyar daula ce da aka ce ta rayu tun karni na 8. Wai asalin Gobirawa daga **Azbin** da **Bilma** suke. Wasu sun ce, wadannan mutane sun zo kasar Gobir ne neman wurin noma. Da suka yada zango sai suka

ki tashi don sun ga wurin zama. Wasu kuma suka ce, Sarki **Lamarudu** ya koro su saboda tsaurin kansu suka zo nan suka zauna. Birnin farko da daular Gobir ta kafa shi ne **Lalle**, daga bay a suka kafa **Birnin Magale**. Gobirawa sun yi yake-yake da yawa don fadada kasarsu. Sarkin Gobir **Ibrahim Babari** shi aka ce ya kafa babban birnin Gobir a **Alkalawwa** bayan ya kori Sarkin Gobir **Uban Ashe**. Masu jihadi sun ci Gobir da yaki a shekarar 1808 inda aka nuna an yi Sarakuna 6 kafin jihadi. Sarki Bawa jangwarzo shi ne ya fi shara daga cikinsu. Bayan an ci su da yaki suka warwatsu, Sarkin Gobir Mayaki shi ya kafa **Tcibiri, Hassan Jan Halima** ya yi masa tawaye suka gudu suka kafa Sabon Birnin Gobir. A Sabon Birnin Gobir an yi shahararrun Sarakuna 16, daga cikinsu har da wata mace mai suna **Innar Gobir** wadda ake yi wa kirari da “Inna ‘yar Bukumu gagari maza”.

1.7 Takaitaccen Tarihin Wasu Garuruwan Banza Bakwai

ZAMFARA

Zamfara dai tana daya daga cikin manyan garuruwan nan da ake kira Banza Bakwai. ita dai Zamfara tana shimpide ne a Arewa maso Yammacin Nijeriya. Kamar yadda tarihi ya nuna, asalin Zamfara mutane ne maharba wadanda aka fi sani da Maguzawa. An kafa masarautar Zamfara a karni na 11 tare da birnin **Dutsi** a matsayin cibiyarta. Masarautar Zamfara ta bunkasa kwarai a farkon karni na 16 wadda ke da iyaka zuwa **Gulbin Ruma** a Arewa zuwa **Gulbin Ka** a Kudu maso Yamma. Sarakuna da dama sun yi mulki a Dutsi wadanda suka hada da **Dakka, Kokai-kokai, Dudufari, Jatau, Jimir** da kuma wata sarauniya mace mai suna ‘**Yar Goje**’. Sarauniya ‘Yar Goje ta dade a karagar mulki inda a shekarar 1310 ta mayar da birnin masarautar daga Dutsi zuwa wani wuri da ake kira **Kuyanbana** a Kudu maso Gabacin Dutsi. Sarauniya ‘Yar Goje ta yi amfani da sojojin yakinta da ake kira **Samudawa** ta yi yunkurin amshe kusan garuruwa 23 inda a yanzu haka suke amsa sunan Zamfarawa a kasar Sakkwato.

Wani ra’ayi ya nuna Zamfarawa sun tashi daga **Dutsi** zuwa wani wuri wai shi **Rafin Gagare** kusa da wani gari mai suna Isa. Ra’ayin ya ci gaba da cewa, an kafa Zamfara ne a dalilin wata mata mai suna **Fara** diyan wani Sarki ne a Gobir wadda ta bace wa mijinta a daji, sai wasu maharba suka tsince ta suka tafi da ita wani kauye mai suna **Unguwar Maza** kusa da Dutsi, daga bay a suka mayar da ita gida a Gobir. Jin dadin da Sarkin Gobir ya yi na kawo masa diyarsa, sai ya ba maharban gari don su zauna tsakanin Unguwar Maza da Nijer. Daga nan sai maharban suka sanya ma wurin suna Zamfara, wato daga kalmar **Maza** da **Fara** aka samar da sunan. Zamfara ta yi Sarakuna kimanin 78 har zuwa yau, kuma daga cikinsu akwai **Banaturmi, Bawa, Mijigu, Birtakiskis, Sanakafo** da sauransu.

NUPE

{asar Nupe kasa ce mai dadadsen tarihi. Masana tarihi sun nuna cewa, Nupe ta samo asali ne daga wani jarumin mutum mai suna **Tsoede** wanda shi ne ya kafa daular Nupe. Sunan nasa ya samo asali ne daga **Etsu** ko **Tsu Ede**. Mutanen kasar Nupe sun kasance a warwatse ba su hade wuri daya ba a wangan lokaci, kuma suna karkashin mulkin **Igala** ne wanda ke da karkashin mulki sosai a wangan lokaci. Daga bayo ne wannan jarumi Tsoede ya hade su wuri daya, ya kuma kafa babbani birnin Nupe wanda ake kira **Nupeko** inda ya zama shi ne Sarki na farko wato Etsu Nupe. Daular Nupe ta bunkasa kwarai a farkon karni na 16 inda kuma ta durkushe sakamakon addabar makiya da suke kewaye da ita kamar Jukun da Oyo da kuma Igala. A karni na 19 Fulani sun samu karbe daular ta Nupe a karkashin jihadin Shehu [anfodiyo. Daular Nupe ta ci gaba da zama karkashin kulawar daular Fulani a karkashin jagorancin wani malami mai suna **Malam Dendo**, inda aka ce Nufawa da yawa sun karbi Musulunci a hannun wannan malami. Daular ta sake durkushewa a lokacin da Turawan mulkin mallaka suka kawar da daular Musulunci a shekarar 1897. Mafi yawan Nufawa suna zaune ne a jihar Neja, kuma kashi 90 daga cikinsu Musulmi ne, da yake har yanzu akwai birbishin addinin gargajiya, sai dai yana da rauni sosai. Kamar dai sauran dauloli, Nupe tana da manya da kananan Sarakuna. Nufawa suna da al'adu da yawa, domin mafi yawansu suna da tsagar aska na al'ada a fuskarsu. Tarihi ya nuna an yi Sarakuna da dama a kasar Nupe. Ga sunanyen wasu daga cikinsu:

Tsoede	1531-1591	Majiya II	1805-1810, 1830-1834
Shaba	1591-1600	Idrisu dan Jimada	1810 -1830
Zaulla	1600-1625	Usman Zaki	1834-1859
Jiga	1625-1670	Masaba	1841-1873
Mamman Wali	1670-1679	Umaru Majigi	1873-1884
Abdu Waliyi	1679-1700	Maliki	1884-1895
Jibirin (Jibirilu)	1700-1759	Abubakar	1895-1901
Mu'azu	1759-1767	Muhammadu	1901-1916
Majiya I	1767-1777	Bello	1916-1926
Iliyasu	1777-1778	Sa'idu	1926-1935
Mamman	1795-1796	Muh'd Ndayayako	1935-1962
Jimada	1796-1805	Usman Sarki	1962-

A Auna Fahimta

1.	Ta wace hanya za a iya Bahaushe?.
2.	Yi takaitaccen bayani a kan daular Gobir.
3.	Yaushe aka fara samun tsarin sarauta a Katsina?

1.4 Takaitawa

Bisa ga zantukan da aka tattauna a wannan kashin za a ga cewa al'ummar Hausawa al'umma ce da ke da dogon tarihi. Sanin hakikanin tarihinsu wani abu ne mai wuyan tantancewa. Babban abin da ya bayyana a fili shi ne Hausawa su ne masu amfani da harshen Hausa wadanda d'a'ibobinsu da al'adunsu duk irin na Hausawa ne, kuma galibi suna zaune ne a yamacin Afrika.

1.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Daula: Jin daxi.
- Qarni: Tsawon lokacin day a kai shekara xari.
- Tsaga: Alamar da wanzami ke yi wa mutum a fuska.
- Sarki: Mutumin da aka naxa ta hanyar gargajiya don ya shugabanci al'umma ta hanyar mulki ko sana'a.

1.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Adamu, M. (1978). *The Hausa Factor In West African History*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Adamu, M.T. (1997). *Asalin Hausawa da Harshensu*. Kano: [ansarkin Kura Publishers.

Bunza, A.M. (2009). *Narambada*. Lagos: Ibrash Publishers.

Gummi, M.F. (2015). "Sarkanci a Lardin Sakkwato." Sakkwato: Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Ibrahim, M. S. (1981). "Tattalin Arzikin Hausawa Na Gargajiya." Kano: Takardar da aka gabatar a Sashen Harsunan Nigeriya Jami'ar Bayero.

Sutton, J.E.G. (1979). "The Aquatic Civilization of Middle Africa." *Journal of African History*. vol xx No 2 pp 179-201.

Alhassan, H. da wasu (1982). *Zaman Hausawa Na Biyu, Don Makarantun Gaba da Sakondare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

1.11 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Ta wace hanya za a iya gane Bahaushe?

A ra'ayin wasu masana, harshe shi ne babban abin da za a gane Bahaushe, wato dole ne mutum ya kasance yana iya magana da Hausa rarara. Kuma a duk lokacin huldarsa da mutane ya yi amfani da harshen Hausa a matsayin harshensa na farko, babu ingausa da jani-in-jaka.

2. Yi taqaitaccen bayani a kan daular Gobir.

Gobir dadadsiyar daula ce da aka ce ta rayu tun karni na 8. Wai asalin Gobirawa daga **Azbin** da **Bilma** suke. Wasu sun ce, wadannan mutane sun zo kasar Gobir ne neman wurin noma. Da suka yada zango sai suka fi tashi don sun ga wurin zama. Wasu kuma suka ce, Sarki **Lamarudu** ya koro su saboda tsaurin kansu suka zo nan suka zauna. Birnin farko da daular Gobir ta kafa shi ne **Lalle**, daga bayaya suka kafa **Birnin Magale**. Gobirawa sun yi yake-yake da yawa don fadada kasarsu. Sarkin Gobir **Ibrahim Babari** shi aka ce ya kafa babbani birnin Gobir a **Alkalawa** bayan ya kori Sarkin Gobir **Uban Ashe**. Masu jihadi sun ci Gobir da yaki a shekarar 1808 inda aka nuna an yi Sarakuna 6 kafin jihadi. Sarki Bawa jangwarzo shi ne ya fi shara daga cikinsu. Bayan an ci su da yaki suka warwatsu, Sarkin Gobir Mayaki shi ya kafa **Tcibiri**, **Hassan Jan Halima** ya yi masa tawaye suka gudu suka kafa Sabon Birnin Gobir. A Sabon Birnin Gobir an yi shahararrun Sarakuna 16, daga cikinsu har da wata mace mai suna **Innar Gobir** wadda ake yi wa kirari da “Inna ‘yar Bukumu gagari maza”.

3. Yaushe aka fara samun tsarin sarauta a Katsina?

Masana tarihi sun ce, an fara samun tsarin sarauta a Katsina tun karni na 15. Wai an yi sarakuna fiye da 30 kafin jihadin Shehu [anfodiyo. A tsarin sarautar **Habe** kuwa, Sarki na farko shi ne Kumayau dan Bawo jikan Bayajida. Zuri’ar Kumayau ne suka ci gaba da mulki har zuwan **Korau** daga ‘Yandoto wanda ya kashe **Sanau** ya kafa sabon gidan sarauta. Daular Katsina ta girma kwarai a karni na 16 lokacin da ‘yan kasuwa daga kasar Moroko da Songhai suka shigo kasar a shekarar 1591. Mulkin Katsina ya fita daga hannun Habe ne a lokacin jihadin [anfodiyo (1804) inda wasu suka yi kaura suka koma Maradi, sai Fulani suka maye gurbinsu. Sarkin Katsina Ummarun Dallaji shi ne Sarki na Farko a mulkin Fulani.

Kashi Na 2: Samuwar Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya

Abubuwān da ke Ciki

- 2.1 Gabatarwa
- 2.2 Manufofin Darasi
- 2.3 Waiwaye a kan Ma'anar Sana'a
 - 2.3.1 Tarihin Samuwar Sana'o'in Gargajiyar Bahaushe
 - 2.3.2 Rabe -Raben Sana'o'in Hausawa
- Auna Fahimta
- 2.4 Takaitawa
- 2.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 2.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 2.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

2.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan tarihin kafuwar Hausawa musamman abin da ya shafi tarihinsu da muhallinsu da kuma rabe-rabensu. A wannan dasasun za a tattauna ne a kan samuwar sana'o'insu. Sana'a ita ce babbar hanyar dogaro da kai a kowace irin al'umma da ke tinkahon samar da ci gaba a cikin al'ummarta. Hausawa sun dadē da samar wa kansu hanyoyin da za su ci gaba a cikin rayuwarsu musamman wajen samar wa kansu abubuwān bukutun yau da kullum. Don haka, wannan kashin zai yi koñarin kawo tarihin samuwar sana'o'in Hausawa na gargajiya.

2.2 Manufofin Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a fahimci dalilan samuwar sana'o'in Hausawa da yadda sana'o'in suka ci gaba da yaduwa suna bunkasa a ñasar Hausa.

2.3 Waiwaye a kan Ma'anar Sana'a

Tantance ma'anar sana'a kai tsaye abu ne mai wuya matuka, saboda masana da dama sun tofa albarkacin bakinsu musamman a Bahaushiyar al'ada. Don haka, wannan fasali ya yi nazarin wasu daga cikin ra'ayoyin masana dangane da ma'anar sana'a.

Ita dai kalmar sana'a kalma ce ta Larabci. A Larabce kuwa kalmar na nufin aiki. Daga bayá Bahaushe ya ari kalmar tare da ma'anarta daga Larabci. Bayan tafiya ta yi tafiya sai ma'anar kalmar a wurin Bahaushe ta kara fadada har ta kunshi duk wani aiki da za a yi don gudanar da wani

abu da za a musanya a tsakanin daidaikun al'umma ko rukunin jama'a. Maigandi (2014:242) ya kara da cewa:

Kalmar sana'a dai kalma ce wadda ake hasashen asalinta daga harshen Larabci ne. Kalmar a harshen Larabci / swana'atu/ ce, sai Bahaushe ya yi mata kwaskwarima don ta dace da yadda yake fada. Babban dalili shi ne, a Hausa babu harafin /swa/ sai ya mayar da ita /sinun/. Haka kuma aka shafe harafin /tu/ sai aka Hausance kalmar ta zama sana'a.

Bisa ga wannan fahimtar, masana da dama sun bayyana ra'ayoyinsu dangane da ma'anar sana'a. Ga misali, Yahaya da wasu (1987:48) sun bayyana sana'a da cewa: *Hanya ce ta amfani da azanci da hikima a sarrafa albarkatu da ni 'imomin da [an adam ya mallaka don bukatun yau da kullum.*

Don haka, kenan sana'a wata aba ce wadda mutum ya jibanci yi da nufin samun abin masarufi don gudanar da harakokin rayuwa. A ra'ayin Garba (1991:11) cewa ya yi

Sana'a ita ce ginshikin rayuwa da tattalin arzikin yau da kullum na Hausawa. Sannan kuma tana daya daga cikin muhimman hanyoyin da ake gane martabar mutum da kasaitarsa da matsayinsa a cikin al'umma.

Wannan yana nuna sana'a tamkar wani madubi ne da za a kalla a iya gane matsayin mutum a cikin al'ummar Hausawa. A wata fuskar kuwa, Sharifai (1990:11) yana da ra'ayin cewa sana'a tana nufin

.... wata hanya da mutum yake bi don nema ko samun abinci, abinci yana zuwa ta hanyar kudi ko wani abin da rayuwa za ta dogara a kai. kuma wannan hanya ta zama wadda aka gada ce tun iyaye da kakanni ba wata bakuwar al'umma ce ta kawo ta ba.

Bisa ga wannan ma'anar, za a ga cewa, mai wannan ra'ayin ya karkata ne ga ma'anar sana'a dangane da sana'o'in gado na gargajiya na Bahaushe.

Fauziya (2013:206) ta rawaito Madabo, (1979:27) yana cewa, *Sana'a dadaddiyar al'ada ce da ta nuna Hausawa a idon duniya ta kuma bunkasa kasar Hausa ta yadda baki suke zaune cikin jin dadii sakamakon sana'o'i dabab dabab.*

Wannan ya nuna sana'a hanya ce ta ciyar da al'umma na kusa da na nesa, tare da biyan bukatun yau da kullum a dukkan sha'anoni na rayuwa bisa tsari.

A ra'ayin Yahaya, I.Y, da Gusau, S.M. da Yar aduwa, T.M (2001:48) sun bayyana cewa:

Sana'a wata aba ce wadda mutum ya jibanci yi da nufin samun abin masarufi don gudanar da harkokin rayuwa. Aba ce wadda ta danganci tono albarkatun kasa da sarrafa hanyoyin kimiya da fasaha da ni 'imomin da suke tattare da dan Adam da sha'anin kasuwanci na saye da sayarwa da ciniki da sauransu.

Duba daga wannan ma'anar za a ga an tattaro abubuwa masu yawa da suka jibanci sana'a.

A cikin The New Age Encyclopedia (1980:423) an bayyana sana'a da cewa: sana'a ta kunshi duk wani aiki da mutum ke aiwatarwa wanda ya kunshi saye da sayarwa domin samun abin bukata.

Haka a kamusun Hausa na CNHN (2006:186) an bayyana sana'a ko sana'o'i da cewa: *Aikin da mutum yake yi don samun abinci, misali manomi sana'arsa noma, wanzami kuwa sana'arsa aski ne.*

A kamusun Bargery (1934:896) ya bada ma'anar sana'a kamar haka: *Hanya ce ta kyautata gudanar da rayuwa.*

Shi kuwa Newman (1977: 177) cewa ya yi, *Sana'a ita ce abin da mutum yake yi don sabawa kamar gini.*

Bugu da kari Wushishi (2011:26) yana da ra'ayin cewa:

Sana'a hanya ce ta samun aiki na dogaro da kai don tanadar abubuwani biyan bukatu da neman rufin asiri kan harkokin rayuwa da kuma sarrafa albarkatu ta hanyar kimiya da fasaha da karkatar da su wajen saye da sayarwa da musayar kaya don mallakar abin da ba a iya samar wa kai.

Bisa ga la'akari da wadannan misalai na ma'anonin sana'a da ke sama, idan aka yi nazarin wadannan ra'ayoyi na masana za a fahimci cewa, kusan duk bori guda suke yi wa tsafi, domin kuwa kusan duk manufar su daya dangane da ma'anar sana'a. Bisa ga wannan, ana iya cewa, sana'a wata aba ce da mutum ke aiwatarwa da nufin samun abin masarufi domin gudanar da harkokinsa na yau da kullum da kariyar mutunci a cikin al'umma. Idan kuwa haka ne, ba shakka sana'a ta taka muhimmiyar rawa wajen bunkasa tattalin arzikin al'umma baki daya.

2.3.1 Tarihin Samuwar Sana'o'in Gargajiya Bahaushe

Sha'anin tarihi wani abu ne mai wuyar tantancewa musamman ganin cewa, kowane masanin yana kawo abin da ya fahimta ne sannan ya bayyana ra'ayinsa dangane da wata matsala. Don haka, samun sahilih tarikhin asalin sana'o'in Hausawa na gargajiya wanda zai zama karbabbe kuma gamsasshe ga jama'a, wani abu ne mai wuyan gaske. Duk da haka, wannan ba zai hana a rasa samun ingatattun bayanai ba dangane da asalin sana'a ga al'ummar Hausawa.

Akwai masana irin su Garba (1991) da Rimmer da wasu (1948) suna hasashen cewa, bukatoci da gurin rayuwar [an'adam su ne kashin bayan giuwarr sana'o'insa domin samun saukin gudanar da rayuwarsa ta yau da kullum. Don haka, bayan mutum ya samu lafiya, babbar bukatarsa ta abinci ita ta haifar da sana'ar noma. Haka bukatar noma ta haifar da samuwar kayan aikin gona wanda daga nan sai ta haifar da sana'ar kira da sassaka. Haka bukatar sutura ta haifar da sana'ar saka, bukatar muhalli ta haifar da sana'ar gini. Haka abin ya ci gaba da wanzuwa ta yadda yawan bukatocin [an 'adam na karuwa yawan sana'o'insa na karuwa har ya zuwa wannan lokaci na yau. Ta wannan hanya ce aka samu yawaitar sana'o'in gargajiya na Hausawa ta yadda kowa ya dauki wata sana'a da

ya ga ta fi dacewa da shi domin bayar da tasa gudummawa a cikin al'umma. Masana da dama sun tofa albarkacin bakinsu dangane da asalin sana'a. Daga cikinsu akwai Rimmer (1948) da Garba (1991) da Madabo (1970 da 2007) da Umar (1985) da sauransu.

Ga misali Maigandi (2014:245) ya rawaito Alhassan da wasu (1982:32) suna da ra'ayin cewa: *kasancewar noma wata dadaddiyar al'ada ga [an adam saboda abinci, kuma bisa la'akari da karin maganar: Noma na duke tsohon ciniki, kowa ya zo duniya kai ya tarar, ba bu sana'ar da ta riga shi.*

Wannan ra'ayin na da hasashen cewar sana'ar noma ita ce farko daga cikin sana'o'in Hausawa na gargajiya. A wani ƙaulin, Rimmer da wasu (1948:42) sun bayyana cewa, a baya, mutum ya kasance mayawaci ne a cikin daji daga wannan daji zuwa wancan domin neman abinci. A lokacin wannan yawace-yawacen ne yake farauto namun daji da 'ya'yan itatuwa a matsayin abin masarufi. A wannan ra'ayin kuwa, masu wannan hasashen suna ganin cewa, sana'ar farauta ita ce sana'ar farko ga [an'adam. Wannan kuwa ba zai rasa nasaba da ganin cewa, dabbobi da 'ya'yan itatuwa da ake amfani da su a matsayin cimaka, ai farautarsu aka yi.

Daga nan aka fara amfani da fatar dabbobi a matsayin muhalli da suturar jiki. Da tafiya ta yi tafiya, har suka sami dabadar samun wuta ta amfani da duwatsu da busasshiyar ciyawa, daga baya sai mutum ya gane amfanin zama wuri daya ya yi noma. Wannan sana'ar ta noma ta haifar da samuwar kira domin samar da kayan aikin gona, bayan amfani da itace da duwatsu a matsayin kayan aikin gona kafin samuwar karfe. Maigandi, (2014:163)

Bisa ga ra'ayoyin da aka tattauna a sama, Rambo, (2019) yana da hasashen cewa, sana'ar da ta riga kowace sana'a a duniya ita ce sana'ar sassaka, dalili kuwa shi ne, kamar yadda bayani ya gabata cewa, [an adam ya fara farauta domin neman abinci; to ita ko wannan farautar kafin ya yi ta sai da ya tanadi abin yin farautar, watau sarrafa itace a matsayin makamin da zai yi amfani da shi wurin aiwatar da farautar. Idan kuwa haka batun yake, ba shakka sana'ar sassaka itace farko ga [an adam. Wannan hasashen zai kara karfafuwa idan aka yi waiwaye a kan tarihin annabi Adam (AS) mutum na farko a doron kasa wanda tarihi ya tabbatar da cewa, ya yi amfani da sanda wadda yake amfani da ita wajen tafiya kafin bayyanar Ibilis a wajensa. Dubi shafin yanar gizo na <http://www.htm.cguYehn9.wood>. domin karin bayani.

2.3.2 Rabe -Raben Sana'o'in Hausawa

Wadannan sana'o'i sun kasu kashi-kashi gwargwadon bukatocin al'ummar Hausawa, don haka masana sun yi kokarin karkasa wadannan sana'o'i zuwa gida-gida gwargwadon fahintarsu. Ga misali Yahaya I. da [angambo (1986:173) a tasu fahimta sun kasa sana'o'in Hausawa zuwa gida uku. Sana'ar noma da sana'ar sarrafa wani abu domin samun wani abu, misali kamar kira da safa da sauransu, sai sana'ar jari da kwarewa

wanda ya shafi gini da kasuwanci da sauransu. Shi kuwa Garba (1991:1) cewa ya yi:

Ana iya karkasa sana'o'i daki-daki. Akwai sana'o'in yawaitarwa inda akan fara da abu kadan a samu mai yawa. Sana'o'in da ke wannan rukuni sun hada da noma na damina da na rani, da kiwo. Akwai sana'o'in sayarwa inda ake samar da wasu abubuwan da suke bukata su musanya da kudi, misali talla, da fatauci da baranda. Akwai sana'o'in aiwatarwa inda ake sarrafa wasu abubuwa kamar ma'adinai a mai da su kayan amfani, watau misali sana'ar kira da saka da sassaka da dukanci da rini da jima. Akwai kuma sana'o'in bida wadanda sun kunshi roko da aikatau da kwadago irin na jinga da yammaci da safiya. Bisa ga tashi fahinta ya karkasa sana'o'in Hausawa zuwa gida hudu wadanda ya kira sana'o'in yawaituwa da na sayarwa da na aiwatarwa da kuma sana'o'in bida.

A hannu daya kuwa, Yahaya (1992:4) duk da yake su ma sun kalli sana'o'in ta fuska uku, amma ga yadda suka raba sana'o'in kamar haka. Noma, a karkashinta akwai sana'o'i kamar su kira da saka da dukanci da sauransu. Kaso na biyu kuwa kasuwanci, wanda ya kunshi fatauci da dillanci da koli da sauransu. Kaso na uku kuwa ya kunshi dafe-dafe wanda ya kunshi soye-soye da gyare-gyare da gashe-gashe.

A karkashin wannan, wasu masanan sun karkasa sana'o'in ne ta fuskar jinsin masu aiwatar da ita. A bisa wannan tsarin, Fauziyya, (2013:208) ta bayyana cewa: *Bisa ga ka'idojin al'adun Hausawa, ba kowace sana'a kowa yake yi ba, a'a kowace da mai yin ta, wadansu na mata ne, wadansu na maza ne, wadansu kuwa suna yi ne a tare, ma'ana kowane jinsi zai iya gudanar da ita.*

Bisa ga wannan kason, za a fahimci cewa, sana'o'i rukunin maza sun kunshi: {ira da jima da rini da wanzanci da sassaka da dukanci da sauransu. Rukuni na mata kuwa sun kunshi kitso da sussuka da dafe-dafe (na wanda aka san matan Hausawa na yi a al'adance) da sauransu, sai na tarayya wanda ya shafi sana'o'i kamar su saka da dillanci da aikatau da sauransu.

Al'adun Hausawa sun yi tasiri wajen haifar da wannan kashe-kashen sana'o'in, domin a al'adar Hausawa akwai wasu sana'o'in da ake ganin ba su dace da jinsin mata ba , daga cikinsu akwai farauta da jima da sassaka da sauransu. Bisa ga wannan ne Sayinnawal, (2015: 31) yake da ra'ayin cewa: *Wannan na faruwa ne saboda kowace sana'a akwai jinsin mutanen da suka fi dacewa su aiwatar da ita bisa ga kaifin fahintarsu da karfin jikinsu.*

Dukkan wadannan sana'o'i, Hausawa suna gudanar da su ne domin biyan bukatocinsu na yau da kullum.

Auna Fahimta

1. Mece ce sana'a?
2. Kowo rabe-raben sana'o'in Hausawa da ka sani.
3. Ta wace hanya aka sami yawaitar sana'o'in gargajiya na Hausawa?

2.4 Takaitawa

Sana'a tana nufin duk wata hanya da mutum zai yi amfani da ita wajen samar wa kansa abubuwан more rayuwa domin biyan wasu bukotocinsa. Wannan ya hada da sarrafa wasu abubuwa wadanda ake amfani da su ko musayar wani abu da wani abu ko saye da sayarwa da dai sauransu. Gano hakikanin asalin sana'a abu ne mai wuya ,sai da i ana hasashen cewar ta samo asali ne daga bukatocin al'umma a muhallin da suka samu kansu, wannan shi ya haifar da yawaitar sana'o'in, domin kowace al'umma da irin nata bukata. Haka sana'o'in an kasa su zuwa gida uku a wani kaulin kamar na maza da mata da kuma na tarayya.

2.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Sana'a: Aikin da mutum yake yi don samun abinci.
- Musaya: Canja ko sake wani abu.
- Buqata: Son samun wani abu.
- Muhalli: Wuri ko gida.

2.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Sanyinnawal, S. I. (2015). "Cudedeniyar Sana'o'in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Rimmer, E.M da da wasu (1984). *Zaman Mutum Da Sana'arsa*. Sabon Bugu. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.

Maigandi, A. (2014). "Hanya Mai Hadin Zumuntar Dole: Cudedeniyar Al'adun Hausawa Da Na Fulani A Gundumar Sakkwato." Sakkwato: Kundin Digiri na Uku, Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Garba, C.Y. (1991). *Sana'o'in Gargajiya a {asar Hausa*. Ibadan: Spectrum Books Limeted.

Fauziyya, H.M. (2013) "Saki Reshe...Tsokaci Dangane Da Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya A Jiya Da Yau." *Excerpts of International Seminar on The Deterioration of Hausa Culture*. Katsina: Organised by Katsina State History and Culture Bureau in Collabaration with Umaru Musa Yar adua University. pp 217-226.

Yahaya, I. da [angambo, A. (1986). *Jagoran Nazarin Hausa*. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.

2.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Mece ce sana'a?

Wata hanya da mutum yake bi don nema ko samun abinci, abinci yana zuwa ta hanyar kudi ko wani abin da rayuwa za ta dogara a kai. kuma wannan hanya ta zama wadda aka gada ce tun iyaye da kakanni ba wata ba'kuwar al'umma ce ta kawo ta ba.

2. Kowo rabe-raben sana'o'in Hausawa da ka sani.

Ana iya karkasa sana'o'i daki-daki. Akwai sana'o'in yawaitarwa inda akan fara da abu kadans a samu mai yawa. Sana'o'in da ke wannan rukuni sun hada da noma na damina da na rani, da kiwo. Akwai sana'o'in sayarwa inda ake samar da wasu abubuwani da suke bukata su musanya da kudi, misali talla, da fatauci da baranda. Akwai sana'o'in aiwatarwa inda ake sarrafa wasu abubuwa kamar ma'adinai a mai da su kayan amfani, watau misali sana'ar kira da safa da sassaka da dukanci da rini da jima. Akwai kuma sana'o'in bida wadanda sun funshi roko da aikatau da kwadago irin na jinga da yammaci da safiya.

3. Ta wace hanya aka sami yawaitar sana'o'in gargajiya na Hausawa?

Masana da dama suna hasashen cewa, bukatoci da gurin rayuwar [an'adam su ne kashin bayan ginuwar sana'o'insa domin samun sauñin gudanar da rayuwarsa ta yau da kullum. Don haka, bayan mutum ya samu lafiya, babbar bukatarsa ta abinci ita ta haifar da sana'ar noma. Haka bukatar noma ta haifar da samuwar kayan aikin gona wanda daga nan sai ta haifar da sana'ar kira da sassaka. Haka bukatar sutura ta haifar da sana'ar safa, bukatar muhalli ta haifar da sana'ar gini. Haka abin ya ci gaba da wanzuwa ta yadda yawan bukatocin [an 'adam na karuwa yawan sana'o'insa na karuwa har ya zuwa wannan lokaci na yau. Ta wannan hanya ce aka samu yawaitar sana'o'in gargajiya na Hausawa ta yadda kowa ya dauki wata sana'a da ya ga ta fi dacewa da shi domin bayar da tasa gudummawa a cikin al'umma.

Kashi Na Uku: Masu Sana'o'in Fasaha Da Ayyukkansu

Abubuwani da ke Ciki

- 3.1 Gabatarwa
 - 3.2 Manufofin Darasi
 - 3.3 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Abinci:
 - 3.3.1 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Sutura
 - 3.3.2 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Muhalli
 - 3.3.3 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Aiki
 - 3.3.4 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kiwon Lafiya
 - 3.3.5 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Gyaran Jiki
- Auna Fahimta
- 3.4 Takaitawa
 - 3.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
 - 3.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
 - 3.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

3.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin tarihin samuwar sana'o'in Hausawa. A cikin darasin an tattauna ne a kan ma'anar sana'a da tarihin samuwar sana'o'in Hausawa. Haka a wuncan darasin an yi bayanin rabe-raben sana'o'in Hausawa. A wannan darasin kuwa, za a tattauna ne a kan masu sana'o'in fasaha da ayyukansu a cikin al'ummar Hausawa. Al'ummar Hausawa mutane ne da Allah ya hore ma fasaha iri dabab-daban wajen kirkir nau'ukan kayayyakin bukatocinsu na yau da kullum musamman domin inganta rayuwarsu. Don haka, sana'o'insu sun tanadi wasu ayyuka na musamman da za su taimaka wajen inganta rayuwarsu ta bangarori dabab-daban. A wannan kashin za a yi bayanin wasu ayyuka da suka shafi fasahohin da ke cikin wasu sana'o'insu. Daga cikin fasahohin da za a yi nazari sun hada da na samar da abinci da sutura da muhalli da kayan aiki da lafiya da gyaran jiki.

3.2 Manufofin Darasi

A karshen wannan darasi ana sa ran a fahimci fasahar ayyukan wasu sana'o'in gargajiya wajen inganta rayuwar al'ummar Hausawa.

3.3 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Abinci

Wadannan rukunin sana'o'in suna da dangantaka ta fuskar samar da abinci kai tsaye ko kaikaice a cikin al'ummar Hausawa. Duk da yake sana'o'in suna da yawa, amma kadan daga cikinsu akwai sana'ar Noma

da Fawa da Su da Farauta da Toye-Toye da Gashe-Gashe da sauransu. Idan aka lura za a ga cewar duk wadannan sana'o'i sun taimaka wajen samar da nau'ukan abinci a cikin al'ummar Hausawa. Ga misali masu sana'ar noma sana'ar samar da hatsi da kayan lambu da dai sauran nau'ukan kayan abinci daban-daban. Haka masu sana'ar fawa su ke samar da nama, mafarauta ma suna samar da naman. Haka masu toye-yoye da gashe-gashe duk suna samar da nau'ukan abinci daban-daban a cikin al'umma.

3.3.1 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Sutura

Wannan kason ya shafi sana'o'in da ke samar da sutura wadda za a yi amfani da ita domin rufe jiki. A wannan muhalli ma, sana'o'in suna da yawa, kadan daga cikinsu sun hada da Saka da Kalli da Rini da Jima da [inki da sauransu. Masa ka su ke safa tufafin da ake amfani da su, masu sana'ar kalli kuwa su samar da zaren da za a yi safar da shi. Marina kuwa su ke samar da launin suturar da ake bukata ta hanyar rini. Haka majema suke jimar fatar da za asamar da wata sutura kamar walki da sauransu. Su kuwa madinka su ke dinke yadin da aka samar domin sanya wa a jiki.

3.3.2 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Muhalli

Wadannan sana'o'in sun funshi wadanda ake aiwatarwa domin samar da muhalli ko gyaran muhalli. Shi kuwa muhalli wuri ne da ake tanadarwa domin zaman mutum ko dabba ko dai wani abu daban. Misali masu wadannan sana'o'i suke samar da wurin zaman mutane ko dabbobi ko wurin ajiyar wani abu daban kamar rumbu ko akulki da sauransu. Wadannan sana'o'in sun funshi magina da masassa ka da mabaibaya da sauransu. Ga misali magina suke gina dkunun kwana na mutane ko na dabbobi ko wata bukata ta daban. Masassa ka kuwa su ke samar da itatuwan ake amfani da su wajen rufe shigifun laka da ruhaini. Haka masaka sun taimaka wajen safar zana ko kaba ko ciyawar da za a yi amfani da ita wajen baibayar muhallin da aka samar.

3.3.3 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Aiki

A rukunin wadannan sana'o'i sun funshi duk wata sana'a da ke taimakawa wajen samar da kayan aiki na gida ko na daji. A wannan rukunin sana'o'in suna da yawa, amma daga cikinsu akwai makera da maheka da gyartai da masassa ka da masu ginin tukane da kadi da safa da sauransu. Ga misali makera suna samar da kayan amfani daban-daban domin gudanar da wasu ayyukan yau da kullum kamar gatari da lauje da magirbi da wukake da mashi da sauransu. Haka masassa ka suna samar da kotocin kayan aiki da dama. Maheka kuwa sune masu hikan korai, su kuwa masu gyartai su gyara koran da suka fashe domin amfanin al'umma.

3.3.4 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kiwon Lafiya

Hausawa sun tanadi wasu sana'o'i na musamman wadanda ke kulawa da lafiyar al'ummarsu. A nan masu wadannan sana'o'i suna taimakawa

wajen gano cuta da kuma bayar da maganinta domin samun waraka. Daga cikin masu bayar da wadannan magunguna a cikin masu sana'o'in gargajiya akwai irin su magori da 'yar mai ganye da bokaye da madfara da wanzamai da sauransu. Duk da yake bayan wadannan da aka sani suna bayar da magani a al'adance, ana samun masu wasu sana'o'i daban da ke bayar da nasu taimako na magani idan lalurar haka ta samu kamar manoma da masassaka da masunta da majema da sauransu.

3.3.5 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Gyaran Jiki

Wannan rukuni ne da ya shafi sana'o'in da ke kulawa da gyaran jiki, wadannan sun shafi sana'o'in da ke samar da kayayyakin da za su taimaka wajen tsabtar jiki ko adon mutum ko dabba ko wani abu daban kamar fadojin sarakuna da sauransu. Irin wadannan sana'o'i sun funshi kitso da rini da wanzanci da koli da dukanci da sauransu. Misali masu sana'ar kitso suna yi wa mata kitso domin kwalliya ko gyaran jiki. Haka masu rini suna rina wa mutane kayayyakinsu daidai launin da suke bukata. Baya ga tufafin sawa marina na rina wasu kayan ado da ya shafi na muhalli ko na dabbobi musamman idan za a yi wani biki. Bugu da kari, masu sana'ar wanzanci su ma sun taimaka wajen samar da ababen ado a cikin al'umma. A nan za a ga wanzamai sukan yi wa al'umma tsaga iriri a matsayin kwalliya. Haka abin yake ga Dukawa su ma suna samar kayayyakin ado nau'i'daban-daban.

Auna Fahimta

1.	Faxi dangantakar sana'o'in Hausawa ta fuskar samar da abinci.
2.	Bayyana muhimmancin sana'o'in Hausawa na gyaran jiki.
3.	Me ka fahimta da sana'o'in da ke samar da muhalli?

3.4 Takaitawa

A wannan kashin an yi bayani a kan fasahohi da ayyukan wasu sana'o'in Hausawa a cikin al'umma musamman nazarin irin abubuwani da sana'o'in kan samar domin amfanin yau da kullum. Ko shakka babu, sana'o'in sun taimaka wajen ginuwa da walwalar jin dadin al'umma baki daya. Don haka, da ba tare da samar da wadannan fasahohi ba da watakila al'ummar Hausawa ba su samu wayewar kai na amfani da wadannan fahohi ba. A takaice a iya cewa, wadannan fasahohi su ne kashin bayan ci gabon Hausawa.

Sana'o'in Hausawa cike suke da fasahohi daban-daban domin inganta rayuwa. Daga cikin fasahohin ayyukan masu sana'o'in gargajiya akwai masu samar da abinci da sutura da muhalli da kyan aiki na gida da na daji da kiwon lafiya da gyaran jiki.

3.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Abinci: Wani sinadari da Xan'adam ko dabba ko tsirrai suke amfani das hi domin su girma ko su sami qarin qarfi ko makamancin haka.
- Sutura: Tufafi da ake sakawa domin a suturta jiki daga tsiraici.
- Lafiya: Ingancin jiki da rashin ciwo.
- Jiki: Sassan da suka haxu suka ba da surar mutum ko dabba da sauransu.

3.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Sanyinnawal, S. I. (2015). "Cudedeniyar Sana'o'in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Garba, C.Y. (1991). *Sana'o'in Gargajiya a {asar Hausa*. Ibadan: Spectrum Books Limeted.

3.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Taxi dangantakar sana'o'in Hausawa ta fuskar samar da abinci. Wadsannan rukunin sana'o'in suna da dangantaka ta fuskar samar da abinci kai tsaye ko kaikaice a cikin al'ummar Hausawa. Duk da yake sana'o'in suna da yawa, amma kadang daga cikinsu akwai sana'ar Noma da Fawa da Su da Farauta da Toye-Toye da Gashe-Gashe da sauransu. Idan aka lura za a ga cewar duk wadsannan sana'o'i sun taimaka wajen samar da nau'ukan abinci a cikin al'ummar Hausawa. Ga misali masu sana'ar noma sana'ar samar da hatsi da kayan lambu da dai sauran nau'ukan kayan abinci dabab-daban. Haka masu sana'ar fawa su ke samar da nama, mafarauta ma suna samar da naman. Haka masu toye-yoye da gashe-gashe duk suna samar da nau'ukan abinci dabab-daban a cikin al'umma.

2. Bayyana muhimmancin sana'o'in Hausawa na gyaran jiki

Masu sana'ar kitso suna yi wa mata kitso domin kwalliya ko gyaran jiki. Haka masu rini suna rina wa mutane kayayyakinsu daidai launin da suke bukata. Baya ga tufafin sawa marina na rina wasu kayan ado da ya shafi na muhalli ko na dabbobi musamman idan za a yi wani biki. Bugu da kari, masu sana'ar wanzanci su ma sun taimaka wajen samar da ababen ado a cikin al'umma. A nan za a ga wanzamai sukan yi wa al'umma tsaga iriri a matsayin kwalliya. Haka abin yake ga Dukawa su ma suna samar kayayyakin ado nau'i'dabab-daban.

3. Me ka fahimta da sana'o'in da ke samar da muhalli?

Su ne sana'o'in ake aiwatarwa domin samar da muhalli ko gyaran muhalli. Shi kuwa muhalli wuri ne da ake tanadarwa domin zaman mutum ko dabba ko dai wani abu daban. Misali masu wadannan sana'o'i suke samar da wurin zaman mutane ko dabbobi ko wurin ajiyar wani abu daban kamar rumbu ko akulki da sauransu. Wadannan sana'o'in sun funshi magina da masassaka da mabaibaya da sauransu. Ga misali magina suke gina dákunan kwana na mutane ko na dabbobi ko wata bukata ta daban. Masassaka kuwa su ke samar da itatuwan ake amfani da su wajen rufe shigifun laka da ruhaini. Haka masaika sun taimaka wajen sakar zana ko kaba ko ciyawar da za a yi amfani da ita wajen baibayar muhallin da aka samar.

Kashi Na 4: Fasalin Yadda ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya

Abubuwani da ke Ciki

- 4.1 Gabatarwa
- 4.2 Manufofin Darasi
- 4.3 Fasalin Yadda Ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya
 - 4.3.1 Ma'anar Sana'ar Sassa'ka
 - 4.3.2 Matakan Aiwatar da Sassa'kar Turmi
 - 4.3.2.1 Zaben itace
 - 4.3.2.2 Kaye
 - 4.3.2.3 Katsa
 - 4.3.2.4 {waƙkwafa
 - 4.3.2.5 Fitarwa
 - 4.3.2.6 Kashe Daba
 - 4.3.2.7 Fid da siffa
 - 4.3.2.8 Shaba da kaifafawa
 - 4.3.2.9 Fitar da baki
 - 4.3.2.10 Tsayar da fasali
 - 4.4 Fasalin Aiwatar da Sana'ar {ira
 - 4.4.1 Kayan Aikin {ira
 - 4.4.2 Yadda Ake Aiwatar da Sana'arKira
 - 4.5 Sana'ar Wanzanci
 - 4.5.1 Kayan Aiki Wanzanci
 - 4.5.2 Ayyukan Wanzamai
 - 4.5.3 Bayar da Magani
 - 4.5.4 Wasannin Wanzamai
 - 4.6 Yadda Ake Aiwatar da Sana'ar Jima
- Auna Fahimta
- 4.7 Takaitawa
- 4.8 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 4.9 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 4.10 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

4.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin fasahohin ayyukan masu sana'o'in gargajiya a cikin al'ummar Hausawa. A cikin darasin, an tattauna fasahohin ta bangaren fasahohin samar da abinci da sutura da muhalli da kayan aikin kiwon lafiya da kuma masu samar da kiwon lafiya. A wannan darasin kuwa, a dubi fasalin yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in ne a gargajiyance. Galibi a kasar Hausa sana'o'in gargajiya sana'o'i ne da aka gada tun kaka da kakanni. Wadannan sana'o'i ana aiwatar da su ne ta hanyar sarrafa wasu abubuwa domin samar da wani abu. A mafi yawan gidajen Hausawa za a tarar akwai wata sana'a da suke aiwatarwa a matsayin hanyar samun kudaden da za su biya wa kansu wasu bukatoci.

Su kuwa wadsannan sana'o'in akwai yadda ake aiwatar da su, don haka tilas sai an koyi yadda ake yin su. A wannan kashin za a yi bayanin fasalin yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in ne musamman domin a ga yadda ake yin su domin na baya su kwaikwaya.

4.2 Manufofin Darasi

Manufar wannaan darasi ita ce a karshen wannan darasi a iya samun haske dangane da yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in Hausawa.

4.3 Fasalin Yadda Ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya

A wannan darasi za a dubi yadda ake aiwatar da wasu daga cikin sana'o'in ne wadanda suka hada da sassaka da kira da wazanci da jima da sauransu.

4.3.1 Ma'anar Sana'ar Sassaka

Masana da daliban ilimi da dama sun tofa albarkacin bakinsu dangane da ma'anar sassaka dai-dai fahimtarsu. A wannan fasalin za a nazarce su daya bayan daya.

A ra'ayin Wushishi (2011:24) cewa ya yi:

Sana'ar sassaka aiki ne na hure ice da aiwatar da shi don a mayar da shi wani abin amfani kamar jirgin ruwa da kujera da kyaure da turmi da tabarya da akushi da suransu.

Wannan ra'ayin yana nuni da cewa sassaka sana'a ce ta sarrafa itace. Haka Alhassan da wasu (1982:54) a cikin nasu littafin suna da ra'ayin cewa: *Sassaka na nufin sarar itace da sarrafa itacen ta hure domin aikatar da shi zuwa dukkan abubuwani da ake bukata.*

A nan wannan ma'anar tana ko'karin bayanin cewa, sassaka sana'a ce da ake sarrafa itace domin samar da wani abin bukata na yau da kullum ga al'umma. Har wa yau a cikin wani littafi Alhassan da wasu (1980:41) sun kara bayyana ma'anar sassaka da cewa:

Sana'ar sassaka sana'a ce da ake hure ice a mayar da shi abin amfani, kamar jirgin ruwa ko kujera ko kwacciyan sirdi ko takalmin dangarafai ko allo ko mutum- mutumi da makamantansu.

. Duba daga wannan ma'anar za a ga duk dai maganar sarrafa itace zuwa wasu abubuwani amfani ma'anar ta kunsa.

A cikin kamusun Hausa na CNHN (2006:393) an bayyana sassaka da cewa: *Abin da aka sarrafa daga itace kamar allo da turmi da mutum-mutumi, sana'ar sassaka sana'a ce ta samar da surori.*

Bugu da ḫari, Ambursa (2015:23) ya rawaito Hamma da Bagudu (2004:10) suna cewa:

Sassaka ita ce aikin da ake yi domin samar da kayan amfani musamman kayan aikin noma da suka hada da kotar gatari da kotar kalme da kuma kayan aikin gida da suka hada da kujerar zama ta mata da akushi da dai sauransu.

Ita wannan sana'ar dadaddiyar sana'ace da aka dade ana aiwatarwa a ḫasar Hausa. Masu wannan sana'ar suna amfani da kayan aiki kamar Itace da gizago da gatari da mahuri da matari da dutsin washi da magagari da basharta da wambali da mazurfi da makwakkwafa da guru da sauransu. Ga misali ga yadda ake aiwatar da sassakan turmi a ḫasar Hausa.

4.3.2 Matakan Aiwatar da Sassaƙar Turmi

A ḫasar Hausa, turmi yana daya daga cikin muhimman kayan sassaka da masassaka kan samar, wanda mafi yawan al'umma ke amfani da shi a gidajensu ta fuskoki dabab-daban. Wannan bincike ya gano kusan a ce da wuya a samu gidan Bahaushe da ba a amfani da turmi ko yaya yake duk da irin wayewar kai da ya shigo mu a wannan zamani. Haka saboda muhimmancin turmi da wuya ka ga an kai amaryar Bahaushe dafinta ba tare da shi ba. Duba daga irin wannan muhimmancin da ke damfare ga turmi, ya sa aka zabe shi domin bayyana yadda ake aiwatar da sassakarsa a ḫasar Hausa. Duk da yake wannan misali ne kawai, amma kusan duk tsari daya ne da sauran sassake-sassaken da ake aiwatarwa a sassan ḫasar Hausa. Abin da ya bambanta sauran sassakan kawai shi ne irin nau'in abubuwān da ake so a sassaka.

Rambo, (2018) ya bayyana cewa, kafin a sassaka turmi akwai matakai dabab-daban da mai aikin zai bi, daga cikin wadannan matakai kuwa sun hada da:

- * Zaben ice
- *Kaye
- *Katsa
- *Kwakkwafa
- * Fitarwa
- * Kashe-daba
- * Fid da siffa
- * Shaba da kaifafawa
- * Fitar da baki
- *Tsaiyar da fasali.

Ga dai yadda bayanan matakai suke daki-daki. Abdullahi Musa Sakke ya bayyana cewa,

Da farko mai aikin sassakan turmi yana bukatar ya tanadi kayayyakin aiwatar da sassaka da suka hada da: Gatar, gizago, masurhi (wambali), masarnayi (guru), mahuri da dan tafe.

Bayan masassaki ya tanadi wadannan kayan aiki ne zai tafi daji neman itacen da yake so ya yi amfani da shi. Musa Sakke ya bayyana wasu daga cikin itatuwan da suke amfani su sun hada da itacen kade ko dalbejiya ko kirya ko gawo ko madacci ko taura da sauransu. Har wa yau, ya bayyana cewa akwai a kalla matakai goma sha biyar da mai sassakan turmi zai bi kafin ya samar da shi a cikin al'umma a Bahaushiyar al'ada.

4.3.2.1 Zaben Itace

Zaben itace shi ne matakai na farko da kowane masassaki ya kamata ya fara kula da shi a kokarinsa na samar da kowane irin abin amfani na sassaka. Don haka, masu sassakan turmi sun ba wannan bagiren muhimanci domin samar da nagartaccen turmi a cikin al'umma. Kamar yadda aka ambata a baya cikin (4.6.1) na wasu daga cikin itatuwan da ake amfani da su a kasar Hausa ana yin amfani da su ne domin ingancin su ta yadda za a dauki dogon lokaci ana amfani da su ba tare da wata illa ba. Don haka, zaben itacen sassaka ga masassaka shi ne matakai na farko da masassaki zai yi la'akari da shi a wajen sassakan turmi.

4.3.2.2 Kaye

Kaye shi ne matakai na farko da mai sana'ar sassakan zai yi a lokacin da yake kokarin fara aiwatar da sassakarsa. Kaye shi ne saran itacen da ake bukatar sassakar ya fadi kasa. A wannan matakint, wani lokaci masassaka na cin karo da wasu itatuwa masu iskoki da saransu kan yi wuya, wani lokaci sai masassaki ya nuna irin na shi waibuwa ta yin wasu 'yan tsatsube-tsatsube kafin ya iya kayar da itacen kasa.

4.3.2.3 Katsa

Bayan an kayar da itacen a kasa, matakai na biyu da mai sassakan zai yi shi ne katsan itacen da ya kayar. Katsa a nan na nufin sare itacen da aka kayar zuwa gunduwa-gunduwa dai-dai yadda masassaki ke bukata. A wannan matakint masassaki kan fid da nau'in gunduwar itacen da yake bukata wurin fid da irin siffar ko girman da turmin da yake so ya sassaka . Misali babba ne ko karami, idan babba yake bukata tilas a samu babbar gundurwar itacen. Idan kuwa karami ne, sai a samu gundurwa karama.

4.3.2.4 Kwakkwafa

Bayan masassaki turmi ya yi katsa, abu na gaba shi ne kwakkwafa. Ita dai kwakkwafa wata dabara ce ta kwakkwafar gunduwar itacen da aka katsa ta hanyar cire bawon da ke jikin gunduwar, da daidaita jikin katsar ta yadda za a ji dadin aiki da shi. Wani lokaci a wannan matakai ne masassaka suke auna tsawo ko gjartar turmin da suke son sassakawa ta amfani da igiya ko kamun hannu ko kafa.

4.3.2.5 Fitarwa

Kamar yadda sunan ya nuna, a wannan matakint ne ake ginan turmin zuwa yadda ake bukata. A nan za ga cewa, surfin turmi ya danganta ne

gwargwadon irin amfanin da za a yi da shi bayan an kammala shi. Galibi ana amfani da masurhi ne ko wambali wajen ginan turmi a kasar Hausa. Shi kuwa masurhi haka yake kamar fartanya, amma kotarsa ta fi ta fartanya tsawo, kuma bakinta ya fi na fartanya kauri da tsayo. Wannan siffar ma'aikacin ita ke ba masassaki damar ginan gunduwar itatuwan da ya katsa kamar yadda yake so.

A Wannan matakina ana aiwatar da shurin turmi a lokacin da aka gama ginan turmi da masurhi ko wambali. Shurin turmi kamar ginan turmi yake, sai dai shi ana amfani da guru ne wajen kara wa turmi zurfi. Guru wani ma'aikaci ne da masassaka ke amfani da shi domin kara zurfin abin da suke sassaka musamman idan abin da ake sassaka zurfinsa matsastse ne, don haka shi wannan ma'aikacin (guru) bai kai masurhi girma ba, kuma akwai babba akwai karami.

4.3.2.6 Kashe Daba

A lokacin da masassaki ke aiwatar da sassakar turmi, can a tsakiyar turmin za a samu wata mahada da masassaki ke tsayar da sassakarsa a tsakiyar turmi. A wannan mahada ce masassaki ke tsayar da sassakar da ya faro tun daga saman turmi daga ciki har zuwa wannan dabar. A na kiransa kashe daba ne ganin duk sassakar da aka yo musamman na cikin turmi a nan ne ake tsayawa. Shi wannan kashe dabar yana da alamar tuntu da wanzamai a kasar Hausa kan yi a kan yara wajen aski a shekarun baya. Ita kuwa wannan dabar, galibi ana sassake ta ne bayan an gama shata yadda ake so turmin ya kasance, watau fadinsa da zurfinsa.

4.3.2.7 Fid da Siffa

A nan za a fid da gindin turmi, gindin turmi wani bangare ne mai muhimanci ga mai sassakar turmi. Gindin turmi yana nufin mazaunin turmi ta yadda za a iya ajiye shi ya tsayu ana amfani da shi. Kamar yadda saman turmi yake a zagaye, haka shi ma gindin turmi a zagaye yake, amma ba tare da rami a tsakiyarsa ba. Haka gindin turmi bai kai saman turmi fadi ba.

Haka a wannan matakai ne za a fid da kafa. A wannan matakai na fitar da kafa, masassaki na amfani da gizago. Kafar tana nufin marikin turmi inda ake sa hannu a dauke shi daga wannan wuri zuwa wancan.

4.3.2.8 Shafa da Kaifafawa

A wannan matakai ake fid da kaifin kafa. Shi kaifin kafa shi ne wani dan yanka da ake yi a kan kafar turmi ta tsaye. Shi kuwa kashe kaifin kafa ana yin sa ne ya doshi kasan hannun turmi. Haka a nan ne ake shaba, shaba shi ne sassakan da ake yi a bayan turmi har sai turmin ya yi sumul ta yadda ba zai iya raunata wanda ya shafe shi ba ta hanyar yi masa tsartse. A wannan matakai na shaban turmi, ana yin sa ne da gatari karami. Daga nan sai ya yi lailaya. Shi lailayar turmi tamkar shaban turmi ne, sai dai a yayin da ake amfani da gatari wurin shaban turmi, a wajen lailayar turmin kuwa ana amfani ne da gizago. Wannan lailayar da ake wa turmi shi ma

yana kara inganta siffar turmi ya zama gwanin ban sha'awa. Yin wannan kan kara wa turamen gwarjini ga masaya. Don haka, lailaya ita ce sassakan bayan turmi da masassaki kan yi da gizago domin sassakar ta yi kyau ba tare da samun kware ko tudu a jikin turmin da ake sassaka ba.

4.3.2.9 Fitar da baki

Yankan bakin turmi na sama shi ne matakai na gaba da mai aikin sassakan turmi zai aiwatar. A wannan muhallin na yankan bakin turmi, masassaki na amfani da gizago ne wajen daidaita bakin turmin da yake sassaka daga saman turmi. Yin wannan shi zai sa a samu daidaiton bakin ta yadda wani sashe nasa ba zai wuce wani sashe ba. Haka a wannan matakai bayan an kammala aikin sassakar turmi, masassaki zai yi amfani da gizago wajen kashe kaifin sassakarsa da ya yi na turmi ciki da waje. Wannan na faruwa ne bayan an yi yankan bakin turmi, gefensa na kasancewa da kaifi ta yadda zai iya yi wa wani rauni, don haka sai an kashe kaifin ta hanyar sassakar gefen bakin turmin.

4.3.2.10 Tsayar da Fasali

Wannan matakai kusan shi ne na karshe, wannnan matakai shi ne gyaran da ake wa gindin turmi a kasansa ta yadda zai samu girkuwa ya tsayu ana amfani da shi a lokacin da bukatar haka ta samu. Domin kuwa ba tare da yin wannan aikin ba, turmin ba zai samu tsayuwa a yi aikin da ake bukata da shi ba.

Duba daga irin matakai da aka tattauna a baya dangane da matakai aiwatar da sassakan turmi a kasar Hausa, a nan za a ga cewa, sassakar na bukatar kwarewa ta musamman domin samun ingantaccen turmi. Rashin aiwatar da ko da daya daga cikin wadannan matakai na iya haddasa ko kawo cikas ga samuwar turmi nagartacce a cikin al'ummar Hausawa.

4.4 Fasalin Aiwater da Sana'ar {ira

A CNHN (2006:245) an bayyana sana'ar kira da cewa: “*Narke karfe da sarrafa shi don samar da ma'aikaci kamar fartanya ko galma*”. Haka ma'anar ta ci gaba da cewa, tana iya d'aukar ma'anar harhada karafa da wasu abubuwa domin samar da wata na'ura kamar su mota ko keke ko injin nika ko jirgin sama da sauransu. A ra'ayin Batagarwa (2013:349) cewa ya yi “*kira sana'a ce ta sarrafa karfe da itace don samar da ma'aikaci*”. A ra'ayin Sharifa, (1990) ya bayyana kira da cewa “*Ita ce narke karfe ko tama ko sanholami ko gaci ko azurfa ko zinari da wuta a mayar da shi wani abin amfani. {ira sana'a ce ta gargajiya da ta shafi sarrafa karfe don samar da wadansu abubuwa bukatu ko amfani ga jama'a*”.

4.4.1 Kayan Aikin {ira

Makera na amfani da kayan aiki dabab-daban a lokacin aiwatar da sana'arsu, daga cikinsu akwai:

Masko: Shima karfe ne mai dan tsawo kimanin kamu guda, yana da fadin kai. Zubinsa iri daya ne da masaba amma shi yana da fadin kai, kuma marikinsa a lailaye yake shima ana dukan karfe ne da shi.

Hantsaki/Awartaki: Karfe ne mai kama da almakashi. Wato karfe ne ake gindaya shi da wani karfen, akulle shi a tsakiya, bakinsa yana budewa ya kuma rufe. Da shi ne ake rike karfen da aka dauko daga wuta domin sarrafawa.

Kurfi: Karfe ne gajere, kutukurkuri mai fadin kai da fadin baki. Anan amfanin da shi ne domin datse karfe da kuma gutsuttsureshi.
Matsoni: Karfe ne mai dan tsaho da bai fi kamu biyu ba, Yana da tsini daga gindinsa. Haka kuma yana da dan kauri daga kirjinsa zuwa kansa. Da shi ne ake huda karfe.

Turmi: Shima karfene da'irarre mai karfin gaske, yana da yanayi mai zobe. A kansane ake dora karfe domin a huda shi da matsoni.
Madoshi: Ana amfani da shi ne wajen huda kota kuma iri biyu ne. akwai babba da kuma karami. Karfe ne mulmulalle amma kuma siriri. Yana da kotar itace, kuma da shi ne ake huda kofofi kamar na su fatanya da magirbi, da sauransu.

Magagari: Shi kuma wannan karfe ne mai dan tsaho da fadi. Haka kuma yana da kurzunu – kurzunu a jikinsa. Da shi ne ake wasa ko koda karfen da aka kera ko sarrafa shi. Misali wuka da takobi da lauje da sauransu.
Kalamba: Karfe ne kantararre da murikai guda biyu, wato dama da hagu yana da kaifin gaske. Da shi ne ake katse karfe idan ya yi tsatsa ko kuma ya yi baki domin a sabunta shi ko kuma domin ya yi fari ko haske.
Gizago: Karfe ne mai karfi da kaifi da ake makala shi a wata kantararriyar kota. Makera na amfani da shi wajen sassake kotoci.

Gawayi: Konannen itace ne na kirya ko makarho da ake hora wutar kira da shi. Wato yana da kwarin gaske, kuma bayo cinyewa da wuri ko konewa.

Zugazugi: Wato wani abu ne na fata kamar jaka. Ana sanya masa wani bututun karfe ne, kuma yana da hannaye ne guda biyu. Da shi ne ake rura wutar yin Kira. Ana hade hannaye ne a bude su domin kwarfar iska, iskar kuma ta rifa fita ta batutun da ke sanye da jikin tubalin bakin wuta, domin rura wutar yin kirar.

Turu na Makera: Wannan, ba wani abu bane illa dan wani kwari da ake hora wutar makera a ciki. Wato a nan ne ake zuba gawayi, a kuma zuro tubalin bakin wuta gindin wannan turu na makera domin a rura wutar.

Maka/Makata: Wani karfe ne baki, mai kwarin gaske wanda yake a da'irance. Ana zura shi ne a makogwaron uwar makera domin ya zamanto tsinin uwar makera bai wuce turu ba. Haka kuma don kada turun ya fashe.

Tubalin Makera /Tubalan Bakin wuta: Wannan ba wani abu ba ne illa, kasa ce da ake kwaba ta, ta bushe, sannan a yi mata babban baki da kuma kofa a zururu tanan ake sako bakin zigazigin domin hura ko rura wutar makera.

Iccen Bakin Tubali: Itace ne na kuka da ake fere shi a kuma daidaita shi domin ya zauna abakin tubalin bakin wuta, ta nan ne iskar zugagigi take biyowa zuwa kwarin makera domin rura wutar yin kirar. Wadannan abubuwa da aka zayyana a baya, su ne kayayyakin da ake amfani da su domin gudanar da sana'ar kira. Ita dai wannan sana'a ta kira sana'ace ta maza, akasari kuma sun gada ne daga kaka da kakanni, haka kuma mata na yin ta amma ba su yi wata shahara a kanta ba, domin a kasar hausa daga mace ta kai wani munzali na shekaru, takan zauna ne a gida har lokacin gabatar da ita ya yi, sannan akai ta gidan mijinta.

4.4.2 Yadda Ake Aiwatar da Sana'ar Kira

Kamar yadda sauran nau'o'in sana'o'in Hausawa na gargajiya suke, dangane da yadda ake gudanar da kowace sana'a, Kira ma haka abin yake, wato 'ya'ya da jikoki sukan bi iyaye da kakanni wajen aiwatar da sana'ar Kira, domin su taya iyayen nasu gudanar da wannan sana'a. Tun farko, yaro yakan fara koyon sana'ar ne daga zuga ko hura wuta da zugazugi. Daga nan duk zai ga yadda ake gudanar da ita (sana'ar kira) da kuma yadda ake amfani da duk sauran nau'o'in kayayyakin aiwatar da sana'ar. Ana nan har zai faradan karambani irin na yara wajen wasa da kayayyakin, a hankali ana kwabarsa, ana kuma gyara masa har ya koya. Kira itace tsantsar kimiyya da fasaha irin ta Bahaushe. Domin sana'a ce da ake tafiya mai nisa domin samo sinadarin yin ta (tama). Daga nan, za'a zo ayi ta bai wa tamar nan wuta da zugazugi har sai ta nadé, kuma, kumfa ta rufe ta. Daga nan, za'a bambare kumfar, a sami tsurar karfen. Wannan karfe shi ne za'a guggutsira shi da kurfi, sannan a bashi wuta, a sa hantsaki ko awartaki, a dauko shi, a dora kan uwarr makera, a doddoke shi, sannan a lauya shi irin yadda ake so domin samar da ire-iren abubuwan da ake samarwa ta hanyar wannan sana'a domin tallafawa rayuwar Bahaushe ta yau da kullum.

4.5 Sana'ar Wanzanci

Wanzanci na daga cikin dadaddsun sana'o'in kasar Hausa. Sana'a ce da ake yinta ta hanyar amfani da aska da kuma wasu kayan aiki. Sana'ar wanzanci tana da matukar tasiri a kasar Hausa. Wanzami a zamanin baya yana da matsayi iri daya ne da na likita a wannan zamani da muke ciki. Kenan ana iya cewa a da, wanzami shi ke buda maganin cututtuka. Wanzami shi ke yin aski, zane, kaciya, da sauransu. Baya ga sana'ar aski, wanzami kan gudanar da wasu ayyuka da suka shafi kawar da cututtuka ko dai ta hanyar bayar da magani kai tsaye, ko kuma ta hanyar tsaga jikin mutum kamar cire agalawa, balli-ballu, kaho da sauransu. Sana'ar wanzanci tana da sarki da ake yiwa lafabbi da Sarkin Aska. A cikin

rukunin masu sana'o'in Hausa, babu wanda ya fi wanzami kusa da jama'a.

4.5.1 Kayan Aikin Wanzanci

Zabira: ita ce jakar wanzamai, a cikinta suke zuba dukkan kayayyakin akinsu in banda koko, da jallon ruwa.

Kaho: Kaho ne na Saniya da ake fike shi a yi masa kofa a tsakiya.

Yadda ake Yiwa Mutum Kaho

Da farko za a dora wannan kaho a jikin mutum sai a rike shi da hannu, sannan kuma a rika zuko iska ta wannan kofa. Idan wanna kaho ya kai matakinkin da ya kama jikin mutum, to sai toshe kofar da hannu sannan a kawo danko a like kofar (wannan danko kuma daga jikin bishiyar gamji ake samo shi). Can kuma bayan wani dan lokaci da ake ganin jinin ya taru a wannan guri da aka kafa wannan kaho, sai a cire kahon, sannan a dauko aska a tsattsaga gurin. Bayan an tsattsaga gurin sai kuma a sake mayar da wannan kahon, sannan a sake zuko shi, a wannan karon jinin nan da ya taru shi ne zai fara fitowa. Idan ya sake kama jikin mutum to sai a sake barinsa na wani lokaci. Can sai a zo a cire shi a zubar da jini da ya taru a ciki. Sannan a sake kafa shi a sake zuka. Da haka-da haka sai wannan jini ya fice baki daya. Sannan sai kuma a kawo auduga a dan gogge jinin da yake jikin mutum din. Sai kuma a kawo garin magani a dan barbada a kan wannan tsaga.

Amfanin Kaho: Ana amfani da shi wajen cire mataccen jini ko ciwon sanyi daga jikin mutum.

Dogari ko Mataki: shi kuma ice ne da ake sassafe shi. Ana amfani da shi wajen danne harshe idan za a cire hakin wuya (hakin wuya wani nama ne da yake tsirowa a jikin ganda, sannan kuma yana susar hanka. Wannan yakan saka mutum ya ji kamar zai yi amai).

Koshiya: Aska ce mai lankwasa wacce ake yiwa kota da itace sannan kuma a rufe fotar da fata. Da wannan aska ake cire hakin wuya.

'Yartsaga: Aska ce 'yar karama da ake amfani da ita wajen yin tsaga kamar tsagar kaho, balli-ballu, tsagar fuska, tsaga furji da suransu.

Aska: Aska wuka ce ta wanzamai, da ita ake aski, gyaran fuska, kaciya, da sauran ayyukan wanzamai masu yawa.

Auduga: Ana kuma kirau auduga da sunan kada a Hausa. Amfanin auduga a wajen wanzamai shi ne share jini. Wato da ita wanzamai ke amfani wajen share jini idan sun yi tsaga ko wani aikin wanzamai da kan haddasa fitar jini.

Mawashi: Kala biyu ne, akwai na dutse akwai kuma na fata. Shi na dutse irin kananan duwatsun nan ne masu kyau da siffa ta musamman da ake samu yawanci a cikin kogi ko kuma gidin dutse. Na fatar kuwa fatar tsakiyar gadon bayan akuya ce ake yanke ta a jeme ta ana amfani da ita wajen wasa aska.

Isga: Jelar saniya ce ake yi mata kota da ice, sannan kuma dukawa su yi mata rufi da fata.

Sabulu: Ana amfani da shi wajen shasshafawa a suma idan za a yiwa mutum aski ko gyaran fuska. Babban amfaninsa shi ne yakan saka sumar ta yi laushi, sannan kuma zafin askin ya ragu.

Koko: A cikinsa ake zuba sabulun da kuma ruwa kadfan a samansa.

Jallo: Buta ce ta duma (kwarya), a cikinta wanzamai ke dura ruwan aski.

Matsefata: Ana amfani da ita wajen cire sartse.

Ruwa.

4.5.2 Ayyukan Wanzamai

Aski

Tsaga

Kaho

Kaciya

Cire Sartse

Cire Belu

Cire Angurya

Bayar da Magani da sauransu

4.5.3 Bayar da Magani

Yana da matukar mahimmanci kafin a fara bayyana ire-iren magungunan gargajiya wadanda wanzamai suke bayarwa a yi takaicecciyar bita a kan sana'ar wanzanci.

A hausance, sana'ar wanzanci tana nufin amfani da askar aski domin yin aski da koshiya don cire belun-wuya. Sana'ar wanzanci ba ta tsaya a nan ba don kuwa ana amfani da yar tsaga don yin kaho da kuma cire angurya a farjin mata da yin tsagar gado da ta kwalliya da ta magani. A sana'ar wanzanci dai ana yin hujin kunne da yanke yatsan cindo da yanke linzami a cikin bakin jarirai da wasu ayyuka da dama. Haka kuma masu yin sana'ar wanzanci suna bayar da magungunan gargajiya ga wadanda ke bukata.

Daga cikin magungunan da wanzamai kan bayar akwai na yara akwai na manya. A rukuni na farko da ya shafi yara kanana da jarirai sun hada da maganin tanadin jarirai da ciwon sanyin ciki da ciwon saifa da ciwon kai da ciwon kazamin goyo da ciwon damsai da na tamalmala da cibiya da sauransu. Haka sukan bayar da magungunan manya maza da mata da suka shafi ciwon jiri ko na zucciya da haori da kunne da amosanin kashi da makero da sauransu.

A takaice a iya cewa sanar'ar wanzanci ta tabo aikin likita a kasar Hausa kafin zuwan likitan zamani. Dalili kuwa shi ne wani daga cikin ayyukan wanzanci shi ne kula da lafiya musamman ta jarirai da kanann yara, ta

wani fannin ma harda lafiyar manya. Masu yin ire-iren wadannan ayyuka ana kirarsu wanzamai wadsanda dole su suka san cikakkiyar lafiya. Masu hankali da natsuwa makaho ko wanda ba ya gani sosai, ko mai hannu daya, ko kuturu, ko mahaukaci, ba sa iya yin ayyukan wanzanci don tsoron kar a fiskanci matsalar da za ta iya cutar wa wadsanda za a yi wa ayyukan.

A mafi yawaici maza ne suke yin sana'ar wanzanci, amma ana samun wasu mata wadsanda saboda rashin wani namiji a gidan, ko kuma don wani dalilin su kan koyi wannan sana'ar daga mahaifansu. Ana gadon wannan sana'ar a wajen iyaye ko kakani na wajen uba. A gargajiyance yana da matukar wuya a sami wani mutum wanda bai gaji wannan sana'a ba yana yi dukkan ayyukan wanzanci. A wannan zamani ana samun wadsanda kan koyi aski na saisaye wanda suke yi da kayan askin zamani, amma iyakar su aski don kuwa ba sa iya yin saurar ayyukan wanzanci.

Haka kuwa a wajen yin ayyukan wannan sana'a, gado na taka muhimmiyar rawa, don kuwa kowane wanzami yana da gidajen da yake zuwa don gudanar da ayyukansa. Wani wanzami daban ba ya zuwan gidan da wani wanzami dan uwansa ke yin aiki ya yi. Kowane gida ko zuri'a suna da wanzamin da suka gada wanda yake yi musu aiki, daga shi sai yayansa ko wani daga da ya wakilta ne kadai suke iya zuwa wadannan gidajen NASA don yin wadannan ayyuka. Haka suma masu gidajen ba sa kirin wani wanzami daban don yin ayyukan wanzanci a gidajensu sai dole sai wanda suka gada daga iyayensu.

Wani tsari mai ban sha'awa dangane da aiwatar da sana'ar wanzanci shi ne, wanzami ba shi da iyakar kasa da zai rinka gudanar da aikin sa. Yana iya fita daga garinsu ko kasar dagacinsu ko hakiminsu ko dagacinsu ko sarkinsu, kai wannan zamani har jaharsu ya tafi wuraren da mutanensa suke domin yi masu ayyukan wanzanci. Misali, idan Bahaushe ya auri Bafulatana wanda ita a al'adar su mace ba ta haihuwar fari a gidan mijinta, sai dai ta tafi goyon ciki gidan mahaifanta. To, Idan ta haihu ba mahaifanta ba ne za su kira wanzami ba mijinta ko mahifansa ne za su kira wanzami na gidan su don ya yi ayyukan. Haka kuma, a wannan zamini idan mutum yana aikin gwamnati a wani gari, idan matarsa ta haihu sai ya aiko garinsu don wanzaminsu na gida ya je domin ya yi ayyuka.

Awani lokaci ta kan kama a sauva wanzamin da aka gada. Dalilan da kan sa a yi wannan sauvi sun hada da sauvin wurin zama. Wato idan mai gida ya tashi daga garinsu ya koma wani gari da yake nisa da garinsu na asali, to a sabon wurin da ya sauva idan aka yi masa haihuwa, kuma yana bukatar a yi wa yaronsa kaciya, ko dai wata bukata ta aikin wanzanci a gidansa, sai ya nemo wani wanzami don ya yi masa wadannan ayyuka. Daga wanna lokaci shi wannan wanzami ya zama na gidansa sai kuwa idan wani dalili ya tilasta a sauva shi.

Haka kuma idan wanzamin gidan ya rasu ko wata lalura ta rashin lafiya ta same shi, idan ba shi da mai gadon sa sai wadsanda yake yiwa aiki su sami wani wanda zai maye gurbin sa. Shi ma daga nan ya zama wanzamin

wannan gida. Idan kuma rashin fahimtar junna ko wani sabani ya shiga tsakanin wanzamin gida da mai gidan da ya ke yi wa aiki, a nan ana iya sauva wannan wanzami.

Idan ba ta wadannan hanyoyi ko makamantsu ba, matukar wani wanzami ya yi shishshigi ya shiga gidajen da wani wanzami yake yin aiki ba tare da izininsa ba, matsala na iya shiga. Domin kuwa kowannen su zai yi ta kokarin yin ire-iren surkulle da sihirince-sihirincen da ya iya domin nakasar da abokin hamayyansa ko ya lalata ayyukan da ya yi.

Wanzaman Hausawa sun kasu zuwa kashi biyu:

- wanzaman gado
- wanzaman koko.

Wanzaman gado su ne wadanda suka gaji yin sana'ar wanzanci a wajen iyayensu da kakaninsu, kuma suna yin dukkan ayyukan wanzanci wadanda suka hada da yin aski da kaciya da cire belun wuya da cire angurya da bayar da magungunan gargajiya da yin tsagar gado da ta magani da ta kwalliya.

Ire-iren wadannan wanzamai ne suke gadon gidajen da za su rika yin ayyukan wanzanci. Haka kuma, daga cikin irinsu ne ake nada sarkin aska ko magajin aska. Idan bukatar aikinsu ta tashi mafi yawanci lokacin a gidajensu ake zuwa ake sanar da su lokaci da wuraren da za su je su yi ayyukan su ta wanzanci. Kuma a mafi yawancin lokaci ire-iren wadannan wanzamai ba su da rainuwa domin kuwa duk abin da aka ba su a matsayin ladar aikinsu, sai su karba suna yin murna da godiya. An bayyana cewa, dalilin haka shi ne, suna yin wadannan ayyuka ne don gado ba don ladar da ake biyansu ba.

4.5.4 Wasannin Wanzamai

Wanzamai suna da kebantattun al'adunsu da suke yi a lokutan bukuwansu, suna kuma da gangarsu ta musamman. Kurya, ita ce gangar wanzamai, bikinsu kuma ana ce da shi Wasan Aska. Idan za a yi wasan aska, akan saka rana da wuri, sai jama'a su tanadi wannan rana dan kallo, su kuma masu gudanar da wannan wasa su yi shiri. Makadfin gangar wanzamai yakan je filin da za a gudanar da wannan wasa ya fara kida tun da wuri. Idan jama'a suka jiyo sautin wannan ganga, sai su rika zuwa gurin sannu a hankali suna taruwa. Bayan jama'a sun taru, su kuma wanzamai sai su zo dan gwada bajimtar. Daga cikin abubuwan da suke yi akwai fito da aska ta yi rawa, yin kaciya batare da jini ya zuba ba, yin kaciya daga nesa, yi wa bango kaho, kiran zabira, burkaka aska cikin baki, yi wa turmi tsaga da sauransu.

4.6 Yadda Ake Aiwar da Sana'ar Jima

Ana yin sana'ar jima a mataki-mataki kamar haka:

Jikon Gashi: Matakintiko shi ne matakintiko farko da idan an kawo fata ake karkade ta a wanke ta da ruwa dan cire abubuwan da ba a so da suka hada da kasa ko gishiri.

Sanwa: A wannan matakai ana samun ruwa ne a zuba a kwatarniya sannan a zuba toka, da kanwa da kuma katsi (turbayar gaurayen masu rini) a cikin ruwan sannan a zuba fatar a ciki. Wannan shi ne sanwa. Fata takan dauki tsawon kwanaki biyu a kan sanwa. A wannan matakai gashi yake laushi wanda ko da hanni ma ana iya cisge shi.

Gurza: Gurza ita ce cire gashi daga jikin fata. A nan ana dora fata a kan turmi sai kuma a kawo kartaji a kankare gashin da ke jikinta.

Kwaloko: Matakai ne da ake zuba ruwa hade da kashin kaji ko na tattabaru a cikin kwatarniya sannan a kawo fatar a zuba a ciki. Amfanin wannan shi cire dan sauran gashin da ya rage.

Katsi: Shi ne cire kanan gashin da ya rage a jikin fata. Ana yin katsi ne ta hanyar dora fata a kan turmi sannan a kankare ta da kartaji.

Tsomi/Cuda: Matakai ne da ake zuba ruwa a cikin kwatarniya sannan sai a samu bagaruwa a zuba a ciki, sai kuma a zuba fatar a ciki. Fata tana kwana daya a wannan matakai.

Karni: Shi ne cire naman da ke jikin fata. Bayan an cuđe fata kuma sai a sake dora ta a kan turmi, a wannan karon kuma cikinta ake kankarewa dan fitar da sauran naman da masu fidà suka rage.

Cuda/Dadi: Cuda ita ce zuba ruwa da bagaruwa a cikin kwatarniya bayan an yi mata karni. Fata takan dauki kwana guda a cikin wannan ruwa.

Wanki: Ana zuba fata a cikin zallan ruwa a wanke ta.

Shanya: Matakai ne da ake dora fata a kan igiya dan ta bushe.

Launi: A wannan matakai ne ake yiwa fata launin da ake so, wanda ka iya zama ja, shudi ko ruwan dorawa. A wannan matakai ana yiwa fata abubuwa kamar haka:

Shafa mangyada.

Jika fata da ruwa ta hanyar yayyafa ruwan a kan fatar.

Kirbi: Matakai ne na launi da ake saka fata a turmi bayan an jika ta da ruwa a kirba ta.

Sai kuma a zuba kayan turi a launa fatar a cikin kwatarniya.

Sai kuma a matse fatar daga ruwan turi.

Sai a sake shanya ta a kan igiya.

Ja: Matakai ne da ake dame fata da sauran danshinta na turi. Ana take gefen fata da kafa sannan a ja ta dan a dame ta.

Nadi: Matakai ne da ake nade fatar a kifa biyu bayan an dame ta.

A Auna Fahimta

1. Kowo matakai goma na samar da turmi kafin a sassaka shi.
2. Yi bayanin matakai aiwatar da sana'ar jima guda biyar (5).
3. Ti taqaitaccen tsokaci a kan wasannin wanzamai.

4.7 Takaitawa

A wannan darasin an tattauna yadda ake aiwatar wasu daga cikin sana'o'in Hausawa. A nan an yi bayanin matakai sassakan turmi da masassaka kan yi da suka hada da zaben itace da kaye da katsa da kwakkwafa da fitarwa da kashe-daba da fid da sifa da shaba da kaifafawa da fitar da baki da tsayar da fasali. Kamar yadda aka ga wadannan matakai na sassakar turmi, haka sauran sana'o'in suke da matakai daban-daban wajen aiwatar da su.

4.8 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Sana'a: Aikin da mutum yake yi don ya riqa samun abin vatarwa.
- Turmi: Fafaffen itace da aka gyara don a riqa daka hatsi ko wani abu a ciki.
- Shava: Yanka da qarfi.
- Sassaqa: Sana'ar sarrafa itace don samar da surori.

4.9 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Alhassan, H. da wasu (1982). *Zaman Hausawa Na Biyu, Don Makarantun Gaba da Sakondare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Alhassan, H. da wasu (1980). *Zaman Hausawa Na [aya, Don Makarantun Gaba da Firamare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Alhassan. A. Musa U.I. da Zarruk R.M. (1982). *Zaman Hausawa Don Makarantun Gaba da Firmare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Ambursa, S. S. (2015). "Sana'a Sa'a: Nazari a kan Sana'ar Sassaqa a Garin Birnin Kebbi." Sakkwato: Kundin Digiri na Farko, Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Batagarawa, S. A. (2013). "Nason Wasu Al'adu a kan Sana'o'in Gargajiya na Hausawa Mazauna Lokoja." *Tabarbarewar Al'adun Hausawa*. Zaria: Katsina State History and Culture Bureau. In Collobaration with Department of Nigerian Languages, Umaru Musa 'Yarsdua University. Ahmadu Bello University Press. pp 343-358.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Durumin Iya M.A. (2006). *Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya*. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Qwalli K.M. (1996). Kano Jalla Babbar Hausa (Babu sunan madaba'a).

Rambo, R.A. (2018). Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassaka da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Katsina: Kundin Digiri na Uku Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua Durumin

Iya M.A. (2006). *Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya*. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Sallau, B. A., *Magani a Sha a yi Wanka a Buwaya*, (2010), ISBN: 978 – 978 – 48604 – 9 – 9, Designed and Printed by M. A. Naij Professional Printers, No. 3 Kenya Road, Malali, Kaduna.

Sallau, B. A., *Wanzanci da Muhimmancinsa ga Rayuwar Hausawa*, (2010) ISBN: 978 – 978 – 48604 – 2 – 0, Designed and Printed by M. A. Naij Professional Printers, No. 3 Kenya Road, Malali, Kaduna.

Sallau, B. A., *Wanzanci da Sauye-Sauyen Zamani*, (2013) ISBN: 978-978-48604-4-4, Printed by Ahmadu Bello University Press Limited, Zaria,

Sallau, B.A. (2000) "Wanzanci: Matsayinsa na Al'ada da sana'a kasar Hausa" Kundin Digiri na Biyu.Kano: Sashen Koyar da Harsunan Najeriya, Jami'ar Bayero.

Tattaunawa a Ranar Laraba 9/11/2016 da Danyaro da ke Gidan Majema a Garin Turu, Cikin Karamar Hukumar Dambatta, Jihar Kano – Najeriya.

Yakasai K. I. (Babu shekarar bugu). A San Mutum A Kan Cinikinsa (Babu sunan madaba'a).

<https://www.rumbuilimi.com.ng/Hausakira.htm>

<https://bakandamiya.com/blogs/865/860/magungunan-da-wanzamai-ke-bayarwa.com>

<https://aminiya.dailytrust.com.ng/sana'o'i-a-kasar-hausa-wazanci>

4.10 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Kawo matakai goma (10) na samar da turmi kafin a sassaka shi. A kasar Hausa, turmi yana daya daga cikin muhimman kayan sassaka da masassaka kan samar, wanda mafi yawan al'umma ke amfani da shi a gidajensu ta fuskoki dabab-daban. Kafin a sassaka turmi, akwai matakai

daban-daban da mai aikin zai bi, daga cikin wadannan matakai kuwa sun hada da:

- i. Zaben ice
- ii. Kaye
- iii. Katsa
- iv. Kwakkwafa
- v. Fitarwa
- vi. Kashe-daba
- vii. Fid da siffa
- viii. Shaba da kaifafawa
- ix. Fitar da baki
- x. Tsaiyar da fasali.

2. Yi bayanin matakai aiwatar da sana'ar Jim'a guda biyar (5).

Ana yin sana'ar Jim'a a bisa matakai-matakai daban-daban. Ga bayanin guda biyar:

Jikon Gashi: Matakai jiko shi ne matakai farko da idan an kawo fata ake karkade ta a wanke ta da ruwa dan cire abubuwan da ba a so da suka hada da kasa ko gishiri.

Sanwa: A wannan matakai ana samun ruwa ne a zuba a kwatarniya sannan a zuba toka, da kanwa da kuma katsi (turbayar gaurayen masu rini) a cikin ruwan sannan a zuba fatar a ciki. Wannan shi ne sanwa. Fata takan dauki tsawon kwanaki biyu a kan sanwa. A wannan matakai gashi yake laushi wanda ko da hannu ma ana iya cisge shi.

Gurza: Gurza ita ce cire gashi daga jikin fata. A nan ana dora fata a kan turmi sai kuma a kawo kartaji a kankare gashin da ke jikinta.

Kwaloko: Matakai ne da ake zuba ruwa hada da kashin kaji ko na tattabaru a cikin kwatarniya sannan a kawo fatar a zuba a ciki. Amfanin wannan shi cire dan sauran gashin da ya rage.

Katsi: Shi ne cire kanan gashin da ya rage a jikin fata. Ana yin katsi ne ta hanyar dora fata a kan turmi sannan a kankare ta da kartaji.

3. Yi taqaitaccen tsokaci a kan wasannin wanzamai.

Wanzamai suna da kebantattun al'adunsu da suke yi a lokutan bukukuwansu, suna kuma da gangarsu ta musamman. Kurya, ita ce gangar wanzamai, bikinsu kuma ana ce da shi Wasan Aska. Idan za a yi wasan aska, akan saka rana da wuri, sai jama'a su tanadi wannan rana dan kallo, su kuma masu gudanar da wannan wasa su yi shiri. Makadin gangar wanzamai yakan je filin da za a gudanar da wannan wasa ya fara kida tun da wuri. Idan jama'a suka jiyo sautin wannan ganga, sai su rika zuwa gurin sannu a hankali suna taruwa. Bayan jama'a sun taru, su kuma wanzamai sai su zo dan gwada bajimtarzu. Daga cikin abubuwan da suke yi akwai fito da aska ta yi rawa, yin kaciya batare da jini ya zuba ba, yin kaciya daga nesa, yi wa bango kaho, kiran zabira, burkaka aska cikin baki, yi wa turmi tsaga da sauransu.

Kashi Na 5: Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya

Abubuwani da ke Ciki

- 5.1 Gabatarwa
- 5.2 Manuofin Darasi
- 5.3 Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya
 - 5.3.1 Bunkasa Tattalin Arzikin Al'umma
 - 5.3.2 Samar Da Ingantaccen Tsaro
 - 5.3.3 Samar Da Aikin Yi Ga Al'umma
 - 5.3.4 Samar Da Kudin Shiga Ga Hukuma
 - 5.3.5 Samar Da Muhimman Kayan Aiki Ga Al'umma
 - 5.3.6 Samar Da Kayayyakin Aiki Ga Wasu Sana'o'i
 - 5.3.7 Samar Da Kiwon Lafiya
 - 5.3.8 Inganta Zumunci A Tsakanin Al'umma
 - 5.3.9 Wata Kafa Mai Nuna {ima Da Martabar Bahaushe
 - 5.3.10 Wata Kafa ta Rayawa Da Adana Al'adu
 - 5.3.11 Samar da Nishadi a Tsakanin Al'umma
 - 5.3.12 Bunkasa Ilimi Da Tarbiya A Tsakanin 'Ya'yan Hausawa

Auna Fahimta

- 5.4 Takaitawa
- 5.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 5.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 5.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

5.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in Hausawa. A wuncan darasin an yi bayanin fasalolin yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in da kuma kayayyakin da ake amfani da su wajen aiwatar da wasu sana'o'in. A wannan darasin za a kalli muhimmancin sana'o'in. Sana'o'in Hausawa sun taimaka matuка wajen inganta rayuwarsu ta hanyoyi da dama. Sana'o'in Hausawa su ne fashin bayan ginuwar tattalin arzikinsu. Daga cikin muhimmancin wadannan sana'o'i sun hada da samar da aikin yi ga al'umma da tsaro da nishadi da zumunci da abinci da dai sauransu.

5.2 Manuofin Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a karshen wannan darasi a tantance irin rawar da sana'o'in Hausawa ke takawa wajen inganta rayuwarsu musamman abin da ya shafi tattalin arzikinsu na yau da kullum.

5.3 Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya

A wannan mataki kuma, darasin ya dubi muhimmancin sana'o'in Hausawa na gargajiya. Ta haka ne aka kawo bayanai a kan hanyoyi dabab-daban da sana'o'in Hausawa suke taimakawa wajen inganta rayuwar al'umma. Daga cikin wadannan hanyoyi sun haxa da:

5.3.1 Bunkasa Tattalin Arzikiin Al'umma

Kafin a tsunduma cikin gundarin bincike a wannan haujin, ya kamata a fahinci cewa, tattalin arziki kalmomi ne guda biyu wadanda ke tafiya da manufa guda. A ra'ayin Auta (2006:194) ya bayyana kalmar "tattali" da cewa kalma ce mai nuni da renon wani abu har ya kai ga girmansa. Ita kuwa kalmar "arziki" a wannan muhallin tana nufin samun 'dukiya' ko wani abin da mutum zai mallaka wanda za a iya sarrafawa zuwa biyan wasu bukatoci na rayuwar yau da kullum. Haka a CNHN (2006:432 da 19) an bayyana ma'anar wadannan kalmomi (tattali da arziki) da cewa, 'tattali' na nufin tanadi ko kula ko adana wani abu ko ajiye wani abu don yin amfani da shi nan gaba. A hannu daya kalmar 'arziki' na nufin tajirci ko dukiya ko samu ko hali ko kudi ko wadata ko sukuni ko daula ko abin hannu ko hannu-da-shuni. Duba daga wadannan ma'anonin kalmomin guda biyu, idan aka gwama su wuri daya watau "tattalin arziki", wadannan kalmomin na iya dsaukar ma'anar abin da mutum ya mallaka tare da ririta shi da kuma amfani da shi ta hanyar da ta dace cikin basira. Don haka, masana da dama sun bayyana ra'ayoyinsu dangane da ma'anar tattalin arziki. Binciken ya yi waiwaye ne a kan wasu daga cikin ra'ayoyin. Ga misali, Ibrahim (1982:7) ya bayyana cewa: "*Tattalin arziki tsari ne na sarrafa albarkatun kasa da sauran ni'imomin da Allah Ya yi wa [an adam domin samar da muhimman abubuwan bukata da rarraba su ga jama'a masu bukata*". A ra'ayin Umar (1983:5) cewa ya yi "*Tattalin arziki tsari ne na inganta da bunkasa hanyoyin shigar kudi da sauran abubuwan bukatum [an adam musamman abinci da sutura da muhalli*". Wannan ma'anar nuni take da cewa, duk wata hanya ta samun kudin shiga da samar da abubuwan more rayuwa ita ce hanyar tattalin arziki. A ra'ayin Auta (1986:107) ya bayyana shi da cewa: "*Tattalin arziki tsari ne na sarrafa wasu abubuwa domin samun abubuwan bukatum rayuwa.*" Har wa yau, Shinkafi (2016:5) ya rawaito Simith (1976) da Mill (1844) da Marshal (1890) da J.B (1803) da Robbins (1932) da Umar (1983) duk sun aminta a kan cewa:

Tattalin arziki gaba dayansa abu ne ya tattaru ga kokarin kula da albarkatun kasa da sauran ni'imomin da Allah Ya yi wa mutum ta yadda za su bunkasa su, sarrafa su da samar da abubuwan da mutum ke bukata domin rayuwar jama'a ta gudana cikin sauksi.

A ra'ayin Yakasai (2012:35) ya nuna cewa: “*Sana'o'i su ne mafî girman tafarkin da Hausawa suke bi domin samun abubuwan bukatu. Ta hanyar sana'a suke sarrafa albarkatun kasa da sauran ni'imomi domin biyan bukatunsu...*”

Duba daga wadannan zantuka da masana da daliban ilimi suka yi, za a ga kusan duk bori guda suke wa tsafi, domin zantukan duk sun tafi a kan hanyoyin samun kudi ko wasu abubuwa da rayuwa ta dogara a kansu domin inganta ta. Idan kuwa haka abin yake, ko shakka babu, sha'anin sana'o'i sun yi ruwa da tsaki wajen inganta tattalin arzikin al'umma musamman Hausawa da ake nazarin a kansu ta wadannan fuskoki. Dalijan (2012:41) ya rawaito Ibrahim (1992:25) inda ya bayyana cewa, sana'o'in Hausawa sune kashin bayan ginuwar tattalin arzikinsu.

Bayga ga wadannan ra'ayoyi, akwai sauran zantuka da dama da tuni masana da manazarta suka yi a wannan haujin, domin karin bayani ana iya duban ayyukan Ayagi (1976:11) da Koko (2004:5) da Sallau (2010:14)

Duba daga irin wadannan ra'ayoyi da ya shafi tattalin arzikin Hausawa, sana'o'in Hausawa ba kanwar lasa ba ce a wannan haujin, domin za a ga cewar, sana'o'in sun taimaka ainun wajen samar da ci gabon kasar Hausa ta fannoni dabon-daban da suka hada da:

5.3.2 Samar Da Ingantaccen Tsaro

Lamarin tsaro wani abu ne mai matukar muhimmanci ba ma ga al'ummar Hausawa ba kawai har da sauran al'ummomin duniya baki daya. Don haka, babu al'ummar da rayuwarta za ta inganta ba tare da samar da muhimman hanyoyin tsaro ba. A nan za a ga cewar sana'o'in sun taka mihammiyar rawa a wannan haujin. Alal misali, idan aka dubi kayan yañin da masassaka kan taimaka wajen samar da su kamar kotocin mashi da bindiga da itacen baka da kotocin adda da wukake da sauransu, dukkan wadannan sun taimaka wajen inganta sha'anin tsaro a kasar Hausa. Bunza (2016:14) ya bayyana cewa:

Ba a yin yaki sai da makami kamar yadda wani makami ba ya kammala sai da taimakon masassaka ta hanyar samar da bota/kota da icen baka ba, wasu makaman yaki ba su kamala kuma, ba za a ji dadin amfani da su yadda ake so ba. Wannan ke nuna muhimmancin masassaka a bangaren tsaron gargajiya ta hanyar sarautar da suke kanta.

Wannan bayani ya kara fid da irin sarautar masassaka da masu sassakan kan taimakawa wajen kammaluwar wasu kayan tsaro a kasar Hausa.

Bayga ga wannan, a shekarun baya idan aka samu bakò a gari, a kan tambaye shi irin sana'arsa, idan masassaki ne sai a kai shi gidan shugabansu. Shi kuwa shugaban zai sa masa ido yana kallon hankalinsa, idan an aminta da shi sai a saukar da shi, idan kuwa ba a aminta ba sai a sallame shi ya kara gaba. Yin wannan kuwa ba karamin taimakawa yake ba ta fuskar samar da tsaro a kasar Hausa. Don haka, sarautun sana'o'in sun taimala wajen inganta sha'anin tsaro a kasar Hausa.

5.3.3 Samar Da Aikin Yi Ga Al’umma

A yau a bayyyane yake cewa, wadannan sana’o’i sun samar wa mutane masu dimbin yawa aikin yi a cikin al’umma. Duk da yake cewa, sana’o’i in , sana’o’i ne da aka gada tun kaka da kakanni, wannan bai hana wasu wadanda ba su gaje ta ba shiga cikin harakar. Wannan kuwa ya haifar da karuwan jama’a masu aiwatar da wadannan sana’o’i. Daga cikin dan abin da suke samu ne suke sarrafawa wajen hidimominsu na yau da kullum. Fa’idar wannan kuwa a fili take idan aka dubi yadda matasa a yau suke zaune ba tare da wani abin yi ba sai dai zaman kashe wando. Don haka, akwai bukatar matasa su rungumi wadannan sana’o’i domin kauce wa zaman banza wanda ba abin da zai haifar illa karin fatara a cikin al’umma. Yin riko ga wadannan sana’o’i in zai taimaka wa matasanmu wajen dogaro da kai.

5.3.4 Samar Da Kudin Shiga Ga Hukuma

A nan a bayyyane yake cewa, masu aiwatar da wadannan sana’o’i suna samar wa hukumomi kudin shiga, domin masu sana’o’i in suna kai kayan sana’arsu a kasuwanni dabab-daban domin sayarwa. A lokacin da wadannan kayayyaki suka kai kasuwa kuwa, masu amsar haraji sukan aza masu kudin da za su biya wanda za a sanya a asusun hukuma domin ciyar da kasa gaba. Irin wadannan kufade ne ake gudanar da ayyukan da suka shafi gina asibitoci da makarantu da hanyoyi da samar da ruwan sha da sauransu.

Bugu da kari, kayayyakin da sana’o’i in kan samar sukan jawo ‘yan yawon bude ido daga wasu kasashe domin cire kwarkwatar ido da nuna sha’awarsu ga wadannan kayayyaki. Ta wannan fuska, ita kuwa hukuma da sauran al’umma suna samun taro-sisi daga wadannan masu yawon bude ido ta hanyar jirga-jirgansu da wurin kwanansu da abincin da za su ci, duk al’umma na amfana da su ta wannan haujin a sanadiyyar kayayyakin da masu sana’o’i in kan samar. Ita kuwa hukuma, tana samun kudin shiga daga wadannan masu yawon bude ido.

5.3.5 Samar Da Muhimman Kayan Aiki Ga Al’umma

Sana’o’i sun taimaka kwarai da gaske wajen samar wa al’umma muhimman kayan aiki da suke bukata wajen hidimominsu na yau da kullum. Wannan kuwa a bayyyane yake idan aka yi duba daga nau’ukan kayayyakin da suke samarw. Misali Dalijan (2012:107) ya bayyyana cewa: Masassaka suna da amfani ga al’ummar Hausawa saboda sune ke samar musu jirgin ruwa da turmi da tabarya da akushi da kuyafa da ludduna. Sa’annan masassaka ke samar da kujerar zama ta mata da kwacciyar sirdi ko dangarafai da kotocin garma da kalme da hauya da gatari da sungumi da alluna da mutum-mutumi da sauransu.

Dukkan wadannan abubuwa, kadafan ne daga cikin nau’ukan kayayyakin da masassaka kan samar domin amfanin al’umma na yau dakullum. Don haka, samuwar wadannan kayayyaki ga al’umma sun taimaka wajen bunkasa rayuwarsu ta fuskoki da dama.

5.3.6 Samar Da Kayayyakin Aiki Ga Wasu Sana'o'i

Bayan ga dimbin kayayyakin amfani da masu sana'o'in kan samar wadanda suka shafi na aikin gida da na sufuri da aikin gona da sauransu. Har wa yau, sana'o'in sun taimaka wajen samar wa wasu sana'o'i kayan aiki. A nan babu ko tambaba, manomi ba zai iya noma ba sai da fartanya, duk da yake makera ke kera ta, amma ba za a iya aiki da ita ba sai da kota, ita kuwa kota masassaka ne ke samar da ita. Haka abin yake ga sana'o'i da dama na Hausawa za a tarar akwai nau'in gudummawar da wasu sana'o'in kan bayar domin gudanar sauran sana'o'in. Samuwar wadannan kayayyaki kuwa dada bunkasa sauran sana'o'in yake yi a cikin al'ummar Hausawa. Don haka, zaman cufeni-in-cudeka ake yi tsakanin sana'o'in'

5.3.7 Samar Da Kiwon Lafiya

A kasar Hausa, daga cikin rukunin jama'a masu bayar da magungunan gargajiya akwai masu aiwatar da sana'o'in gargajiya. Shi kuwa sha'anin kiwon lafiya abu ne mai matukar muhimanci ga kowace al'umma, domin rayuwa ba ta inganta sai da lafiya. Saboda haka ne ma wani mawaki [angiwa Zuru yake cewa: "*Lafiya uwar jiki babu mai fushi da ke*". A wannan fuskar ta samar da ingantaccen kiwon lafiya, masu aiwatar da sana'o'in sun taimaka ainun wajen bayar da wasu magunguna na gargajiya da za su taimaka wajen kawar da wata cuta ko rage radadinta a cikin al'umma. Daga cikin magungunan da masu sana'o'in kan bayar domin inganta kiwon lafiya sun hada da maganin basur (dankanoma) da maganin daji da maganin ciwon ciki ko zafin ciki da sauransu. Haka sukan bayar da magungunan riga-kafin wasu cututtuka da na kariyar kai da nuna waibuwa. Samar da irin wadannan magunguna suna taimakawa wajen samar da al'umma masu ingantaccen kiwon lafiya, wanda a karshe zai ba su damar fafatukar neman abinci da sauran fadi-tashi domin inganta rayuwa baki daya.

5.3.8 Inganta Zumunci A Tsakanin Al'umma

Kalmar zumunci tana nufin wata dangantaka ce ta jini (haihuwa) ko ta aure ko ta zamantakewa (makwabtaka ko mu'amula). Haka zumunci na iya daukar wata dangantaka, ko dangi, ko 'yan uwantaka. A takaice ana iya cewa, zumunci wata alaka ce ta jini ko mu'amula da ta shafi jituwa a tsakamin al'umma domin gudanar da harakokin rayuwarsu ta yau da kullum. Don haka, inganta zumunci wani abu ne mai muhimanci a cikin al'umma. A nan masu wadannan sana'o'in sun taimaka wajen inganta wannan zumunci ta fuskoki da dama. Da farko dai za a ga cewa, ta hanyar bukuwan da sukan yi na karshen shekara; ana tara 'yan uwa da abokan arziki wuri daya a ci, a sha a yi raha a tsakanin junna. Haka idan aka tashi bikin nadin sarautar sarkin kowace irin sana'a akan gayyaci jama'a daga wurare dabab-daban domin taya junna murna, yin wannan kuwa ba abin da ya ke haifarwa in ban da kara dankon zumunci a tsakanin al'umma. Haka idan lalurar aure ko haihuwa ko dai wani biki na musamman ya

samu wani, ‘yan uwansa sukan tara masa taro-sisi domin ya share wa kansa hawaye. Baya ga wannan, a lokacin bukuwa da wasaanin wadannan sana’o’i, sukan tattauna matsalolin da suka addabe su tare da fid da hanyoyin magance matsalolin cikin hikima da basira ba tare da tada jijiyar wuya ba. Haka sana’o’i sun taimaka wajen samun kyakkyawan hulda da zaman tare a tsakanin masu sana’o’i da sauran al’ummomi a sassa dabab-daban na duniya. Wannan kuwa a bayyane yake idan aka dubi yadda masu sana’o’i kan fita da kayayyakin sana’arsu a kasashe dabab-daban na duniya. Haduwarsu da sauran wadannan al’ummomi ya haifar da karin dankon zumunci na cikin gida da na waje.

5.3.9 Wata Kafa Mai Nuna {ima Da Martabar Bahaushe

Ganin cewa al’ummar Hausawa sun dauki lamarin sana’a da muhimanci, wannan shi ya haifar da idan mutum ba ya da sana’a a kasar Hausa ba a yi masa dfaukar cikakken mutum wannda ya san ciwon kansa. Wani lokaci ma har hana masa matar aure akan yi domin ana ganin ba shi da abin ciyar da ita. Don haka, masu sana’o’iin gargajiya na Hausawa suna jawo wa kansu kima da daraja a gabon al’umma, kuma sana’ar tasu ta zama abin alfahari da tinkaho a garesu, saboda ta wannan sana’ar ce suke ci su sha da sauran wasu bukatoci na rayuwa baki daya. Hassan (2013:212) ta bayyana cewa:

Sana’o’iin kan sa darajarsu (Hausawa) ta daukaka yadda ake gane basirarsu da fasaharsu domin ko da Turawa suka zo kasar Hausa sun tarar da Hausawa da sana’o’insu na gargajiya, wannan ya sa Turawa suke jinjinawa Hausawa, anan ne Hausawa suke yi wa kansu kirari da wai “tun kafin a haifi uwar mai sabulu Balbela take da farinta.

Ba a yau ba kadai, wanda ya rungumi sana’o’i zai ci gaba da samun wadannan darajoji har gobe.

Don haka, riko ga sana’o’iin yana kara daukaka martabar masu aiwatar da sana’o’iin a idanun al’umma na ciki da wajen kasar Hausa.

5.3.10 Wata Kafa ta Rayawa Da Adana Al’adu

Sana’o’i sun zama tamkar wata kafa da al’ummar Hausawa ke amfani da su wajen rayawa da kuma adana wasu muhimman al’adunsu. Wannan a bayyane yake idan aka yi duba da yadda wasu sana’o’iin kan samar da wasu muhimman kayayyakin aiki da suka shafi wasu al’adu dabab-daban a kasar Hausa. Misali idan aka dubi turmi da tabarya da kujerun zama na maza da mata da kayan saka da na rini da sauran nau’ukan kayayyaki da dama da sukan samar, wadanda ake amfani da su wajen aiwatar da wasu aikace-aikace da suka shafi al’adun Hausawa.

A hannu daya, samar da wadannan kayayyaki na al’ada zai bayar da damar a samu adana su musamman a dafkunan adana kayan tarihi a sassa dabab-daban na kasar Hausa. Wannan zai bada damar na baya su iya ganinsu a zahiri, musamman da yake a yanzu akwai hasashen nan gaba sana’o’iin za su gushe saboda barazanar tsarin game duniya (globalization) da yake fo’karin darzaje su yake.

5.3.11 Samar da Nishadi a Tsakanin Al'umma

Samar da nishadi a tsakanin al'ummar Hausawa yana daga cikin muhimmancin sana'o'i a kasar Hausa. Za a iya fahintar wannan idan aka dubi yadda sana'o'in suke gudanar da wasu bukukuwa na musamman wadanda suka funshi kafe-kade da raye-raye a cikin al'umma. Daga cikin bukukuwan da sukan gudanar sun hada da bikin nadin sarautar sarkin wata sana'a na gari ko yanki ko unguwa. Haka suna aiwatar da wasu bukukuwa a lokacin sallah ko aure ko haihuwa. Dukkan wadannan bukukuwa sun taimaka wajen samar da nishadi a tsakanin al'umma.

5.3.12 Bunkasa Ilimi Da Tarbiya A Tsakanin 'Ya'yan Hausawa

Sha'anin tarbiya da ilimi wasu abubuwa ne masu matukar muhimmanci ga kowace al'umma a duniya. A wannan fuskar, sana'o'in sun taimaka wajen samar da ingantacen ilimi musamman na addinin musulunci a kasar Hausa. Wannan kuwa ana iya ganinsa a fili idan aka yi waiwayen yadda tsarin karatun allo yake a kasar Hausa, domin karatun allo shi ne matakinko farko da al'ummar Hausawa ke amfani wajen ilimantar da yaransu ilimin addininsu kafin a shiga na littattafai. Shi kuwa wannan allon karatu, masassaka ne ke samar da shi ga jama'a.

Ta fuskar tarbiya kuwa, masu sana'ar sukan yi kokarin cusa wa 'ya'yansu tarbiya a lokacin da suke koya musu sana'ar da suka gada kaka da kakanni. A wannan lokacin sukan hori 'ya'yansu da su kasance masu gaskiya da rikon amana da rashin ha'inci da biyayya ga na gaba. Haka sukan hore su da su zan masu nuna kwazo da neman na kai a cikin rayuwarsu. A hannu daya sukan hane su da zama cima-kwance a cikin al'umma. Hassan (2013:211) ta bayyanan wannan tsarin tarbiya inda take cewa, dalilin haka, ana rage sace-sace da ha'inci, ana aiwatar da sana'ar da gaske kuma da gaskiya. Irin wadannan kyawawan dabi'u da yara kan koya a wajen sana'o'insu yana sanya a samu al'umma ta gari bayan sun girma.

Auna Fahimta

1. Me ake nufi da tattalin arziki? 2. Tattauna gudummawar sana'o'in Hausawa wajen samar da nishaxi ga aal'umma. 3. Ta wace hanya sana'o'in Hausawa ke inganta kiwon lafiyar al'umma?

5.4 Takaitawa

A wannan darasin an tattauna muhimman zantuka da suka shafi muhimmancin sana'o'in gargajiya ga al'ummar Hausawa. Daga cikin abubuwan da aka tattauna sun hada da bunkasa tattalin arziki, samar da tsaro, samar da aikin yi, samar da kudin shiga, samar da kayan aiki, kiwon

lafiya, zumunci, nuna kima da darajar Bahaushe, raya al'adu, samar da nishadi, samar da sauransu.

5.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Tsaro: Neman kariya daga wani abin qi.
- Zumunci: Kyakkyawar dangantaka ta jini ko ta aure ko ta abokantaka.
- Lafiya: Ingancin jiki da rashin ciwo.
- Nishaxi: Jin daxi ko farin ciki.

5.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Auta, A. L. (2006). Tattalin Arzakin Al'umma: Nazarin Sana'o'i da Kasuwancin Hausa. In *Algaita Journal of Current Research in Hausa Studies*, No 4 vol 1 pp 194-204.

Bunza, D.M. (2016). Tsaro A {asar Hausa: Gudummawar Sarautun Tsaro A Arewacin Nijeria. Takardar da aka gabatar a taron kara wa junna sani na kasa da Tsangayar Fasaha da Nazarin Addinin Musulunci ta shirya daga ranar 1-3, Maris, 2016. A harabar jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato. CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press. Dalijan, B.M. (2012). Noma Da Ginuwar Tattalin Arzakin Hausawa Na Gargajiya. Kundin Digiri Na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato.

Auta, A.L. (1986). Jima Sana'ar Sarrafa Fata da Muhimmancinta a {asar Hausa. Kundin Digiri Na Farko, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero, Kano.

Hassan, F.M.(2013). Saki Reshe...Tsokaci Dangane Da Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya A Jiya Da Yau. In *Excerpts of International Seminar on The Deterioration of Hausa Culture*. Organised by Katsina State History and Culture Bureau in Collaboration with: Umaru Musa Yar adua University, Katsina. pp 217-226.

Ibrahim, M.S. (1982). Dangantakar Al'ada da Addini: Tasirin Musulunci Kan Rayuwar Hausawa Ta Gargajiya. Kundin Digiri Na Biyu, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero, Kano.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassa'ka da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.

Shinkafi, R.H. (2016). Tattalin Arziki da Hadin kan Nijeria a Idon Muhammadu Sarkin Taushin Katsina. Makalar da aka gabatar a taron kara wa junna sani kan Matsayin Harshe da Tarihi da Addini Wajen Bunkasa ci gaba da Hadin kai da Tsaro a Nijeriya. Wadda aka gabatar a Tsangayar Fasaha da Nazarin Addinin Musulunci, Jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato. Daga ranar 1-3 maris, 2016.

Umar, M. B. (1983). Tasirin Tattalin Arzikin Hausawa na Gargajiya. Takardar da aka gabatar a taron kara wa junna sani, Sashen Koyar da Harsunan Nigeriya, Jami'ar Bayero, Kano.

Yakasai, S.A. (2012). *Taskar Al'ada Da Tarihi Da Nishadi: Kammalallen Sharhin Littafin Tatsuniyoyi Na Dokta Bukar Usman*. Kano: Gidan Dabino Publishers.

5.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Me ake nufi da tattalin arziki?

Tattalin arziki tsari ne na sarrafa albarkatun kasa da sauran ni'imomin da Allah Ya yi wa [an adam domin samar da muhimman abubuwan bukata da rarraba su ga jama'a masu bukata". Haka kuma a iya cewa, "Tattalin arziki tsari ne na inganta da bunkasa hanyoyin shigar kudi da sauran abubuwan bukatum [an adam musamman abinci da sutura da muhalli".

2. Tattauna gudummuwar sana'o'in Hausawa wajen samar da nishaxi ga al'umma.

Samar da nishadi a tsakanin al'ummar Hausawa yana daga cikin muhimmacin sana'o'i a kasar Hausa. Za a iya fahintar wannan idan aka dubi yadda sana'o'in suke gudanar da wasu bukukuwa na musamman wadanda suka funshi kafe-kade da raye-raye a cikin al'umma. Daga cikin bukukuwan da sukan gudanar sun hada da bikin nadin sarautar sarkin wata sana'a na gari ko yanki ko unguwa. Haka suna aiwatar da wasu bukukuwa a lokacin sallah ko aure ko haihuwa. Dukkan wadannan bukukuwa sun taimaka wajen samar da nishadi a tsakanin al'umma.

3. Ta wace hanya sana'o'in Hausawa ke inganta kiwon lafiyar al'umma? Ta fuskar ta samar da ingantaccen kiwon lafiya, masu aiwatar da sana'o'in sun taimaka ainun wajen bayar da wasu magunguna na gargajiya da za su taimaka wajen kawar da wata cuta ko rage radafinta a cikin al'umma. Daga cikin magungunan da masu sana'o'in kan bayar domin inganta kiwon lafiya sun hada da maganin basur (dankanoma) da maganin daji da maganin ciwon ciki ko zafin ciki da sauransu. Haka sukan bayar da magungunan riga-kafin wasu cututtuka da na kariyar kai da nuna waibuwa. Samar da irin wadannan magunguna suna taimakawa wajen samar da al'umma masu ingantaccen kiwon lafiya, wanda a karshe zai ba su damar fafatukar neman abinci da sauran fadi-tashi domin inganta rayuwa baki daya.

Fasali Na 2 Sana'o'in Fasaha Da Abubuwani Da Suke Samarwa Ga Al'umma

Kashi Na 1	Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Ayyukan Aikin Gona
Kashi Na 2	Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayayyakin Tsaro
Kashi Na 3	Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Aikin Gida
Kashi Na 4	Fasahar Sana'o'i Wajen Samar Da Magugunan Gargajiya
Kashi Na 5	Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Ado

Kashi Na 1: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Ayyukan Aikin Gona

Abubuwani da ke Ciki

- 1.1 Gabatarwa
- 1.2 Manufofin Darasi
 - 1.3 Kayayyakin Aikin Gona da masassa'ka kan samar
 - 1.3.1 Kota (bota)
 - 1.3.2 Kotar Gatari
 - 1.3.3 Kotar Fartanya
 - 1.3.4 Kotar Galma (Garma)
 - 1.3.5 Kotar Magirbi
 - 1.3.6 Kotar Manjagara
 - 1.3.7 Kotar Sungumi
 - 1.3.8 Kotar Lauje
 - 1.3.9 Itacen Gwafa
 - 1.3.10 Jolar Shanu
- Auna Fahimta
 - 1.4 Takaitawa
 - 1.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
 - 1.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
 - 1.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1.1 Gabatrwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin irin muhimmancin da ke tattare ga aiwatar da sana'o'in Hausawa na gargajiya dabani-daban. Daga cikin muhimmancin sana'o'i da aka tattauna a baya sun hada da samar da aikin yi da samar da kudaden shiga da samar wa wasu sana'o'i kayan aiki da samar wa masana'antu kayan sarrafawa da samar da nishadi da zumunci da sauransu. A wannan darasin za a tattauna ne a kan fasahar wasu sana'o'i wajen samar da kayayyakin aikin gona. Ita dai sana'ar aikin gona wata babbar sana'a ce da kusan a ce da wuya a samu wani gida na Bahaushe da ba a aiwatar da sana'ar noma. Sana'o'i da dama sun taimaka wajen samar da kayayyakin da masu sana'ar ke amfani da su domin aiwatar da sana'ar.

1.2 Manuofin Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a karshen darasin a fahimci yadda sana'o'in Hausawa suka taimaka wajen aiwatar da sana'ar noma musamman a kasar Hausa.

1.3 Kayayyakin Aikin Gona da masassaka kan samar

Tuni masana da dama sun bayyana ma'anar noma a wurare dabab-daban gwargwadon tasu fahimta. Daga cikin su kuwa akwai ayyukan Usman (1996:25) Zaruk (1998:23) da Mahdi (1998:96) Garba (1991) da Bunza (2005:36) da CNHN (2006:359) da Guga (2006:38) da Dalijan (2012) da sauransu da dama. Ganin irin muhimmancin da ke damfare a cikin wannan sana'ar ta noma a kasar Hausa da ma duniya baki daya, wannan ya haifar da samun wasu al'umma da za su rinka samar da abubuwani aiwatar da wannan sana'a domin samun sau'kin gudanar da ita. Masassaka kuwa suna daga cikin rukunin al'ummar da suka bayar da gagarumar gudun mawa wajen samar da muhimman kayayyakin aikin aiwatar da sana'ar noma a kasar Hausa. Wannan sashen ya yi duba ne ga irin sigogin kayayyakin sassaka da masassaka suka samar wa manoma musamman abin da ya shafi botocin kayan aikin da manoma ke amfani da su a gonakinsu.

1.3.1 Kota (bota)

CNHN (2006:65) sun bayyana bota da “*Marikin ice na galma ko fartanya.*” kota wani itace ne da masassaka kan sassaka domin ya zama mariki ga wasu nau'ukan kayan aiki dabab-daban . Kamar yadda kayan aikin manaoma suke dabab-daban, haka masassaka suka samar da fotocinsu dabab-daban. Samar da wadannan fotocin ya taimaka wajen samun sau'kin gudanar da ayyukan gona mabanbanta. Alhassan da wasu (1982:53)

kotoci

1.3.2 Kotar Gatari

Kotar gatari tana daga cikin kotocin da masassaƙa kan samar wa manoma a ƙasar Hausa. Gatari kuwa wani ma'aikaci ne da manoma ke amfani da shi wurin sare itace musamman a lokacin sharan gona. Haka manoma da makiyaya suna amfani da shi wurin saro wa dabbobinsu abinci . Gatari ya kasu kashi-kashi, akwai babba akwai karami. Bargey (1934:371) ya bayyana shi da cewa: *Gatari shi ne abin saran ice ko wani abu da ake son faskarawa.*

Haka a kamusun Hausa na CNHN (2006:161) sun bayyana ma'anar gatari da cewa: *Gatari masari ne mai karamar ruwa da kota da ake saran itace da shi.*

Duba daga wadannan ma'anon, a nan za a ga cewa, manoma suna amfani da gatari wurin hidimar gonakinsu, masassaƙa kuwa suke samar da kotocin wannan gatari a cikin al'ummar Hausawa.

1.3.3 Kotar Fartanya

A kamusun Bargery (1934:308) an bayyana fartanya da cewa: “*{aramar abin noma mai dauke da kusurwoyi uku mai kaifi wadda take da marikin itace.*” Haka a CNHN (2006:136) sun nuna cewa, fartanya ita ce “*Abin noma mai tankwararriyar kota da ake dosa ruwan karfe a goshinta.*”

Manoma na amfani da ita wurin nome ciyawan da ya fito a cikin gonaki domin samar wa shuka yanayi mai kyau da renon abin da aka shuka. Yin wannan yakan taimaka ma yabanya ta girma cikin ingantaccen yanayi. A hirar da na yi da Shehu Musa Diri ya ce,

A ƙasar Hausa, akwai nau'ukan fartanya dabab-daban da manoma ke amfani da su, kuma duk wadannan nau'ukan fartanyoyin botocinsu masassaƙa ne ke samar da su.

1.3.4 Kotar Galma (Garma)

Galma wani ma'aikaci ne da manoma ke amfani da shi wurin aiwatar da wasu ayyukan gonaki dabab-daban. Galma kamar fartanya take sai dai ta fi fartanya girma ga baki. Baya ga aikin gona magina na amfani da ita wurin kwabin lakar ƙasar gini. A kamusun Hausa na CNHN (2006:160) sun kawo ma'anar galma inda suke cewa: “*Garma ko galma wata irin katuwar fartanya ce da ake huda da ita, ko abin noma na karfe da ake daura wa shanu suna ja don yin huda.*”

Haka Dalijan (2012:107) ya bayyana cewa,

A ƙasar Hausa , manoma na amfani da galma wajen jan kunya da kara wa abin shuka kasa, wani lokaci kuwa ba a shuka sai an yi huda ta amfani da garma. Wadannan garmuna suna da makamin itace wanda masassaƙa suka samar domin samun sau ki da inganta amfaninsu wajen aikace-aikacen aikin gona.

A wannan fuskar za a ga cewa masassaƙa a ƙasar Hausa suke samar da kotocin galmuna dabab-daban da manoma ke amfani su a ƙasar Hausa.

1.3.5 Kotar Magirbi

Magirbi a wasu sassan kasar Hausa suna kiran shi da sunaye daban-daban kamar madangari ko makabci ko makafci ko masassabi. Magirbi ya yi kama da fartanya, sai dai shi bakinsa a tsaye yake ba lankwasasshe ba kamar fartanya. Galibi manoma na amfani da shi wurin saran kasa kamar shuka da ginan rami. CNHN (2006:317) sun bayyana shi da cewa: “*Abin da ake saran shuka ko haka rami ko sare wani abu da shi mai kama da fartanya*”. Haka Bargery (1934:745) shi ma ya tafi a kan wannan ma’anar. A nan za a ga cewa, manoma na amfani da magirbi wurin yin sassaben gonakinsu da girbe amfanin gona kamar masara da dawa da gero da maiwa da dauro da sauransu, musamman idan ya kai matsayin girbin. {otar wannan kayan aikin kuwa masassaka ne ke samar da shi ga manoma. Dalijan (2012:107)

1.3.6 Kotar Manjagara

Sanda ko kotar manjagara wani itace ne da masassaka kan samar wanda ake sokawa cikin wani karfe mai yatsu da ake sharan gona da shi. Bargery (1934:768) ya bayyana shi da cewa: *Manjagara shi ne mayayin ciyawa ko ganyayyaki ko wani datti da ake son tattarawa wuri guda.*

Haka a ƙamusun Hausa na CNHN (2006:330) sun kawo tasu ma’anar da cewa: “*Wani karfe mai hakora kamar yan yatsu da doguwar kota, wanda ake yaye cuyawa ko ganyayen bishiyoyi da shi.*”

Bisa ga wannan siffa ta manjagara, za a fahimci cewa, wannan wani nau’in kayan aikin gona ne da manoma ke amfani da shi wurin sharan (sassaben) gonakinsu ta yadda abin da suka shuka zai sa mu ingantuwa da habaka cikin sauri da sauksi. Ita kuwa kotar manjagara masassaka ne suka samar da ita ga manoma musamman a ƙasar Hausa. Zarruk (1987:54)

1.3.7 Kotar Sungumi

Sungumi yana daya daga cikin kayan aikin gona da manoma ke amfani da shi wurin shuke-shuken da suke aiwatarwa a gonakinsu. A ƙasar Hausa ana amfani da wani itace ne mai tsayi ko gora wurin aiwatar da kotar sungumi. Ana amfani da kotar ne a matsayin mariki ga mai amfani da sungumi, sai dai ana soka ruwan fartanya ne a cikinsa kafin a yi aiki da shi. A fadar Bargery (1934:960) ya kawo ma’anar da cewa: “*Fartanya mai dogon mariki wadda ake amfani da ita a lokacin shukan hatsi.*”

A fadar CNHN (2006:402) kuwa cewa suka yi : *Sungumi shi ne dogon mariki na icce da aka saka wa ruwan fartanya don saran shuka.*

Bisa ga wadannan ma’anoni, za a ga cewar , manoma suna amfani da sungumi wurin shuke-shuken kayan gona da dama a ƙasar Hausa. Dalijan (2012:107) ya bayyana cewa, “*Shi kuwa wannan sungumi, masassaka ne ke samar da kotarsa ga manoma.*” Don haka, masassaka sun takा muhimmiyar rawa a wannan haujin .

1.3.8 Kotar Lauje

Lauje yana daya daga cikin kayan aikin da manoma ke amfani da shi wurin yankan kayan amfanin gonakinsu. Haka wani sashe na manoma, watau makiyaya suna amfani da shi wurin yanko wa dabbobinsu ciyawar da za su ci. A siffance, a iya siffanta lauje da wani karamin karfe lankwasasshe da makera ke yi tare da kota, kotar lauje wani dan ice ne da ake sassakawa kwatankwacin kamun hannu mai dan tsini da za a soka cikin karfen laujen a matsayin mariki. CNHN (2006:303) suka bayyana shi da cewa: *Wani lankwasasshen karfe, mai kota da ake yankan ciyawa ko wani abu da shi.*

Bargery (1934) shi ma ya tafi a kan wannan ma'anar. Ganin irin ayyukan da manoma ke yi da lauje, ko shakka ba bu masassa'ka sun taimaka wajen samar da kotar laujen ga manoma. Sanyinnawal (2015:51)

1.3.9 Itacen Gwafa

Itacen gwafa wani itace ne mai baki biyu da masassa'ka kan samar ga manoman rani a kasar Hausa. Sanyinnawal (2015:52) ya ce:

Shi wannan itacen, a nan ne ake sa'kala jigo wanda ake amfani da shi domin debo ruwa da masaki daga rijiya ko kogi domin ban ruwan gona musamman a fadamu. Duk da yake baya ga noman rani, akwai gwafa wadda ake amfani da ita wurin hada masaka watau turaku.

A wannan muhallin ana gina rami ne a kafa gwafar domin ta zama ginshi'kin masakar. Duk wadannan nau'ukan gwafa masassa'ka ne ke samar da su domin amfanin yau da kullum ga manoma da gangoginsu.

Gwafar Masaka

1.3.10 Jolar Shanu

Jolar shanu wata sanda ce mai kauri da ake dfaurawa a saman wuyan shanu, sannan a dfaura wata sarka mai kauri ko igiya a tsakiyar jolar. Labaran (2016:50). A karshen sarkar ko igiyar a nan ne ake dfaura galma wadda shanu za su rika ja ana huda da ita. Wani lokaci kuwa ana dfaura masu kura (tarko) musamman wurin dfauko kayan amfanin gona. Wannan kuwa a al'adance masassa'ka ne ke samar da jolar ga masu aiki da shanu a gonaki ko wurin dfaukan kaya da amalanke a kasar Hausa.

Auna Fahimta

1. Mene ne amfanin garma wajen aikin gona ga manoman qasar Hausa?
2. Yi bayanin muhimancin qotar fartanya ga manoma.
3. Yi tsokaci a kan itacen gwafa da amfaninsa ga amfaninsa ga noman fadama.

1.4 Tafaitawa

A wannan darasin an tattauna a kan kayayyakin aikin gona da wasu sana'o'in Hausawa suka taimaka wajen *samar* da su domin samuun sauñin gudanar da aikin gona. A nan an kawo misalai daga sana'ar sassaka, duk da yake ba ita kadai ke *samar* da wadannan kayayyaki ba, duk wadannan *kotoci* da sukan *samar* ai ruwan *karfen* da za a hada a yi *amfani* da shi a gona makera ne ke *samar* da shi. Daga cikin *kayan* aikin gona da aka sun hada da *kotari* da *fartanya* da magirbi da manjagara da sungumi da lauje da itacen gwafa da jolar shanu da sauransu.

1.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- *Qarfe*: Wani abu dangin ma'adani da ake tonowa a qasa, akan narka shi don yin makamai ko *kayan* noma.
- *Sana'a*: Aikin da mutum yake yi don ya riqa samun abin vatarwa.
- *Gwafa*: Sanda ko itace mai rassa biyu da akan tokare xaki ko xaura basusa da ita.
- *Qota*: Itacen da ake sassaqowa a huda a zura ruwan *fatanya* ko *gatari* ko wuqa a ciki.

1.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Labaran. S. (2016). "Gudummawar Sana'ar Sassakan Jirgin Ruwa a Garin Yauri." Sakkwato: Kundin Digiri na Farko. Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Alhassan, H. da wasu (1982). *Zaman Hausawa Na Biyu, Don Makarantun Gaba da Sakondare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Bargery, G.P. (1934). *A Hausa-English and English-Hausa Vocabulary*. London: Oxford University Press.

CNHN, (2006). *Amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Dalijan, B.M. (2012). "Noma Da Ginuwar Tattalin Arzikin Hausawa Na Gargajiya." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana’ar Sassaƙa da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami’ar Umaru Musa ‘Yar adua.

Sanyinnawal, S. I. (2015). “Cudedeniyar Sana’o’in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe.” Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Zarruk, R.M da wasu, (1987). *Sabuwar Hanyar Nazarin Hausa Don Manyan Makarantun Sakondare Littafi na [aya]*. Ibadan: University Press Limited.

1.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Mene ne amfanin garma wajen aikin gona ga manoman qasar Hausa? A kasar Hausa, manoma na amfani da galma wajen jan kunya da kara wa abin shuka kasa, wani lokaci kuwa ba a shuka sai an yi huda ta amfani da garma. Wadannan garmuna suna da makamin itace wanda masassaƙa suka samar domin samun sauķi da inganta amfaninsu wajen aikace-aikacen aikin gona.

2. Yi bayanin muhimmancin qotar fartanya ga manoma.

Manoma na amfani da qotar fartanya a wurin nome ciyawan da ya fito a cikin gonaki domin samar wa shuka yanayi mai kyau da renon abin da aka shuka. Yin wannan yakan taimaka ma yabanya ta girma cikin ingantaccen yanayi.

3. Yi tsokaci a kan itacen gwafa da amfaninsa ga noman fadama.

Itacen gwafa wani itace ne mai baki biyu da masassaka kan samar ga manoman rani a kasar Hausa. Shi wannan itacen, a nan ne ake sakala jigo wanda ake amfani da shi domin debo ruwa da masaki daga rijiya ko kogi domin ban ruwan gona musamman a fadamu. Duk da yake baya ga noman rani, akwai gwafa wadda ake amfani da ita wurin hada masaka watau turaku. A wannan muhallin ana gina rami ne a kafa gwafar domin ta zama ginshikin masakar. Duk wadannan nau’ukan gwafa masassaka ne ke samar da su domin amfanin yau da kullum ga manoma da gangoginsu.

Kashi Na 2: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayayyakin Tsaro Abubuwān da ke Ciki

- 2.1 Gabatarwa
- 2.2 Manuofin Darasi
- 2.3 Fasahar Kayan yin Farauta ko Yaki (Tsaro)
 - 2.3.1 Kokara
 - 2.3.2 Sanda
 - 2.3.3 Kolo
 - 2.3.4 Kere
 - 2.3.5 Gora
 - 2.3.6 Kotar Wuča
 - 2.3.7 Kotar Adda
 - 2.3.8 Kotar Gitta
 - 2.3.9 Butun-butumin Kifi (kifin itace)
 - 2.3.10 Tarkon Kamun Zomo
 - 2.3.11 Butum-butumin Burtu
 - 2.3.12 Kotar (sandar) Mashi
 - 2.3.13 Kotar Bindiga
 - 2.3.14 Sandar Baka
 - 2.3.15 Kujerar Zama Ta Yaki Mai Kafa Shida
- 2.4 Fasahar Kayan Yaki na Maqera
- Auna Fahimta
 - 2.5 Takaitawa
 - 2.6 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
 - 2.7 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
 - 2.8 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

2.1 Gabatarwa

A darasinmu da ya gabata mun yi bayani ne a kan fasahar gargajiya wajen samar da kayayyakin aikin gona. A darasin mun dauki misalin sana'ar sassaka muka bayyana irin kayayyakin da take samarwa wajen aikin gona, daga cikinsu kuwa akwai samar da kotocin fartanya da magirbi da galma da manjagara da gatari da sauransu. A wannan darasin za a dubi fasahar sana'o'in ne wajen samar da tsaro. Sha'anin tsaro wani abu ne mai matukar muhimmanci a kasar Hausa. Tsaro shi ne duk wata hanya da ake amfani da ita domin kariyar al'umma tare da dukiyoyinsu. A kasar Hausa akwai sana'o'i dabab-daban da suke amfani da fasaharsu wajen samar da wasu kayayyaki da ake amfani da su wajen inganta tsaro. Daga cikin wadannan sana'o'in akwai sassaka da kira da sauransu.

2.2 Manufofin Darasi

Manufar wannan darasin ita ce a karshen darasin a iya tantance irin gudummawar da sana'o'in Hausawa suka bayar wajen samar da kayayyaki daban-daban da za su taimaka wajen samar da tsaro.

2.3 Fasahar Kayan yin Farauta ko Yaki (Tsaro)

Farauta na nufin yawon harbi domin kama namun daji. Shi kuwa yaki yana nufin far ma wasu mutane da fada domin a mulke su. A nan za a ga mafarauta da mayaka a kasar Hausa suna amfani da kayayyaki dabandaban da wasu sana'o'i suka taimaka wajen aiwatar da su. Wannan darasin ya yi kokarin hango wasu daga cikin wadannan kayayyaki.

2.3.1 Kokara

Sayaya (2008:50) ya bayyana cewa, “*Kokara wata 'yar sanda ce wadda ba ta da tsayi soasi mai kama da muciyar tuka tuwo.*” Haka a CNHN (2006:249) Sun bayyana ta da cewa: *Doguwar sandar itace wadda kanta ya fi gindin kauri; ana yi mata adon fata ana kuma shafa mata mai, a sa mata kwanyar mulmulallen karfe a ka.*

Mafarauta da ‘yan tauri suna amfani da ita a matsayin makami wurin farautar abin da suke so su farauto musamman idan abin farautar ya danganci bugun shi ake yi. Ita kuwa wannan kokara masassaka ne ke samar da ita ga mafarauta. Galibi ana amfani da itacen da ke da nagarta da kwari wurin sassaka wannan kokara.

2.3.2 Sanda

Sanda reshe ne na wata itaciya da masassaka kan samo daga cikin ingantattun itatuwa masu nagarta da kwari, idan suka samo wannan itacen sukan sassake ta daidai yadda ake bukatarta, watau sandar tana iya kasancewa doguwa ko gajera. CNHN (2006:388) sun bayar da ma'anar sanda da cewa: *Itacen da aka karya ko sara daga jikin bishiya don yin amfani da shi kamar a makami na dukan wani abu ko don dogarawa.*

Sayaya (2008:50) ya bayyana cewa, *Mafarauta na amfani da wannan sandar wurin bugu ko jifan abin da suke farauta.*

Ita ma wannan nau'in sandar masassaka ne ke samar da ita ga al'ummar Hausawa.

2.3.3 Kolo

Shi kolo kamar sanda yake, amma bai kai sanda tsawo ba. Haka kolo yana da gululu a gindinsa. Sayaya (2008:50) ya bayyana cewa:

Shi kolo wata 'yar gajeruwar sanda ce wadda ke da gululu a gindi. Ana samunta daga itacen geza ko na kanya. Shi ma kolo jifa ake yi da shi ko duka.

Masassaka na sassaka kolo ne daga wani nau'in itace mai nagarta kamar marke ko kanya ko geza. Galibi masu farauta suna amfani da kolo ne wurin jifan abin da suke farauta. Shi ma wannan masassaka ne ke samar da shi ga mafarauta a kasar Hausa.

2.3.4 Kere

Ita ma kere wata 'yar sanda ce da mafarauta kan yi amfani da ita wajen jifan abin da suke farauta. Sandar kere tana da lankwasa a can kasanta, sandar ta yi kama da sandar wasan kwallon gora, amma kaurinta bai kai na nata ba. Sayaya (2008:50) ya ce:

{ere wata 'yar sanda ce mai lankwasa kamar shigen sandar da Turawa ke wasan kwallon gora da ita, sai dai kaurinta bai kai na wadda ake wasan kwallonda ita ba.

Ita ma mafarauta na amfani da ita wajen bugu ko jifan abin da suke farauta. Wannan sandar kuwa masassaka ne ke samar da ita ga mafarauta musamman na kasar Hausa.

2.3.5 Gora

Itacen gora wani tsiro ne da ke da kama da sandar rake, daga kasansa ya dan lankwasa. CNHN (2006:170) sun bayyana gora da cewa: *Wata irin sanda mai kai kwagiri-kwagiri da gajajjeru ko dogayen gabobi da ake yin makami da ita ko kuwa a yi sangwami da ita.*

Masassaka na samo wannan itacen gora su gyara ta, ta yadda mafarauta za su iya amfani da ita wurin bugun abin da suke farauta. Ba mafarauta kurum ba, har a lokacin yaki wurin gumuzu da abokan gaba, ana amfani da gora a matsayin makami musamman kafin shigowar kayan yaki irin na zamani.

2.3.6 Kotar Wuķa

Wuķa wani karfe ne gajere wanda bai wuce kafa daya zuwa daya da rabi ba, mai kaifi gefe daya ko biyu. Marīkin wukar galibi wani dan icce ne da masassaka kan sassaka a matsayin mariki. BroB (1996:125) sun bayyana shi da cewa, "sassakakken ice doga (mai mariki) da akan kwaba ruwan fartanya, gatari da sauransu". Ana amfani da wuka wajen yaki da kuma farauta da dai sauran hidimomi daban –daban na yau da kullum. Malam Sirajo Ibrahim Malumfashi ya shaida min cewar,

Mafarauta na amfani da wuka wajen yankan dabbar da suka farauto. Haka mayaka na amfani da wuka wajen yankan abokan gaba ko yanka wani abin yanka a fagen daga.

{otocin da ake amfani da su a matsayin mariki na wukake kuwa duk masassaka ne ke samar da su a kasar Hausa. Su kuwa wukaken makera

ne samar da su. Duk da yake, a yanzu saboda ci gaban zamani, ana samun wuƙafe masu ƙotocin roba da na karfe baki daya.

2.3.7 Kotar Adda

Adda kamar wuƙa take sai dai ta fi wuƙa girma, kuma galibi kaifinta a gefe guda yake, duk da yake wani lokaci ana samun masu kaifi gefe biyu. BroB (1996:1) sun bayyana cewa: *Adda na nufin doguwar wuka mai nauyi tattada da kota, akan yi sarar bishiya da ita kuma makami ce.*

Masassaka suke samar da kotar adda a gargajiyyance, sai dai a yanzu ana samun adda da ƙotunan roba ko karfe ko fata. Ita kuwa adda, mafarauta na amfani da ita wajen saran abin da suke farauta. Haka a fagen yaki, mayaka suna amfani da adda wajen saran magabta (abokan gaba). A hannu daya ƙarfene addar kuwa makera ne suka samar da shi.

2.3.8 Kotar Gitta

Gitta kamar gatari yake sai dai bai kai shi girma ba, sannan kotar gitta ba ta kai ta gatari girma ba. Sayaya (2008:52) yana cewa:

Gitta wani dan gatari newanda ke da kaifi, ruwansa bai da fad'i sosai sannan botarsa gajera ce. Irinsa ne masu kiwon dabbobi ke yawo da shi, kuma suna amfani da shi wurin saran gawo da sauran itatuwa don su ba dabbobinsu. Amfani da kalmar gitta a madadin gatari ya fi yawaita ga 'yan taurin kasar Zamfara domin saya sunan sarautar "Gatari" masu zuwa farauta da irin wannan makami ana kiransu 'yan gitta..

Mafarauta da mayaka suna amfani da gitta a bangarori dabani-daban. A kasar Hausa, masassaka ne ke samar da ƙotar gitta ta hanyar samun wani itace mai kwari su yi sassakar da shi domin gudun saurin lalacewarsa. Daga cikin itatuwan da ake amfani da su wurin yin ƙotocin gitta akwai marke ko kirya ko kade ko madacci da dai sauran itatuwa masu nagarta. Ruwan (ƙarfene) gittar kuwa makera ne suka samar da shi.

2.3.9 Butun-butumin Kifi (kifin itace)

Wannan dabaran an dade ana aiwatar da ita ga mafarauta dabbobin ruwa (su) a kasar Hausa, kuma masassaka ne ke samar da shi butum-butumin ga masunta. An samu wannan bayani da hoton butum-butumin kifin ne daga Sama'ila Nabame jami'i mai kula da kayan tarihi na Kanta da ke garin Argungu. Butum-butumin kifi wani itace ne da masassaka kan samo su sassaka butum-butumin kifi ga masu farautar kifaye a cikin ruwa, watau masunta. Shi wannan butum-butumin kifi na itace, (dodon gona) idan aka sassaka shi, akan jefa shi a cikin ruwa musamman inda aka yi hako, da zaran kifi ya hango wannan butum-butumin zai yi kokarin zuwa wurin, tsammaninsa cewa dan uwansa ne kifi ya samu abinci. Idan kuwa ya kawo kansa a wurin butum-butumin, sai hakon ya kama shi.

Butum-Butumin Kifi

2.3.10 Tarkon Kamun Zomo

Masassaƙa a ƙasar Hausa sun samar wa mafarauta wani tarko na musamman da aka sarrafa daga itace domin kamun zomo. CNHN (2006:429) sun bayyana shi da cewa:

Abin da ake danawa don kamun tsuntsu ko dabba ko kwaro ko wani abu; ana yin sa da zare ko waya ko ice ko karfe, da katawa.

Shi kuwa tarkon zomo hade-haden wasu ‘yan itatuwa ne ta hanyar amfani da dabara ta yadda idan zomo ya hau kan wannan tarkon zai tashi da shi, kuma ya kama shi.

Tarkon Kamun Zomo

2.3.11 Butum-butumin Burtu

CNHN (2006:56) sun bayyana burtu da cewa: *Wani tsuntsu ne mai dogon baki da ake samu a kasar Habasha.*

Masassaka a kasar Hausa sukan sassaka butum-butumin wannan tsuntsu na itace ga mafarauta. Mafarauta sukan tafi da wannan butum-butumin a dajin da suke farauta su ajiye , ta yadda idan ‘yan uwansa suka gani za su doshi wurin, shi kuwa mafarauci ya yi farautarsu . Wannan dabaran ta taimaka wajen yawaitar farauto irin wadannan tsuntsaye ga mafarauta a kasar Hausa cikin sauksi.

Butum-Butumin Burtu

2.3.12 {otar (sandar) Mashi

Mashi wani makami ne da ake amfani da shi wurin farauta ko yaki. Akwai nau'ukan masu daban-daban da ake amfani da su ta wannan fuskar. CNHN (2006:337) sun bayyana mashi da cewa: *Dogon makami na karfe mai tsini mai kotar itace. Shi wannan mashin ana amfani da shi wurin farauta ko yaki.*

{otar mashi kuwa masassaka ne ke samar da ita ta hanyar sarrafa itace musamman a kasar Hausa. A Gidan Tarihi na Waziri Junaidu da ke Sokoto da Gidan Makama da ke Kano da Gidan Tarihi Kanta a Argungu an samu ganin nau'ukan kotocin mashi ido da ido wadanda masassaka suka samar. Su kuwa makera su suka kira karfen mashin.

2.3.13 {otar Bindiga

CNHN (2006:47) sun kawo ma'anar bindiga da cewa:

Wani irin makami wanda ake sa wa harsashi don harbawa wajen yaki ko farauta ko kuma wajen wani buki na mausamman, dubi adaka ko adama; ko bagazum, ko garbul, ko igwa, ko milimita ko tsawila ko turuf ko mashin.

Duba daga tsarin bindigar gargajiya ta Bahaushe, za a ga masassaka ne ke samar da kotocin bindiga ta hanyar sarrafa itace. Makera ke kera bindiga kafin a sanya bota.

{otar Bindiga}

2.3.14 Sandar Baka

Baka wani makami ne da mafarauta da mayaka ke amfani da shi a lokacin da suke fagen fama domin karawa da abokan hamayya, ko kuma mafarauta a lokacin da suka je daji farauta. CNHN (2006:30) sun bayyana baka da cewa: *Tankwararren ice wanda ake daura wa tsarkiya don harba kibiya da shi.*

A nan za a ga cewa, itacen da ake amfani da shi lanƙwasasshe masassaƙa ne ke samar da shi a cikin al’ummar Hausawa. Duk da yake wani lokaci ana samun wasu daga cikin mafarauta ko mayakan su gyara sandar bakan da kan su, amma dai galibi a kasar Hausa masassaƙa ne aka sani da samar da nau’in wadannan sanduna na baka.

2.3.15 Kujerar Zama Ta Yaki Mai {afa Shida}

Bincike ya tabbatar da gano wata kujerar zama ta yaki da masassaƙa suka sassaka domin gudanar da wasu assirrai musamman a lokacin da ake yaki da abokan gaba.

Wannan kujerar an same ta ne a gidan ajiye kayan tarihi na Kanta da ke Argungu. A hirar da na yi da Samaila Nabame jami’in kula da kayan tarihi na Kanta Argungu ya shaida min cewa:

Idan mai kujerar (Uban dawaki) ya hau kan ta ya yi wanka da ruwan magani, komin gumurzun yaki wani makami ba zai taba huda jikinsa ba, kai ko kaza ta sha ruwan maganin wuka bata iya yanka ta.

Hasali kuwa, wannan kujerar masassaƙa ne suka samar da ita domin aiwatar da tsafe-tsafe domin kariyar kai a wannan lokaci.

2.4 Fasahar Kayan Yaki na Makera

Gabanin zuwan Turawa kasar Hausa, tarihi ya nuna cewa Hausawa da sauran kabilu na wannan shiyya suna zaune ne zama na dar-dar ko kuma mu ce zama irin na doya da manja, domin a kan samu yake-yake a tsakanin kabilu dabab-daban ko tsakanin wannan gari da wancan gari domin mamaya da kara girman kasa ko kuma domin samun bayi. Ire-iren wannan yake-yake ana gudanar da su ne da wasu makamai na musamman wadanda akasarin su makera ne suke kera su. Makaman sun hadar da: sulke da mashi da adda da wuka da tsitaka da gatari da takobi da sauran kayayyakin dawakan da ake yaki a kansu. Kamar irin su linzami da likkafa da garkuwa (karafuna ne da aka rufe fuskar doki da su). Saboda haka za muga cewa kira tana tallafa wa rayuwar Bahaushe domin samar da kayayyakin gudanar da yake-yakensu na wancan zamani. Duk da cewar yanzu an daina ire-iren wadannan yake-yake har yanzu Hausawa na cin moriyar sana’ar kira domin samar da wasu nau’o’i na makamai

kamar irin su barandami da lauje da bisalami da fate-faten takobi da sauran duk makami mai tasarifi da karfe.

Auna Fahimta

1. Kowo ma'anonin 'farauta' da 'yaqi'.
2. Yi taqaitaccen tsokaci a fasahar kayan yaqi na Maqera a qasar Hausa.
3. Wane irin taimako Masassaqa suke yi wa Masunta wajen kamun kifi?

2.5 Takaitawa

Darasin ya yi bayani ne a kan fasahar wasu daga cikin fasahohin da masu aiwatar da wasu sana'o'i ke aiwatarwa wajen samar da kayayyakin tsaro ko na farauta a kasar Hausa. A wannan kashin an yi bayani fasahohin da suka shafi sana'ar sassaka da kira ne kurum. Daga cikin fasahohin da a ka kowo sun hada da samar da mashi da wuƙafe da adduna da bindiga da sauransu wadfanda makera kan samar. A hannu daya masassağa ke samar da kotocinsu.

2.6 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Yaqi: Far wa wasu mutune da faxa domin a mulke su.
- Farauta: Sana' ar shiga cikin dawa don yin harbi tare da kama naman daji.
- Tsaro: Neman daga wani abin qi.
- Daji: Makeken fili da babu gidaje ko gonaki, wanda ke cike da bishiyoyi da namun daji.

2.7 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Sayaya A.S. (2008). "Wasan Tauri A {asar Katsina."Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

BroB, M and Baba, A.T. (1996) *Dictionary of Hausa Crafts A Dialectal Documentation*. Rudiger Koppe Verlag Koln.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassağa da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.

2.8 Amsoshin Tamabayoyin Auna Fahimta

1. Kowo ma'anonin 'farauta' da 'yaqi'.

Farauta na nufin yawon harbi domin kama namun daji. Shi kuwa yañi yana nufin far ma wasu mutane da fada domin a mulke su.

2. Yi taqaitaccen tsokaci a kan fasahar kayan yaqi na maqera a qasar Hausa.

Gabanin zuwan Turawa kasar Hausa, tarihi ya nuna cewa Hausawa da sauran kabilu na wannan shiyya suna zaune ne zama na dar-dar ko kuma mu ce zama irin na doya da manja, domin a kan samu yake-yake a tsakanin kabilu dabab-daban ko tsakanin wannan gari da wancan gari domin mamaya da kara girman kasa ko kuma domin samun bayi. Ire-iren wannan yake-yake ana gudanar da su ne da wasu makamai na musamman wadanda akasarin su makera ne suke kera su. Makaman sun hadar da: sulke da mashi da adda da wuka da tsitaka da gatari da takobi da sauran kayayyakin dawakan da ake yaki a kansu. Kamar irin su linzami da likkafa da garkuwa (karafuna ne da aka rufe fuskar doki da su). Saboda haka za muga cewa kira tana tallafa wa rayuwar Bahaushe domin samar da kayayyakin gudanar da yake-yakensu na wancan zamani. Duk da cewar yanzu an daina ire-iren wadannan yake-yake har yanzu Hausawa na cin moriyar sana'ar kira domin samar da wasu nau'o'i na makamai kamar irin su barandami da lauje da bisalami da fate-faten takobi da sauran duk makami mai tasarifi da karfe.

3. Wane irin taimako Masassaqa suke yi wa Masunta wajen kamun kifi? Masassaqa suna taimaka wa Masunta (masu kamun kifi) ta hanyar sassasaqa masu wani abu mai suna, "Butun-butumin kifi". Butun-butumin kifi wani itace ne da masassaqa kan samo su sassaka butum-butumin kifi ga masu farautar kifaye a cikin ruwa, watau masunta. Shi wannan butum-butumin kifi na itace, (dodon gona) idan aka sassaka shi, akan jefa shi a cikin ruwa musamman inda aka yi hañ, da zaran kifi ya hango wannan butum-butumin zai yi kokarin zuwa wurin, tsammaninsa cewa dan uwansa ne kifi ya samu abinci. Idan kuwa ya kowo kansa a wurin butum-butumin, sai hañon ya kama shi.

KASHI NA 3: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Aikin Gida

Abubuwani da ke Ciki

- 3.1 Gabatarwa
- 3.2 Manuofin Darasi
- 3.3 Kayan Hidimar Gida na Sassaika
- 3.3.1 Turmi
- 3.3.2 Tabarya
- 3.3.3 Kujerar Zama ta Mata
- 3.3.4 Akushi
- 3.3.5 Muciyar Tukin Tuwo
- 3.3.6 Matsefi
- 3.3.7 Kuyafa
- 3.3.8 Ludayi
- 3.3.9 Madabi
- 3.3.10 Dankai
- 3.3.11 Diringi
- 3.3.12 Ageggi
- 3.3.13 koshiya
- 3.3.14 Kujerar Zama ta Maza
- 3.3.15 Guru
- 3.3.16 Turken Doki
- 3.4 Kayayyakin Aikin Gida na Majema
- 3.4.1 Kayan Kida
- 3.4.2 Guga
- 3.4.3 Kayan Fatake
- 3.4.4 Kayan Shimfida
- 3.4.5 Kayan Sutura
- Auna Fahimta
- 3.5 Ta'kaitawa
- 3.6 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 3.7 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 3.8 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

3.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan fasahohin wasu sana'o'in gargajiya wajen samar da kayayyakin farauta ko yaƙi. A cikin darasin an yi bayani kayayyakin da suka shafi na masassaka da makera. A wannan darasin za a yi bayani ne a kan fasahohin wasu sana'o'i wajen samar da kayayyakin aikin gida. Ayyukan gida ayyuka ne da ke bukatar amfani da abubuwa dabab-daban domin samun sauƙin gudanar da su. Akwai sana'o'in Hausawa da dama da suka taimaka wajen samar da wadannan kayayyaki, wasu daga cikinsu sun hada da sassaka da kira da masu gina da dukawa da dai sauransu da dama.

3.2 Manufarin Darasi

Manufar wannan darasin ita ce, a karshen darasin a samu masaniya dangane da irin kayayyakin da wasu sana'o'i kan samar wajen ayyukan gida.

3.3 Kayan Hidimar Gida na Sassaفا

A ƙasar Hausa akwai nau'ukan kayayyakin da masassaفا kan samar wadanda ake amfani da su a harkokin yau da kullum da suka shafi hidimomin ayyuka dabab-daban a gidan Bahaushe. Darasin ya yi waiwaye ne a kan wasu daga cikin wadannan kayayyakin aikin da masassakan kan samar.'

3.3.1 Turmi

CNHN (2006:446) sun bayyana ma'anar turmi da cewa: *Fafaffen itace wanda aka gyara don a dinga daka hatsi ko wani abu a cikinsa ta hanyar yin amfani da tabarya.*

Bisa ga wannan ma'anar turmi wani kayan aiki ne da mata ke amfani da shi a gidajensu ta hanyoyi mabambanta. Turmi ya kasu gida biyu, watau akwai babbani turmi akwai karamin turmi. Baban turmi shi ne wanda ake surfa hatsi da shi, ko sussuka domin a fid da tsaba ko a mayar da tsabar gari. Shi kuwa karamin turmi shi ne wanda mata ke fulkulen kayan miya da shi. Kamar yadda sunan ya nuna, shi babbani turmi galibi ya fi karamin turmi tsayi da kauri ko girma, yayin da a hannu daya kuwa, shi karamin turmi bai kai babba tsayi ba.

A wurin sassakan turmi, masassaka suna zaben ice mai karfi wanda za a dade ana moriyarsa ba tare da ya lalace ba. A ƙasar Hausa, galibi masassaفا na amfani da itacen kirya ko kafe ko dalbejiya ko dai wani itace da ake da tabbacin ingancinsa, da shi ake amfani wurin aiwatar da sassakan turmi.

Turmi

3.3.2 Tabarya

Wannan wani itace ne da masassaka kan sarrafa wanda mata ke amfani da shi a wurin yin dake-dake. CNHN (2006:417) sun bayyana tabarya da cewa: *Iccen da aka sassaka mai kauri da tsawo kamar kamun hannu hudū ko biyar mai mulmulallen kai don daka a turmi.*

Tabarya ta kasu gida biyu; akwai babban tabarya wadda ake amfani da ita da babban turmi, akwai kuma karamar tabarya wadda ake amfani da ita da karamin turmi. Kamar turmi, ita ma tabarya masassaka na zaben itacen da ke da karfi wurin aiwatar da ita domin jure wa ruwan sama da zafin rana, amma a wasu lokutta akan tarar itacen tabarya bai kai na turmi nauyi da karfi ba.

Tabarya

3.3.3 Kujerar Zama ta Mata:

A lokacin aiwatar da wasu ayyuka a gidajen Hausawa, akwai wasu ayyuka da mata kan bukaci su zauna domin gudanar da wadannan aikace-aikace musamman a lokacin gyaran abinci da girke-girke. A nan masassakan kasar Hausa sun tanadar masu da kujerun da za su zauna domin gudanar da wadannan ayyuka, ko zama domin hira a tsakaninsu. A hirar da na yi da Malam Sa'idiu Maza Minjibir ya shaida min cewa, daga cikin nau'ukan kujerun zaman da masassakan kan samar akwai manya domin manyan mata da kuma kanana domin zaman yara. Abin lura a nan shi ne, ba a kebe wani nau'in itace na musamman da ake amfani da shi ba wurin sassakan kujerun mata ba, amma ana bukatar itace mai inganci. Wani lokaci kuwa, za a tarar masassakan suna yi ma kujerun zanen wuta iri daban-daban a matsayin kwalliya ga kujerun.

Bugu da kari, akwai kujera mai kafafu hudu karama akwai kuma mai kafa hudu babba; haka akwai zagayayya babba da karama.

Kujera Mai {afa Hudū da Kujera mai zagaye da kafa uku

3.3.4 Akushi

CNHN (2006:8) sun bayyana akushi da cewa: “*Abin zuba abinci na itace.*” Kafin wayewar kai na amfani da kwano ko roba a kasar Hausa, akushi yana daga cikin abin da Bahaushe ke amfani da shi wurin cin abincinsa. A wannan lokacin ana zuba abinci dangin na ci ko na sha a cikinsa. Bugu da kari, bayan ga akushin cin abinci na mutane, akwai babbani akushi da masassaka kan samar domin zuba ma dabbobi abinci ko a shayar da su. Don haka, akushi ya kasu gida biyu babba da karami.

Akushi

3.3.5 Muciyyar Tukin Tuwo

CNHN (2006:348) sun bada ma'anar muciya da cewa: “*Itace ko wani abu da ake*

tukin tuwo ko baba ko alewa da shi.” Haka BroB (1996:163) sun bayyana ta da cewa “*wata sassakkiyar sanda ta tuka tuwo.*” Kamar yadda ma'anar ta nuna wannan wani dan itace ne da ake sassakawa kwatancin tsawon hannu wanda galibi mata ke amfani da shi a cikin gidajensu wurin tuka tuwo da shi. Itacen muciya galibi ana samun wanda

ba ya da nauyi wurin aiwatar da shi. Itacen muciya ya yi kama da dan kulki, amma shi ba ya da kai kamar na tabarya.

Muciya Mai Zane

3.3.6 Matsefi:

A hirar da na yi da hajiyi Ige a unguwar ‘yar sake a Sokoto da Sabiu Altı |atagarawa jihar Katsina sun shaida min cewa, shi wannan matsaifi yana da siffa iri biyu ne. Akwai matsaifi wanda masassaka suke sassakawa masu sana’ar safa. A irin wannan matsaifi ne masaka kan sanya zare a cikin kafafunsu sai su kama jan zaren ta amfani da wannan matsaifi. Ana samun wannan ne a gidajen Hausawa masu aiwatar da sana’ar safa a kasar Hausa. Labaran (2016:46).

Nau’in matsafi na biyu kuwa wani itace ne da aka sarrafa ta yadda mata za su iya amfani da shi wurin shatar gashin kansu musamman a lokacin yin kitso. Wannan matsaifin ya danganta ga yadda masassaki ya sassaka shi, domin ana iya samun mai yatsu biyar zuwa goma ko ma fiye da haka. Hajiya Ige Musa ‘Yar sake Sakkwato ta kara da cewa:

Duk da yake a yanzu saboda sauyawar zamani,
kusan a ce wannan ya kau, an maye gurbinsa
da na zamani wanda ake samarwa da roba ko
karfe hadse da roba.

3.3.7 Kuyafa:

CNHN (2006:258) sun bayyana shi a matsayin “*Cokali musamman na ice.*” Kuyafa tana daya daga cikin dangogin kayan aikin sassaka na gida da masassaka kan samar ga al’ummar Hausawa. A siffance kuyafa ta yi kama da ludayi sai dai ba ta kai ludayi zurfi ba. Galibi ana amfani da kuyafa ne wurin motsa miya ko dibarta domin zubawa cikin akushi. Ita ma kuyafa akwai babba akwai karama. Ya danganta ga wadda ma’akaci ke bukatar amfani da ita.

Kuyafa

3.3.8 Ludayi

Wannan shi ma kamar kuyafa yake, amma bakinsa ya fi na kuyafa zurfi. Masassaka suna sassaka wannan ne ta hanyar yi ma itacen baki mai zurfi da hannun riñkawa. A kasar Hausa, galibi ana amfani da wannan ne wurin shan fura ko kunu. Don haka, kuyafa da ludayi tamkar wa da kane ne, ma'ana Danjumma ne da Danjummai ta fuskar amfaninsu a gidajen Hausawa a kasar Hausa. CNHN (2006:307) sun bayyana ludayi da “*madebin koko ko fura ko miya...*”

3.3.9 Madabi

CNHN (2006:311) sun bayyana madabi da “*abin yin dabe.*” Madabi wani itace ne da masassaka kan sassaka domin aiwatar da aikin dabe. Galibi a kasar Hausa, kafin shigowar siminti, Hausawa suna amfani da madabi ne wurin yin daben dákunansu musamman idan za a samu sabuwar amarya a gida. A nan akan gayyaci ‘yan uwa da abokanan arziki domin yin daben dakin amarya. Ana amfani da madabi ne bayan an zuba wa dakin da za a yi wa daben tsakuwa da ruwa domin tsakuwar ta kwanta, sannan daga bay a biyo ana ta bugun tsakuwar ana zuba ruwa har sai tsakuwar ta kwanta, dakin ya yi sumul kamar an shafa siminti. A siffance madabi tsayinsa bai wuce tsawon hannu ba, kuma kasansa an dan bude bakin ta yadda za a ji dadin bugun tsakuwar. Shi kuwa wannan madabin masassaka ne ke samar da shi a kasar Hausa.

Madabi

3.3.10 Dankai

Malam Umar Sakken Holai a hirar da na yi da shi ya bayyana cewa: *Dankai wani babban masaki ne na itace da masassaka kan sassaka domin bai wa dabbobi abinci ko ruwan sha a ciki.*

Galibi dankai ya yi kama da akushi, sai dai ya fi akushi girma da zurfi. Wannan kuwa masassaka ne ke samar da shi ga al’ummar Hausawa

musamman makiyaya a gida (masu kiwo a cikin gida). CNHN (2006:96) sun bayyana shi da cewa “*abin ban ruwan dabbobi wanda aka yi da itace ko kasa.*”

Dankai

3.3.11 Diringi

Diringi wani nau'in kayan aiki ne da masassaƙa kan samar musamman ga mata masu sana'ar sussuka amma ba a turmi ba. Shi diringi ya yi kama da tabarya amma ya fi tabarya fadin baki a kasa. Galibi ana amfani da shi ne a lokacin da aka baje hatsi ko wani abin da ake so a sussuka a kasa kuma a shimfide, da wannan diringin ne za a ci gaba da dakansa har sai ya fara darzazuwa sannan a ci gaba da amfani da turmi. Wani lokaci ma ba a bukatar sake sanya shi cikin turmi sai dai a sheke shi baki daya. Galibi masu sussukan gero ko maiwa sun fi amfani da shi a kasar Hausa. CNHN (2006:105) sun bayyana shi da cewa, “*babbar sanda da ake bugun hatsi da ita don a fitar da tsaba daga zangarniya.*”

3.3.12 Ageggi

Ageggi shi ma wani nau'in kayan sassaka ne da masassaƙa kan samar a kasar Hausa. Umar Sakken Holai ya shaida min cewa ageggi wani itace ne mai kama da kwarangwal din kalangu na kida, sai dai shi ba ya da rame a cikinsa, kuma girmansa ya danganta da yadda ake bukata domin akwai babba akwai karami. Ana amfani da ageggi wurin haka gadon kwana ga wasu da ga cikin al'ummar Hausawa, amma wadanda suka fi amfani da shi sune Fulani. A lokacin amfani da shi, ana ajiye shi ne dai-dai inda ake son a shimfida gadon-kara ko asabari ko ba-ka-zuwa-Hausa a kansa. Kuma ana amfani da hudu ne ko fiye da haka idan an tashi amfani da shi, don haka ba a amfani da daya domin wannan bukatar.

3.3.13 {oshiya

Ita ƙoshiya kamar kuyafa take, ita ma wani dan itace ne ake sassakawa wanda ake amfani da shi wurin cin abinci kamar cokali, sai dai ita ƙoshiya ba ta kai kuyafa girma ba, kuma ba da ita ake diban miya ba. BroB (1996:125) sun bayyana ta da cewa “*ludayin da aka sassaka daga ice, akan sha fura ko debo abinci da shi watau madebi.*”

koshiya

3.3.14 Kujerar Zama ta Maza

Bayan ga kujerar zama ta mata da masassaka kan samar a kasar Hausa, haka ma suna samar da kujerar zama ta maza wadda aka fi sani kujerar gwado. Ita wannan kujerar masassaka na samar da ita ne ta hanyar sassaka itace a yayyanka su gwargwadon yadda ake da bubatar su, sannan daga baya a harhada su wuri daya ta yadda za a sanya masu gwado. Ita wannan kujerar ana iya nadē ta bayan an gama amfani da ita. A siffance, ana iya siffanta wannan kujerar da wadda ake kira “camp bed” a wannan zamani. Galibi a kasar Hausa tsoffi ne suka fi yawan amfani da ita. BroB (1996:109) sun bayyana ta cewa “*mazauni sassakakke wani lokaci marar majingina*”. A hannu daya CNHN (2006:251) sun bayyana shi da cewa “*wani abin zama mai kafa hudū ko uku ko mai kewayayyen gindi wanda galibi akan yi da ice ko katako ko karfe.*”

3.3.15 Guru

Wannan wani ma'aikaci ne da masu sana'ar dukanci ke amfani da shi wajen aiwatar da sana'arsu. Shi wannan guru dukawa na amfani da shi wurin sugar fata mai kaushi har sai ta yi laushi. BroB (1996:195) ya bayyyan guru a matsayin “*icen goge fata ta yi laushi.*”

3.3.16 Turken Doki

Turke shi ne wani itace da ake kafawa domin daure dabbobi a akai. (CNHN, 2006:446) sun bayyana shi da “*guntun ice da ake kafawa don daure dabba a jikinsa*”. shi wannan turken ya yi kama da guntuwar tabarya, amma bakinsa guda yana da tsini inda ake kafawa a kasa, dāyan bakin kuwa kansa ya yi kama da na tabarya. A tsakiyarsa ne ake daure dokin. Wannan kayan aiki kuwa masassaka ne ke samar da shi.

3.4 Kayayyakin Aikin Gida na Majema

Majema sun taimaka wajen samar da wasu muhimman kayan aikin gida da suka hada da:

3.4.1 Kayan Kida

Sha'anin kida da wa'ka wani abu ne mai tsohon tarihi ga al'ummar Hausawa. Masana da dalibin ilimi da dama sun yi rubuce-rubuce dangane da abin da ya shafi kida da waka a kasar Hausa. Daga cikin su akwai Zaruk da wasu (1987:57) inda suka baje kolin nau'ukan kayan kidan Bahaushe na gargajiya. A cikin aikin sun bayyana cewa, kayayyakin kida a kasar Hausa suna da yawa; inda suka kawo kashe-kashensu zuwa gida hudu da suka hada da: Ganguna da kayan izga da na busa da kayan girgizawa. A kamusun Hausa na CNHN (2006:243) cewa suka yi kida shi ne *Bugun ganga ko kalangu da abin bugawa, ko bugun kwarya ko goge ko garaya da hannu ko makadi, ko da wani abu.*

Duba daga wannan ma'anar za a ga cewa, akwai kayayyakin kida da dama na Hausawa da mawa'ka ke amfani da su a lokacin da suke aiwatar da kide-kidensu a lokutta daban-daban a cikin al'ummar Hausawa. Bisa ga wannan ne, wannan darasin ya yi kokarin duba daga cikin wadannan kayayyaki na kida da majema kan tallafa wajen samar da su a cikin al'ummar Hausawa. A nan darasin ya yi kokarin karkasa wadannan kayan kida zuwa rukuni-rukuni domin samun saufin bayani.

A kasar Hausa, akwai rukunin kayan kida daban-daban da suka shafi ganguna wurin samar da amonsu. Wadannan ganguna kuwa, nau'ukan makada daban-daban ne ke amfani da su wajen aiwatar da sana'arsu ta kida da wa'ka. Daga cikin jerin wadannan ganguna akwai: Banga, dan karbi, duman girke, dundufa, gangar noma, gangar fada, gangar algaita, kalangu, kanjau, kanzagi, kotso, kurya, tambari, taushi, turu, kurkutu da suransu.

Ita kuwa Ganga Zaruk da wasu (1987:57) sun bayyana ta da cewa: *Duk kayan kida mai rufin fata ko kirgi sunansa ganga. Duk da haka wani ana kada shi da hannu ne, wani itace, wani da bulala (kamar tambari) wani kuwa da tsumma.*

Ta la'akari da yadda ake samar da wadannan dimbin kayan kida a kasar Hausa, za a ga cewar dukkaninsu ana amfani da jemammiyar fata ne wajen samar da runfin gangar.

3.4.2 Guga

Wata aba ce da ake debo ruwa da ita daga cikin rijiya. A kasar Hausa majema na samar da sugar fata wadda ake amfani da ita. CNHN,(2006:172) sun bayyana guga a matsayin "mazubin da aka daura wa igiya don debo ruwa daga rijiya, galibi akan yi shi da fata ko bokiti ko gwangwani ko kwarya". A nan sugar da muke magana ita ce wadda aka samar da fata , ita kuwa wannan fatar majema ne ke samar da ita ga al'umma.

3.4.3 Kayan Fatake

Kilago, fata ce gyararriya da fatake ko mayaka ke amfani da ita wajen yin tanti a sahara ko daji. A nan za a ga so da yawa akan samu lalurar fita wajen gari musamman a lokacin yaki ko fatauci ko dai wata lalura ta

daban, a irin wannan lokacin ne akn yi amfani da kilago domin kariyar zafin rana ko ruwan sama. A yayin kafa kilago ana amfani da wasu sandun masu kwafa da tsumoji tamkar yadda ake bukka, sai sanya wannan fatar a sama. Ita kuwa wannan fatar da ake sanyawa majema ne ke samar da ita a cikin al'umma.

3.4.4 Kayan Shimfida

Kayan shimfida ko wurin zama wasu abubuwa ne masu muhimmanci a rayuwar Hausawa. Majema sun taimaka wajen samarda irin wadannan kayayyaki ta fuskoki da dama, daga cikinsu akwai buzu da tabarma da filo da sauransu.

Buzu: Wannan fata ce akasari ta rago da malamai ke amfani da ita wajen yin shimfida idan za su yi karatu ko salla. CNHN, (2006:58) sun bayyana shi da cewa fatar rago ko tunkiya wadda aka gyara ake zama ko salla a kai (agalami). Akwai kuma tabarma ta zamani wadda aka samar da fata wadda dukawa kan yi wa kwalliya. Haka majema sukan samar da fatar da ake yin rigar filo (matashi) wadda ake sanya filon da ake kwanciya da shi.

3.4.5 Kayan Sutura

Ta fuskar samar da kayayyakin da suka shafi sutura kuwa, majema sun bayar da tasu gudumawa wajen samar da su ta fuskar samar da fatun da ake sarrafawa a mayar da su sutura. Daga cikin nau'in wadannan kayan sutura da majema kan taimaka wajen samar da su akwai warki. Warki CNHN, (2006:469) sun bayyana shi da cewa “*gajeriyan fata jemammiya yawanci baka wadda ake daurawa a gindi ko a yafa*”. Shi kuwa wannan warkin majema ne ke jeme fatar da za a yi amfani da ita wajen samar shi. Haka majema na samar da fatar yin takalmi da ake sanyawa domin maganin zafin rana ko tabo ko dai wani abu daban. A shekarun baya a kasar Hausa ana amfani da jemammiyar fata wajen samar da nau'ukan takalma dabab-daban da suka hada da rufaffu da budadsu.

Auna Fahimta

1. Taxi amfanin Akushi a wajen Bahaushe. 2. Waxanne irin kayayyakin shimfixa ne Majema suke samarwa? 3. Bayyana ma'anar Kilago tare da amfaninta ga mayaqa.

3.5 Takaitawa

Ko shakka babu sana'o'in Hausawa sun taimaka wajen samar da abubuwan more rayuwa musamman wadanda ake amfani da su gida ta fukoki dabn-daban. A wannan kason an dubi kayayyakin da fasahar sana'ar sassaka da jima ke samarwa wajen ayyukan gida. Kamar yadda bayani ya gabata na wadannan sana'o'i, haka sauran sana'o'n suma suke bayar da tasu gudummawa wajen samar abubuwan amfani na gida.

3.6 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Walwala: Yin fara'a.
- Fasaha: Gwaninta ko qwarewa.
- Jima: Sana'ar fitar da gashi daga jikin fatar dabba don a sarrafa ta.
- Rayuwa: Ci gaba da wanzuwa ko havaka ko qara girma.

3.7 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

BroB, M and Baba, A.T. (1996) *Dictionary of Hausa Crafts A Dialectal Documentation*. Rudiger Koppe Verlag Koln.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa}*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.
Labaran. S. (2016). “Gudummawar Sana’ar Sassa’an Jirgin Ruwa a Garin Yauri.” Sakkwato: Kundin Digiri na Farko. Sashen Harsunan Nijeriya Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana’ar Sassa’ak da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami’ar Umaru Musa ‘Yar adua.

<https://www.rumbuilimi.com.ng/Hausakira.htm>

3.8 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Faxi amfanin Akushi a wajen Bahaushe.

Kafin wayewar kai na amfani da kwano ko roba a kasar Hausa, akushi yana daga cikin abin da Bahaushe ke amfani da shi wurin cin abincinsa. A wannan lokacin ana zuba abinci dangin na ci ko na sha a cikinsa. Bugu da kari, baya ga akushin cin abinci na mutane, akwai babban akushi da masassa’ka kan samar domin zuba ma dabbobi abinci ko a shayar da su. Don haka, akushi ya kasu gida biyu babba da karami.

2. Waxanne irin kayayyakin shimfixa ne Majema suke samarwa?

Kayan shimfida ko wurin zama wasu abubuwa ne masu muhimmanci a rayuwar Hausawa. Majema sun taimaka wajen samarda irin wadannan kayayyaki ta fuskoki da dama, daga cikinsu akwai buzu, wato fatar da malamai ke amfani da ita wajen yin shimfida idan za su yi karatu ko salla. Akwai kuma tabarma ta zamani wadda aka samar da fata wadda dukawa kan yi wa kwalliya. Haka majema sukan samar da fatar da ake yin rigar filo (matashi) wadda ake sanya filon da ake kwanciya da shi.

3. Bayyana ma'anar Kilago tare da amfaninta ga mayaqa.

Kilago, fata ce gyararriya da fatake ko mayaka ke amfani da ita wajen yin tanti a sahara ko daji. A nan za a ga so da yawa akan samu lalurar fita wajen gari musamman a lokacin yaki ko fatauci ko dai wata lalura ta dabani, a irin wannan lokacin ne aki yi amfani da kilago domin kariyar zafin rana ko ruwan sama. A yayin kafa kilago ana amfani da wasu sandun masu kwafa da tsumoji tamkar yadda ake bukka, sai sanya

wannan fatar a sama. Ita kuwa wannan fatar da ake sanyawa majema ne ke samar da ita a cikin al'umma.

Kashi Na 4: Fasahar Sana'o'i Wajen Samar Da Magugunan Gargajiya

Abubuwani da ke Ciki

- 4.1 Gabatarwa
- 4.2 Manufar Darasi
- 4.3 Ba da Magani a Wajen Masassağa
 - 4.4 Maganin Neman Waraka Daga Cuta
 - 4.4.1. Maganin Firgitar Yara (ciwon tsuntsu)
 - 4.4.2 Maganin Maƙero
 - 4.4.3 Maganin Basir
 - 4.4.4 Maganin Baska
 - 4.4.5 Maganin Shawara
 - 4.4.6 Maganin Ciwon Ciki da Zafin Jiki da Ciwon Jiki
- 4.4.7 Maganin {aba / Gwaiwar Ciki
- 4.4.8 Maganin Ciwon Daji
- 4.4.9 Maganin Miyagun Mafarkai
- 4.5 Magungunan Biyan Bukutun Rayuwa
 - 4.5.1 Maganin Neman Aure
 - 4.5.2 Maganin Inganta Soyayya
 - 4.5.3 Maganin Neman Haihuwa
- 4.6 Wasu Hanyoyin Siddabarun Masassağa
 - 4.6.1 Ta Hanyar Saran Itace
 - 4.6.2 Ta Tura Itace Gefe
 - 4.6.3 Ta yi wa Wani Ije da Gizago
 - 4.6.4 Saran Itace Jini na Tsiyaya
 - 4.6.5 Nakasa Kayan Sassağa na Abokan Hamayya
- 4.7 Magungunan Kariyar Kai
 - 4.7.1 Maganin Kariyar Kai da Iskoki
 - 4.7.2 Maganin Kariyar Kai na Gamo da Iskoki
 - 4.7.3 Maganin Kariyar Kai na Ije ko Jifa
 - 4.7.4 Na Tsare Kayan Aiki na Masassağa
- Auna Fahimta
- 4.8 Takaitawa
- 4.9 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 4.10 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 4.11 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

4.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan fasahohin wasu sana'o'in gargajiya wajen samar kayayyakin aikin gida. A cikin tattaunawar an yi bayanin kayayyakin da suka shafi wadanda sana'ar sassaka kan samar da na majema a matsayin misalai. Haka an bayyana sauran sana'o'in da ba a ambata ba suma suna samar da kayayyaki dabab-daban domin amfanin

al'umma. A wannan darasin za a yi bayani a kan fasahohin sana'o'in gargajiya wajen samar da magunguna a cikin al'umma.

4.2 Manufotin Darasi

Manufar wannan darasin ita ce a karshen darasin a tantance wasu cuwarwata da magungunansu da masu sana'o'in gargajiya kan samar domin amfanin al'umma. Haka yana daga manufar wannan darasin a fahimci kashe-kashen magungungan da masu sana'o'in kan bayar.

4.3 Ba da Magani a Wajen Masassaka

Ibrahim (1998) ya bayyana asalin kalmar magani daga "ma yi ma gani" ce, watau a gwada a gani ko a dace. Sannu a hankali daga baya sai aka hade wadannan kalmomi wuri daya suka zama "magani". Watau abin da za a yi amfani da shi don neman warkar da ciwon jiki ko kuma na zuciya. *Kowace al'umma ta duniya tana da wasu hanyoyi na musamman da suke amfani da su wurin yin magani*. (Abdullahi, 2000:16)

Bunza (1989:131) ya nuna idan aka nazarci magani a al'ummomi da yawa na dunya za a ga suna da dangantaka da sihirce-sihirce, da tsafe-tsafe, da kuma camfe-camfe a al'ummar.

Bayu ga jerin wadannan ma'anoni da masana suka bayar dangane da kalmar magani, akwai karin wasu masana da suka tofa albarkacin bakinsu dangane da ma'anar kamar yadda Sarkin Gulbi (2014:40-44) ya kawo su. Wadannan kuwa sun hada da Safowara (1982) da Mohammad (1997) da Maryam (1995) da Ibrahim (1995) da Gani (1997) da Abubakar (1998) da Yusuf (2001). A karshe shi ma ya kawo tasa fahimta inda ya bayyana cewa: *Duk wata hanya da za a yi amfani da ita domin riga-kafin cuta, ko rage radadinta, ko ma a kawar da ita gaba daya, ko warware wata matsalar rayuwa.*

Ahmad (1984:133) cewa ya yi:

Magani shi ne duk wani abu da za a yi, ko wata hanya ko kuma wata dabara da ake yi don gusar da cuta daga jikin mutum dungurungun, ko kuma kwantar da ita don kawo jin dadì ga jiki ko ga zuciya da warkar da duk wahala da damuwa da cutar kan iya haifarwa.

A hanni daya, Tukur (1988) yana ganin:

Magani shi ne duk wani abu da dan Adam kan yi don samun warkarwa da kariya da bukata da daukaka a rayuwarsa ta yau da kullum. Don kuwa bangaren rayuwar dan Adam duk tafiya take wajen fafatikar neman maganin warkewa daga cutuka da kwantar da damuwar zuciya in ya samu sai kuma ya shiga neman maganin daukaka da kariya wa abokan hamayya. Haka kuma rayuwar dan Adam take tafiya kullum. In ya yi maganin wannan yana bukatar maganin wancan.

Bunza (1989:134) ya kalli ma'anar magani ta wannan fuskar inda yake cewa:

Magani wata hanya ce ta warkar da ko kwantar da ko rage wata cuta ta ciki ko ta waje ko wadda aka samu ta hadfari. Ko kuma neman kariya ga cuta ko abokan hamayya ko neman daukaka ta daraja ko ta buwaya ta hanyar siddabaru da sihirce-sihirce na ban al'ajabi.

Ingawa (1984:25) ita kuwa ta bayyana ma'anar magani da cewa: *Magani hanya ce ta neman kawar da cuta kowace iri ko kuma neman kariya daga gare ta ko kuma neman gwanewa ko kwarewa kan wani abu.*

Musa , (1986:6) a tasa mahangar cewa ya yi:*Magani wata hanya ce kawai ta neman biyan bukatar wata matsala da ke damun mutum, ko kuma yana ganin matsalar tana yi masa barazana.*

A cikin kamusun Hausa na Bargery (1933:743) ya bayyana magani da cewa; “*Magani yana nufin riga-kafi da kariyar cuta*”.

Masu sana’ar sassaka kamar sauran sana’o’ in gargajiya na Bahaushe suna bayar da wasu magunguna na musamman domin inganta kiwon lafiya ga al’ummar Hausawa. Wadannan magunguna na gargajiya kuwa masana irin su Bunza (1989) da Abdullahi (1995) sun kasa su zuwa gida hudu kamar haka:

- i. Magungunan Warkarwa
- ii. Magungunan Biyan Buksatun rayuwa
- iii. Magungunan Cutarwa
- iv. Magungunan Kariyar kai

Sarkin Gulbi (2014:79) ya bayyana cewa:

Gudummawar masassaka wajen bayar da magani kuwa, ba abin mamaki ba ne, a bisa wadannan dalilai, na farko dai sana'a ce ta u'amula da itatuwa dabon-daban, wanda sanin itace din ya taimaka masu wajen sanin maganin da itace ke yi. Na biyu, kuma sana'a ce da kae aiwatarwa galibi a zaune, kuma zama ai tsawo na daukar hankalin mai guanar da aikin, dogon zaman kuwa a al'adance yana haifar da ciwon gabbai da kasala. Maganin da suka yi fice wajen bayarwa shi ne, na dankanoma.

4.4 Maganin Neman Waraka Daga Cuta

Magungunan neman waraka na masassaka su ne magungunan da masassaka kan bayar domin kawar da wata cuta da ke addabar wani a cikin al’umma. Sarkin Gulbi (2014:87) ya bayyana irin wadannan magungunan waraka da cewa:

Cuce-cucen jiki suna da yawa akwai wadanda ido ke iya gani, a taba a ji su, a kuma ga alamunsu. Kamar irin su kurji da gwaiwa da makoko da dankankare da ciwon daji da sauransu. Akwai wadanda a cikin jiki suke, ko dai a cikin ciki, ko cikin kassa. Ire- iren wadannan sun hada sanyin kashi da sanyin mata da kurjin hanji da gwaiwar ciki da sauransu. Wadannan cutuka sukan shafi jiki ne, kuma da zaran an yake su da magani ana iya gane hakikanin ci gabon da ake samu wajen yi musu magani.

A ra'ayin Abdullahi (2000:17) ya bayyana rukunin ire-iren wadannan magunguna da cewa:

Magungunan warkarwa su ne magungunan da ake yi a warkar da cututtuka da ake iya gani a jikin mutum dangin kurji ko gyambo, ko kumburi da kuma raunin da akan samu a jiki.... da kuma wadanda ba a iya gani sai dai a ji radadinsu ko a ga alamun kamuwarsu ta hanyar kumburi ko rama ko hana gudanar da al'amura yadda ya kamata.

Kamar yadda bayani ya gabata dangane da magungunan warkarwa, su wadannan magunguna sun samu ne domin kawar da wata cuta da ke addabar al'umma. Ita kuwa cuta CNHN (2006::81) sun bayyanata da cewa, "Rashin lafiya ko ciwo". A ra'ayin Bunza (1995:48) cewa ya yi cuta na iya daukan ma'anoni fiye da daya musamman ga Bahaushiyar al'ada. Kalmar tana iya zama zamba ko zalunci ko kwaruwa. Ya kara nuna cewa a sha'anin kiwon lafiya, *Cuta ko ciwo wata damuwa ce da ke shiga jikin dan Adam domin raunana lafiyarsa; ko kuma ta shafi zuciyarsa ta fuskokin bukatocinsa na jin dadì ko daukaka darajarsa da sauransu.*

Idan aka yi la'akari da wadannan ma'anoni za a fahimci wadannan magunguna na waraka sun funshi duk wani abin da za a ci ko a sha ko a shafa ko turarensa da dai sauran dabarun amfani da magani domin a kawar da wata cuta da ta addabi mutum ko dabba domin samun waraka daga cutar shi ne kashin bayan amfani da magungunan waraka.

Ko shakka babu, a wannan fuskar masassaka sun bayar da gagarumar gudun mawa wajen samar da nau'ukan wadannan magungunan cututtuka dabab-daban domin neman waraka. Wadannan magunguna, galibi a kasar Hausa sai masassańan da suka gaji sassakar ne kaka da kakanni ke bayar da su, ba mahaya sana'ar ba. Daga cikin jerin magungunan da sukan samar a wannan fuskar sun hada da:

4.4.1. Maganin Firgitar Yara (ciwon tsuntsu)

Wannan yana nufin firgece-firgice ko zabure-zaburen da yara kan yi idan zazzabin masassara ta yi musu yawa a jiki. A nan masassaka kan samo "godar zomo" (wani haki ne) sai a hada shi da itacen tsiriri a dafa a rinka ba yara masu wannan lalurar, cikin ikon Allah za a samu waraka. Labaran (2016:91)

4.4.2 Maganin Makero

Idan an samu mai wannan lalurar makero, masassaka kan samo bawon kirya a kona shi a hada da man kafe ko man shanu a rinka shafawa inda cutar take a jikin mutum.

4.4.3 Maganin Basir

Idan aka samu mai irin wannan lalurar, masassaka kan samo sassaken itacen madaci a dafa ko a daka ana kunu da shi ana ba mai lalurar yana sha, da izinin Allah ana samun waraka daga cutar basir. (Labaran, 2015:91).

4.4.4 Maganin Baska

Idan aka samu mai wannan lalurar, masassaka kan samo itacen baushe da kirya a hada wuri daya a ginda, a rinka ba mai wannan lalurar yana sha kuma yana wanka da ruwan. (Labaran, 2016:91)

4.4.5 Maganin Shawara

A nan ma idan aka samu mai wannan cutar, masassaka kan samo itacen lado da hano a yi tsimi da su ko a shanya idan sun bushe sai a daka garinsu a rinka sanyawa a kunu ko fura ana ba mai lalurar ciwon shawara. Cikin ikon Allah zai samu waraka. (Labaran, 2015:91).

4.4.6 Maganin Ciwon Ciki da Zafin Jiki da Ciwon Jiki

Cutar ciwon ciki wata lalura ce da ke addabar [an adam musamman al'ummar Hausawa daga lokaci zuwa lokaci. Idan wannan lalurar ta addabi mutum, masassaka sukan bayar da wasu magunguna domin kawar da cutar ko rage mata radadi. Daga cikin nau'ukan magungunan da suke samarwa sun hada da wanda sukan ce a nemo sassaken itacen giyayya da sassaken rawaya. Galibi an fi samun wannan itacen rawaya a fadama, sannan ganyensa ya yi kama da na itacen madacci, yana da 'ya'ya kamar na zunguru. Idan aka samo wadannan sake-saki sai a hada su wuri daya a daka, yayin da suka bushe, sai a sake dakawa har sai sun yi gari. Wannan garin shi za a rinka sanyawa a cikin kunu ana bai wa mai lalurar wannan rashin lafiya yana sha.

Bayan wannan, Malam Ummaru Sakken Holai ya kara tabbatar da cewa, masassaka kan bayar da sassaken tafashiya a jika ana sha ko a yi garinta a rinka sanyawa a kunu ko a shayi ana sha, ko abinci ana ci. (Wushishi, 2011:92).

Bayga wannan ana samun masu lalurar yawan zafin jiki. A hirar da na yi da Sa'adu Maza Minjibir ya fada cewa:

Idan aka samu mai lalurar zafin jiki, masassaka sukan bayar da nasu taimako ta hanyar amfani da sassaken madacci a jika shi ana sha ga mai wannan lalurar. Haka sukan ce a samo sassaken malga shi ma a jika ana sha.

Shi ma wannan da ikon Allah mai wannan lalurar idan ya samu aikata haka zai samu sauksi.

Haka ana samun masu lalurar ciwon ciki. Ciwon ciki wata lalura ce da ke yawan addabar al'umma daga lokaci zuwa lokaci. Idan aka samu mai wannan lalura masassaka kan ce a samo sansamin dogon yaro a saba a rinka ba mai wannan rashin lafiya yana sha, da ikon Allah zai samu waraka.(Wushishi, 2011:92) ya ce:

Idan ciwon ciki ya motsa wa mutum, a cikin gudummawa na magunguna sukan ce a sassako itacen giyayya da sassaken iacen ruwaya (yana da diya kamar zaunguru ,ganyensa kuma kamar na madacci, sannan an fi samunsa inda fadama take. A dake su wuri daya a shanya in sun bushe a sake dakawa a tankade a sami gari a rinka shan shi da kunu.

4.4.7 Maganin {aba/Gwaiwar Ciki

A mafi yawan lokuta ana samun daidaikun mutane masu fama da wannan lalurar a cikin al'ummar Hausawa, idan haka ta kasance masassa'ka sukan bayar da taimakon maganinsa a tsakanin al'umma. A tattaunawar da na yi da Sa'adu Maza Salawa Minjibir cewa ya yi, masassa'ka sukan nemo ganyen itacen kafe da doruwa da jan-yaro, sai a hada su wuri daya a dafa har sai sun dafu sosai a rinka yin kunu da ruwan maganin ana bai wa mai lalurar yana sha. (Hira da Sa'adu Maza Salawa ranar 10-8-2016)

4.4.8 Maganin Ciwon Daji

Ciwon daji ko sankara yana da nau'uka dabab-daban da ke addabar al'umma musamman a kasar Hausa. A wannan fuskar ma, masassa'ka a kasar Hausa sun bayar da gagarumar gudummawarsu wurin kawar ko rage radadin wannan cutar a tsakanin al'umma. Daga cikin nau'ukan magungunan da sukan bayar sun hada da na samo sassaken itacen kurya a shanya , bayan ya bushe sai a daka sassaken a tankade a rinka sanya garin maganin ana sha a cikin kunu, sannan a kwaba sashen maganin da ruwa ana shafawa inda lalurar take.

Sukan ce a samo sassaken itacen kanya a zuba shi cikin kwarya a daka shi sannan a shanya. In ya bushe a sake dakawa har a sami gari, sai a rinka sha da nono sau uku a rana ana kuma kwabawa da ruwa a shafa wajen lalurar.

Wushishi, (2011:91)

4.4.9 Maganin Miyagun Mafarkai

Wani lokaci za a tarar idan mutum yana barci sai ya rinka yin wasu miyagun mafarkai masu ban tsoro da firgitarwa. Idan aka samu mai irin wannan lalurar masassa'ka sukan bayar da taimako da ya gibanci wannan lalurar domin kawar da cutar ko kwantar da ita. Wushihi (2011:91) ya bayyana cewa:

Masassa'ka sukan ce a samo ganyen gwandar daji kunshi uku a dafa shi a sanya jar kanwa kadan sai a rika yin kunu da shi ana sha da safe har tsawon kwanaki uku.

Masassa'ka sun nuna cewa, idan aka yi wannan, da ikon Allah mai lalurar zai samu waraka.

Wani abin lura a nan shi ne, baya ga nau'ukan itatuwa dabab-daban da ake hadawa wajen samar da wadannan magunguna da masassa'ka kan bayar a cikin al'umma, akwai wasu kayayyaki ko mahadin wadannan magunguna da masassa'ka suke amfani da su, daga cikinsu kamar yadda Wushishi (2011:95) ya bayyana akwai: "jar kanwa da shekar kolo da gashin zabo da ruwan kogon itace da ruwan sama".

Dangane da misalan magungunan waraka da suka gabata za a ga cewar, masassa'ka a kasar Hausa sun taimaka wajen inganta sha'anin kiwon lafiyar al'ummar Hausawa wajen bayar da magungunan cututtuka dabab-daban. Wannan kuwa ba zai rasa nasaba da mu'amular da masassa'ka kan

yi ba da nau'ukan itatuwa daban-daban da suke amfani da su wajen aiwatar da sana'arsu ta sassaka ba.

4.5 Magungunan Biyan Bukatun Rayuwa

Gummi (2015:462) ya rawaito Bunza (1989:141) inda yake cewa:

Bukata ba wata cuta ce ta zahiri da ke kama dan Adam ba, sai dai yana da wasu kudurce-kudurce da bukata da yake ganin idan bai fake ga magani ba, da wuya ya same su.

Masassağa kamar sauran al'umma, zuciyoyinsu damfare suke da guri daban-daban na rayuwa. Wadannan gurace-gurace suna iya kasancewa masu kyau ko akasin haka, don haka, rayuwar al'umma cike take da bukatoci mabanbanta. Daga cikin bukatocin zuciya akwai na samun dukiya ko haihuwa ko mulki ko soyayya ko aure ko kariyar kai da dai makamantansu. A ƙokarin cimma gurin bukatocin zuciya, al'ummar Hausawa sun samar da wasu magunguna na musamman domin tabbatar da wadannan bukatoci.

Abdullahi, (2000:170) ya bayyana nau'in wadannan magunguna da cewa: *Wannan rukunin ya shafi magungunan da akan bayar ko akan nema don biyan bukatar rayuwa, ko taimaka wa rayuwa ta gudana yadda ake bukata. Misali, asiran mazakuta, ko matuntaka, da asiran auren mace, da mace ta so namiji, da na farin jini, da na samun bashi, da na kiran kasuwa, da na neman mulki, ko daukaka, da na sarauta da ilimi da dai sauransu.*

Duba daga wannan ma'anar za a fahimci cewar, magungunan bukatun zuciya wani babban kadarko ne da ke funshe da abubuwa da dama, musamman ganin cewa bukatocin al'umma yawa ne da su, kuma kowace bukata ta dogara ne ga ra'ayin mabukaci.

A wannan turba, masassağa a kasar Hausa sun taimaka wajen samar da nau'ukan wadannan magunguna daga cikinsu kuwa akwai:

4.5.1 Maganin Neman Aure

Ganin cewa aure wani abu ne mai muhimmanci ga rayuwar Hausawa, wannan ya sa kusan kowani Bahaushe yana tinkaho da aure a matsayin wani tubali na wayaltar al'umma. Duba daga wannan manufa ya sa Bahaushe yake iyakar yin sa domin ganin ya yi aure. A ƙokarin cimma wannan bukata ta aure, wani lokaci akan ci karo da wasu matsaloli na rashin karkatar ra'ayin wadda ake so a aura zuwa ga mabidinta musamman idan akwai wani abokin hamayya. Masassaka a wannan haujin sun tanadi nau'ukan magunguna daban-daban domin cimma burin zuciyar mai neman auren. Wushishi (2011:158) ya bayyana cewa:

Masassaka kan ce a nemi kaucen itaciyar bagaruwa ranar lahadi da ganyen madaddafi, wani ganye ne wanda ke da fadi, kayansa na rike tufafi in an shiga wajen da ganyen yake, sai a dake su a shanya. Idan sun bushe a sake dakawa a samu gari, sai a samo sabuwar kwarya karama a zuba garin maganin a ciki a sanya kudi ciki a zuba ruwa kadan a rufe kwaryar sai gari ya waye watau ranar litinin ke nan, za a cire su daga

cikin maganin a shanya su bushe sai a bai wa wadda ake nufi ta kashe. An nuna cewa in aka aikata hakan kuma ta kashe wannan kudin za a aure ta.

Wannan maganin na nuni da cewa, kudin da aka hada maganin da su, matsawar wadda ake bida auren ta dauki kudin kuma ta kashe su, to zai samu aurenta domin hankalinta zai karkato zuwa gare shi har ya samu aurenta.

4.5.2 Maganin Inganta Soyayya

Kafin a yi aure ana bukatar giniwar soyayya a tsakanin saurayi da budurwa, domin wannan soyayya ita ce tubalin ginuwar aure. Wani lokaci ana samun rashin soyayya a tsakanin saurayi da budurwa. A fo'karin inganta wannan soyayya, masassa'ka a kasar Hausa sun tanadi wasu magunguna na musamman da suke bayarwa ta wannan fuskar. Daga cikin magungunan da suke bayarwa Wushishi (2011:157-158) ya bayyana cewa:

Sukan bukaci a nemi wadansu 'yan kolallai da ke like ga itacen farin baure, su wadannan yan kolallai za a ballo bakwai (7). Bayan an ballo su , a lokacin da za a je wurin budurwa sai a sanya kololan cikin baki ana taunawa, idan saurayi ya isa wurin budurwar sai ya kira sunanta, idan ta amsa sai ya hadiye yawun maganin da ke cikin bakinsa na wadannan kolallai da yake taunawa. A haka zai yi ta fo'karin hadiye yawun bakinsa da maganin a ciki idan ya ji magana mai dadi. Idan kuwa a cikin hirarsu ta yi masa magana maras dadi sai ya zubar da yawun maganin da ke cikin bakinsa kada ya hadiye.

Masassa'ka sun nuna cewa, idan ya yi haka za a samu inganta soyayya a tsakaninsu har ta ji ba ta son kowa sai shi.

4.5.3 Maganin Neman Haihuwa

Samun haihuwa yana daga cikin mihimman dalilin yin aure a cikin kowace al'umma. Wani lokaci Allah cikin ikonSa Yana jarabtan wasu ma'aurata da rashin samun haihuwa. Idan aka samu ma'urata da ke fama da wannan lalurar, a fo'karin biya musu bukata masassa'ka sukan bayar da wasu magunguna domin samun haihuwa. Wushishi, (2011:158) ya bayyana cewa: "Sukan ce a tashi tun da safe a je gindin itacen kuka a ce: *Na zo neman biyan bukata, ku taimake ni ga zakkar ku nan*", sai a ajiye fararen goro guda tara (9) jayayen goro su ma guda tara (9) cikin sabuwar kwarya. Daga nan sai a sassako itacen ta gabas da yamma da kudu da arewa a bai wa mai bukata ta dafa shi sosai a rika yin kunu da ruwan maganin ana sha.

Duba daga tsarin wannan maganinza a fahimci yana da dangantaka da iskoki wurin samar da shi.

4.6 Wasu Hanyoyin Siddabaruun Masassaka

Asalin kalmar siddabaru kuwa Bunza (1989:77-78) ya bayyana cewa kalma ce Bahaushiya wadda ba a aro daga kowane harshe ba, amma a hannu daya kalmar sihiri kuwa an aro ta ne daga larabci aka kara mata wasali a karshenta domin ta dace da kalmomin Hausa. Don haka, a wajen aiwatarwa kalmomin siddabaru da sihiri tamkar Danjumma ne da Danjummai.

Bisa ga ma'anar siddabaru kuwa, masana da dama sun tofa albarkacin bakinsu iya fahintarsu. Daga cikin ma'anonin da wannan bincike ya yi nazarinsu sun hada da na Adamu (2014:38-39) inda ya nuna cewa:

Siddabaru yana nufin sanin yadda za a yi wasa da hankalin mutum har ya yi mamakin yadda abubuwa ko ayyuka suka faru. A wannan madosa za a dada fadada ilimin siddabaru ya hada da fasaha da azanci da dibilwa da rura-ido da surkulle da dabo da sihiri da saba-al'ada da makamantan wadannan hanyoyi ne ake yin siddabaru da cakudecakuden abubuwa domin a gigitar da hankalin mutane ta yadda duk mutum ya kai da wayo ko ganewa sai an shigar da shi duhu.

Bayga wannan ma'anar Bunza (1989) ya rawaito Mauss (1950:18) yana cewa: *Siddabaru dai zai zamo duk wani abu da jama'a suka yi ittikafin cewa siddabaru ne , amma ba a rayin mutum daya kadai ba.*

Haka ya kara rawaito Muhammad (1958:280) yana cewa : *Siddabaru na nufin duk wani abu da ake yi da aza'imai da guru da kulli da kuma kuduri a cikin zukata da jiki, kuma domin ya sa rashin lafiya ko ya kashe ko ya raba mijji da mata.*

A nasa ra'ayin Bunza (1989:81) cewa ya yi

Duk wani abin da ya ba mutane mamaki da al'ajabi wanda zunzurutun wayo aka aiwatar da shi ko kuma an yi wata dabara an kau da hankali ko an shagaltar da mutane ko ganinsu (rura-ido ko kauda ido). Ya kara da cewa “Siddabaru shi ne duk wani abin da ya kunshi wayo da dodorido da kau-da –ido ko zurzurfar dabara ko azanci.

Haka Adamu (2014) ya rawaito Khaldum,(1959:469) inda yake cewa:

Siddabaru dai shi ne samun tasirin gudanar da wasu abubuwa da suka fi karfin dan Adam. Ta hanyar tattara himma waje guda da jawo karfin aljannu da shaidannu da falakai da taurari don samun taimako wajen gudanar da abubuwan mamaki da razanarwa

Bisa ga wadannan ra'ayoyi na masana da daliban ilimi dangane da ma'anar siddabaru, a tawa fahimta ina ganin siddabaru ya shafi duk wasu magunguna ko asiri da ake gudanarwa wanda zai zaba tunanin [an'adam kuma ya yi tasiri a kansa, wannan kuwa ya shafi sihirce-sihirce da tsubbace-tsubbacen kau-da-ido.

Kamar wasu daga cikin sana'o'in gargajiya na Hausawa, masassaka sun tanadi wasu magunguna na musamman domin nuna waibuwarsu dangane da sana'arsu. Wadannan magunguna ba wata cuta ta zahiri suke magani ba, kuma ba ana yin su ne domin cutar da wani ba, a'a ana yin su ne domin nuna isa ga sana'ar. Galibi ana amfani da irin wadannan magunguna ne idan aka ci karo da itatuwa masu iskoki ko nuna gwanintar sana'ar ta

yadda masassaki zai iya yin wani abin al'ajabi da ya wuce kaifin hankalin [an'adam. Irin wadannan magunguna suna kara martabar masu sana'ar a fuskan jama'a, wani lokaci kuwa jama'a su cika da mamakin irin wadannan waibuwar. Daga cikin nau'ukan waibuwan masassaka a kasar Hausa sun kunshi:

4.6.1 Ta Hanyar Saran Itace

Ganin cewar sana'ar sassaka sana'a ce ta tu'ammali da itatuwa dabandaban a cikin daji. Bunza (1989) ya nuna cewa: "*Su kuwa itatuwa Bahaushe ya yi imani da cewa mazaunin iskoki ne*". Don haka, a kokarin aiwatar da sana'arsu sukan shiga daji neman itatuwan da za su sarrafa zuwa abubuwa daban-daban da suka danganci sana'arsu, wani lokaci suna cin karo da itatuwa masu waibuwa ta yadda idan aka samu bami wanda bai da wata waibuwa ta saran itacen, tilas ya hakura da shi. Wani lokaci kuwa iskokin da ke cikin itacen suna iya yi masa lahani ko su halaka shi baki-daya. A kokarin kaucewa wannan cutarwa ta iskoki masassaka suka tanadi wasu nau'ukan magunguna domin nuna wa irin wadanna itatuwa masu iskoki irin tasu assirrai. Labaran (2016:93) ya ce : *A nan masassaka kan yi wasu 'yan assirai da ake ta hanyar yanka dabba ko tsuntsu baki domin a bayar da jininsa ga iskokin da ke tare da wannan itaciya.*

Yin wannan surkullen shi zai ba da damar masassaki ya iya sare itacen ba tare da iskokin sun cutar da shi ba.

4.6.2 Ta Tura Itace Gefe

A lokacin da masassaki ya je saran ice a daji, wani lokaci yana cin karo da itace masu iskoki ta yadda a lokacin da yake saran itacen, iskokin itacen za su yi kokarin turo masa itacen ko da kuwa bai sare shi ba, domin ya fada masa ya halaka shi ko ya raunana shi. A irin wannan halin, wasu masassaka sun tanadi wani magani na musamman na nuna waibuwa ga iskokin da ke cikin itacen. Gusau (2012:68) ya bayyana cewa: *Shi kuwa masassaki da ya ga bishiya za ta fado masa bai kuma sare ta ba, zai yi sauri ya jefa hularsa ko wani abu nasa can gefe, to can bishiyar za ta fadi.*

Bayo ga wannan, Malam Muhammadu Musa Holai ya fada cewa: *Idan masassaki ya yi saran ice ya ki faduwa bayan ya tabbatar da ya sare shi, masassakin yakan cire wandonsa ko walkinsa ya bugi itacen da shi zai fadi.* (Hira da Muhammadu Musa Holai ranar 7-7-2017)

4.6.3 Ta yi wa Wani Ije da Gizago

Domin biyan bukatun zuciya musamman na ramuwar gayya ko fashe haushi ga wani abokin hamayya, wannan shi ya haifar da yi wa wani ije da gizago da wasu masassaka kan yi a tsakanin al'umma. A wasu lokutta ana samun wata hatsaniya tsakanin masassaka da wasu ko a tsakanin junansu. Idan aka samu wannan, wasu masassakan kan shirya wani magani domin cutarwa ga abokin husumarsu. Idan masassaki na son cutar

da wani, a cewar Abdullahi Musa Sakke a hirar da na yi da shi cewa ya yi wani lokaci akan samu itacen baushe da na marke a sanya su cikin tukunya a tsima, sannan a kira sunan mutumin da ake so a cutar, daga nan sai a dauko gizagon da ake sassaka da shi a tsoma cikin ruwan maganin dai-dai bakin gizagon. Bayan an yi wannan za a ci gaba da aiki da gizagon, a dai-dai lokacin da ake sassaka da shi, wanda ake nufin a cutar zai rinka jin kamar ana sassakar jikinsa.

4.6.4 Saran Itace Jini na Tsiyaya

Wani lokaci musamman idan wata husuma ta wakana a tsakanin masassaki da wani, akwai wani surkulle da suke yi ta hanyar hada wasu magunguna domin a cutar da abokin hamayya. Gusau (2012:68) ya bayyana cewa:

A wani lokacin , sukan halaka abokanan gabarsu, ta hanyar saran bishiya jini yana tsiyaya. To ba jinin iska ba ne jinin abokan gabar su ne ke tsiyaya.

Duk da yake wannan binciken ya yi kokarin sanin yadda ake wannan surkullen na waibuwa daga masassaka da dama, amma abin ya cutura. Ko ma dai yaya ne, akwai tabbacin aukuwar wannan a tsakanin masassaka da sauran al’ummu a kasar Hausa.

4.6.5 Nakasa Kayan Sassaka na Abokan Hamayya

Ganin cewa sana’ar sassaka sana’ce da ke samar da abubuwan amfanin al’umma na yau da kullu, kuma galibi masassaka sukan kai wadannan kayayyaki kasuwanni domin neman masu saye. Wani lokaci ana samun kyashi a tsakanin masassaka ta yadda wani bai bukatar a sayi kayan dan uwansa sai dai na shi. A lokacin da kasuwa ta cika, sha’anin saye da sayarwa sun kankama, a dai-dai wannan lokacin ne wasu masassaka suke jifan ‘yan uwansu da sihirce-sihirce musamman idan akwai rashin jituwa a tsakaninsu. Gusau (2012:68) ya bayyana cewa:

.... idan mai sayen turmi ko tabarya ko bota ya zo ga abokin hamayya, sai dan uwan hamayyar nasa sai ya ce: “Malam duba da kyau ai ido gare ta”. Da mai saye ya duba, sai ya ga haka, dole sai ya aje, wanda duk ya duba haka zai gani. Wani masassakin tsaguwa ya ke cewa ga kayan abokin gabansa, kuma ta tabbata.

Wannnan na faruwa ne domin nañasa darajar kayan aikin abokin hamayya ta yadda ba zai iya sayar da komai ba a cikin kasuwar. Domin a al’adance ba a son kayan sassaka yayan suna da ido ko tsaguwa a jikinsu, wannan yana nañasa darajarsu a cikin al’ummar da ke amfani da su.

4.7 Magungunan Kariyar Kai

Hausawa na cewa “Riga kafi ya fi magani”. Duba daga wannan karin magana na Hausawa, wannan yana nuna akwai bukatar yin riga kafin wasu cututtuka tun kafin su addabi mutum, kuma yin wannan yana taimakawa wajen inganta sha’anin kiwon lafiya a cikin al’umma. Don haka al’ummar Hausawa sun tanadi wasu magunguna domin kariyar kai

daga assasuwan wasu cututtuka da kan iya addabar al'umma. Su wadannan magunguna ana bayar da su ne kafin aukuwar wata cuta ta abku a cikin al'umma. Abdullahi (2000:17) ya bayyana irin wadannan magunguna da cewa:

Magungunan kare kai su ne magungunan da akan tanada a kokarin kauce wa bacin rana ko kauce wa wasu bala'o'i ko masiba ko kaddarori da za su iya aukuwa a kowane irin lokaci. Irin wadannan magunguna sun hada da hana barawo sata, da maganin maye da baduhu, da tauri, da sagau/kago, da harbin kunama ko maciji, da daurin baki da sauransu.

Bisa ga wannan ma'anar za a fahinci magunguna ne da ake amfani da su domin kaucewa bacin rana ko da dayan masifar za ta auku ga mutum, irin wadannan magunguna za su iya kawar da cutar.

A ra'ayin Ahamad (2011:27) cewa ta yi irin wadannan magungunan kare kai

Shi ne duk wani magani da za a nema gabani aukuwar wata cuta ko wani hadari ko bala'in da ake zaton zai auku wanda hakan zai iya kawo illa ga rayuwar mutum ko dabba ko dukiya ana kiransa kariya.

Duba daga wadannan ra'ayoyin ne shi kuwa Sarkin Gulbi (2014:86) ya fayyace nasa ra'ayin inda yake cewa:

Magunguna ne da Bahaushe ya tanada domin kariyar kowace irin cuta a kansa da iyalansa ko zuri'arsa, da gidansa, ko garinsu ko kauyensu da gonarsa, da kuma dukiyarsa gabani ta auku.

Bisa ga wadannan ra'ayoyi dangane da magungunan kare kai, za a ga duk sun tafi a kan cewa, magunguna ne da aka tanada da suka jibinci fannonin rayuwa dabab-daban domin kauce wa wata lalura a cikin al'umma. Idan kuwa haka abin yake, a tawa mahangar ina ganin wadannan magunguna sun shafi duk wani nau'in magani da za a bayar domin kariyar kai.

Don haka, wannan sashen ya yi kokarin zakulo wasu daga cikin magungunan da masassaka kan aiwatar domin kariyar kansu ko waninsu ko wasu daidaiku ko rukunin jama'a daga wasu lamurran rayuwa na yau da kullum. Don haka, daga cikin nau'ukan wadannan magunguna sun hada da:

4.7.1 Maganin Kariyar Kai da Iskoki

Ganin cewa sana'ar sassaka sana'a ce da ta jibanci shiga daji domin saro itacen da za a yi amfani da su a lokacin aiwatar da sana'ar ta sassake-sassaken abubuwa masu yawa na amfanin al'umma. A wani lokaci masassa'kan kan ci karo da itatuwa masu iskoki wadanda kan iya cutar da su. Sanin wannan ya sa masassa'ka suka tanadi wasu magunguna na musamman domin kariyar kansu daga cutarwar wadannan iskoki. Daga cikin magungunan da masassaka kan shirya domin kariyar kai a wannan haujin Wushishi (2011:118) ya bayyana cewa:

A kokarin kariya daga wannan tsautsayi masassaka sukan hada maganin da wani ganye wanda ake kira rufe-walkinka, wani ganye ne wanda in aka taba shi zai rufe da kansa, da jaba busasshiya dukkanta da

tafarnuwa da farar albasa, a dake su a yi hayaki kafin a fita zuwa daji wajen saro itacen da za a sassaka wani abin amfani da shi. Sannan kuma za a debi garin maganin a kulle shi cikin tsumma a tafi daji da shi. Idan an samu itacen da za a saro sai a binne wannan maganin a gindin itacen musamman in ana tuhumar akwai iskoki a jikin itacen. To in har akwai iskoki jikin itacen za su bar wajen da gaggawa kuma ba su iya cutarwa.

Ire-iren wadannan nau'in magani dada nuni suke da cewa, ta la'akari da irin hadarin da ke tattare ga masassa'ka na haduwa da miyagun iskoki masu cutarwa a cikin itatuwan da masassa'ka ke amfani da su, wannan kuwa shi ya haifar da bukatar masassa'ka suka tanadi wasu magunguna domin kare kansu daga wadannan miyagun iskoki.

Ko shakka babu, bukatar irin wannan magani a bayyane yake, ganin irin yadda wasu masassa'ka da dama suka cutu ko ma suka halaka baki daya saboda rashin tanadin irin wadannan magunguna na kariyar kai.

4.7.2 Maganin Kariyar Kai na Gamo da Iskoki

Kamar yadda Allah Ya halicci mutane, haka ma Ya halicci Iskoki a cikin duniya. Bahaushe ya yi imanin cewa, su wadannan Iskoki ba a ganinsu, kuma galibi suna cutarwa ga [an'adam]. Shi kuwa [an'adam] a kokarin fafatukar neman abinci da biyan wasu bukatocin rayuwa na yau da kullum yana iya gamo da wadannan Iskoki da za su iya cutar da shi. Domin kaucewa cutarwasu idan suka hadu, sai masassa'ka suka tanadi wasu magunguna na musamman. A hirar da na yi da Shehu Mani Dirin ya shaida min cewa:

Daga cikin magungunan da suke bayarwa na gamo sun hada da samo gije ko shekar kolo a daka shi sai ya yi gari, to da wannan garin ne za a rinka yin hayaki domin kaucewa gamo da Iskoki.

4.7.3 Maganin Kariyar Kai na Ije ko Jifa

Masassa'ka kamar sauran al'ummomi, mutane ne da ke cudanya da al'ummomi dabab-daban ta fuskar sana'arsu. Wannan cudanya kuwa a tsakanin al'umma tana iya haifar da zamantakewa mai armashi ko akasin haka. Idan kuwa aka yi rashin sa'a zamantakewar ta yi kamari, wadda kan iya haddasa gaba da kiyayya da hamayya a tsakanin junansu ko wasu daidaikun jama'a. Masassa'ka sun tanadi wasu magunguna na musamman domin kariyar kansu daga kowani irin jifa da magabci zai iya yi musu. Wushishi (2011:117) ya kawo magunguna kariya daga jifa uku da masassa'ka kan bayar kamar haka:

i . Wani lokaci sukan bukaci a samo ganyen wadannan itatuwa kamar haka:

- Ganyen itacen tawatsa kunshi uku
- Ganyen itacen tafashiya kunshi uku
- Ganyen itacen gwandar daji kunshi uku
- Hakin tofa shi ma kunshi uku

Bayan an samo wadannan nau'ukan ganyayen, sai a zuba su cikin tukunya a zuba ruwa a dafa su cikin tukunyar har sai sun dafu sosai. A

lokacin dafuwar sai a sanya jar kanwa kadaf a cikin wadannan abin da ake dafawa. Bayan sun dafu sai a rinka yin kunu da ruwan maganin ana sha har tsawon mako guda.

Wasu masassakan sun yi imanin cewa, idan mutum ya aikata haka, wai ko da an yi mai jifa maganin ba zai yi tasiri a kansa ba.

Baya ga wannan nau'in maganin kariyar kai na masassaka, haka kuma sun tanadi wani nau'in na daban inda sukan ce a samo itacen daudā-dauda ko daddauda (wani dan itace ne maras tsawo mai ganye kanana da fure mai ruwan kwai). Bayan an samo shi sai a shanya shi ya bushe sannan a sanya turmi a daka shi, sai a tankade, a samu garinsa ana kunu ana sha , kuma ana yin hayaki da tsakin har tsawon mako daya. An nuna idan aka aikata haka duk wanda ya yi maka ije ko jifa to sai dai ta fada kansa, ba abin da zai samu wanda ya yi wannan maganin, kuma ya kare kansa daga magabta masu iya yi masa sharri a cikin al'umma.

Har way au, wasu masassakan idan suna bukatar hada irin wannan magani na kariyar kai, sukan tanadi wadannan abubuwa kamar haka:

- Itacen aradu, watau wanda tsawa ta fada wa

- Fatar bushiya

- Kaucin itacen kuringo (wani itace ne mai yin yado ya hau wani itacen kamar yadda itacen lauda kan yi).

(Wushishi,2011:118)

Bayan an tanadi wadannan mahadin maganin , sai a kone fatar bushiyar tare da itacen aradun da aka tanada tun farko. Shi kuwa kaucin kuringo sai a daka shi, sannan daga baya a shanya. Bayan ya bushe sai a hada shi da garin itacen aradun da fatar bushiyar da aka kona wuri daya ana yin kunu da shi ana sha . Wai idan aka yi wannan, shi ma ko an yi wa mutum jifa ba zai kama shi ba.

4.7.4 Na Tsare Kayan Aiki na Masassaka

Masassaka musamman 'yan gado ba mahaya ba, sun tanadi wani magani na musamman domin tsare kayan aikinsu domin ka da wani ya zo ya dauka ba tare da saninsu ba. Malan Abullahi Musa Sakke ya shaida min cewa:

Masassaka sukan shirya wannan maganin ne ta hanyar hada itacen baushe da marke a sanya su cikin tukunya a ginda har zuwa kwana bakwai tare yin wadansu assirrai.

A lokacin wannan surkullen ba a ambatan sunan wani mutum, illa ana wannan ne da niyyar biyan bukatan kada wani ya taba kayan aikin masassaki. Idan aka hada wannan magani, ga misali duk wanda ya dauki gizagonsa ba tare da izininsa ba, idan yana aiki da shi zai sare shi, kuma ba ya warkewa sai an karya maganin.

Auna Fahimta

1. Faxi ganyayyyakin da Masassaka suke haxa maganin kariyar kai da su.
2. Mene ne mahaxin maganin gamo da iskoki da Masassaka kan bayar?
3. Wane irin surkulle Masassaqa suke aiwatarwa don tsare kayan aikinsu?

4.8 Takaitawa

A wannan darasin an yi bayanin fasahar wasu masu sana'o'in gargajiya wajen samar da magungunan gargajiya. Darasin ya fara da waiwayen ma'anar magani daga masana da dalibantilim. Haka darasin ya yi bayanin kashe-kashen magungunan da suke bayarwa ga jama'a, sannan darasin ya yi bayanin magungunan da suka shafi samar da waraka kamar maganin firgitan yara (ciwon tsuntsu) da na makero da basir da baska da shawara da ciwon jiki kozafin jiki ko ciwon ciki da kaba da daji da miyagun mafarkai. Haka an yi bayanin magungunan da suka shafi biyan bukatun zuciya kamar na neman aure da haihuwa da soyayya. Bayan wannan darasin ya yi bayanin siddabaru da sukan yi ta hanyar saran itace da tura itace gefe da yi wa wani ije da gizago da saran itace jinni na tsiyaya da na nakasa kayan aikin wani. An kuma yi bayanin magungunan kariyar kai na masassaka da suka shafi kariyar kai da iskoki da na gamo da iskoki da na ije ko jifa da na tsare kayan aiki.

4.9 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Iskoki: Aljannu.
- Ciwo: Cuta da take shiga jikin mutum ko dabba ko wani abu mai rai.
- Mafarki: Abubuwan da mutun kan gani ko ya ji ko ya aikata a yayin da yake cikin bacci.
- Magani: Abin da ake sha ko shafawa a jiki domin a sami waraka.

4.10 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Abdullahi, I.S.S (2000). "Magani da Siddabaru Cikin Rubutattun {agaggun Labaran Hausa.}" Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Adamu, M.T. (2014). *Siddabaru a kasar Hausa*. Kano: Century Research and Publication ltd.

Ahmad, A. (1984). "Cututtukan Ciki da Magungunansu." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero.

- Bargery, G.P. (1934). *A Hausa-English and English-Hausa Vocabulary*. London: Oxford University Press.
- Bunza, A.M. (1995). "Magani A Rubuce: Ayyukan Malaman Tsibbu." Kano: Kundin Digiri na Uku. Jami'ar Bayaro.
- Gummi, M.F. (2015). "Sarkanci a Lardin Sakkwato." Sakkwato: Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.
- Gusau, U. G. (2012). *Bukukuwan Hausawa*. Gusau: Ol-faith Prints.
- Ibrahim, M.S. (1982). "Dangantakar Al'ada da Addini: Tasirin Musulunci Kan Rayuwar Hausawa Ta Gargajiya." Kundin Digiri na Biyu, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero.
- Ingawa, Z.S. (1984). "Magungunan Hausawa Don Mata." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.
- Ingawa, Z.S. (1984). "Magungunan Hausawa Don Mata." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.
- Musa, A. (1986). "Tasirin Zuwan Turawa A Kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.
- Rambo, R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassaña da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nijeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.
- <https://www.rumbuilimi.com.ng/Hausakira.htm>
- Sarkin Gulbi, A. (2014). "Magani a Ma'aunin Karin Magana." Sakkwato: Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.
- Wushishi, S.S. (2011). "Dangantakar Magani Da Wasu Sana'o'in Gargajiya Na Hausawa." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

4.11 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Faxi ganyayyakin da Masassaka suke haxa maganin kariyar kai da su. Masassaka sun tanadi wasu magunguna na musamman domin kariyar kansu daga kowane irin jifa da magabci zai iya yi musu. Wani lokaci sukan bukaci a samo ganyen wadannan itatuwa kamar haka:
 - Ganyen itacen tawatsa kunshi uku
 - Ganyen itacen tafashiya kunshi uku
 - Ganyen itacen gwandar daji kunshi uku
 - Hakin tofa shi ma kunshi uku
2. Mene ne mahaxin maganin gamo da iskoki da masassaka kan bayar? Daga cikin magungunan da suke bayarwa na gamo sun hada da samo giye ko shekar kolo a daka shi sai ya yi gari, to da wannan garin ne za a rinka yin hayaki domin kaucewa gamo da Iskoki.
3. Wane irin surkulle Masassaqa suke aiwatarwa don tsare kayan aikinsu? Masassaka musamman 'yan gado ba mahaya ba, sun tanadi wani magani na musamman domin tsare kayan aikinsu domin ka da wani ya zo ya

dauka ba tare da saninsu ba. Masassaka sukan shirya wannan maganin ne ta hanyar hada itacen baushe da marke a sanya su cikin tukunya a ginda har zuwa kwana bakwai tare yin wadansu assirrai. A lokacin wannan surkullen ba a ambatan sunan wani mutum, illa ana wannan ne da niyyar biyan bukatan kada wani ya taba kayan aikin masassaki. Idan aka hada wannan magani, ga misali duk wanda ya dauki gizagonsa ba tare da izininsa ba, idan yana aiki da shi zai sare shi, kuma ba ya warkewa sai an karya maganin.

Kashi Na 5: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Ado Abubuwani da ke Ciki

- 5.1 Gabatarwa
- 5.2 Manufar Darasi
- 5.1 Kayakin Ado na Makera
 - 5.2 Kayan Ado na Dukawa
- 5.3 Kayan Ado na Masaka
- Auna Fahimta
- 5.4 Ta'kaitawa
- 5.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 5.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 5.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

5.1 Gabatarwa

A darasinmu da ya gabata, mun yi bayani a kan fasahohin wasu sana'o'in gargajiya wajen bayar da magunguna a cikin al'umma. A cikin tattaunawar mun yi waiwaye a kan ma'anar magani da kashe-kashen magungunan da suke bayarwa. Haka an yi fo'karin kawo wasu magungunan da masassaka kan samar a matsayin misali, inda aka yi bayanin magungunan neman waraka daga cuta da na biyan bukatun zuciya da waibuwa da na kariyar kai. A wannan darasin za a dubi fasahar sana'o'in wajen samar da kayan ado a cikin al'umma. Kayayyakin ado wasu abubuwa ne masu muhimmanci a wajen kwalliyan Hausawa. Galibi masu fasahar aiwatar da wadannan kayayyaki sun hada da makeran farin karfe da dukawa da masassaka da daisauransu.

5.2 Manufofin Darasi

A karshen wannan darasin, babbar manufar darasin ita ce a iya lissafo wasu kayayykin ado da masu wata sana'a kan samar a cikin al'ummar Hausawa. Haka yana daga cikin manufar wannan darasin a tantance wasu sana'o'in da ke samar da wadannan kayayyakin adon Hausawa.

5.3 Kayayyakin Ado na Hausawa

A wannan matak kuma, darasin ya yi bayani ne a kan fasahar wasu sana'o'in Hausawa, wajen samar da wasu kayayyankin da suke amfani da su wajen yin ado. Ta haka ne aka fito da nau'o'in ado da suka shafi ado na jiki ko na muhalli ko abin hawa ko dai wani abu dabani. Ga su kamar haka:

5.3.1 Kayakin Ado na Makera

Makera sun kasu gida biyu, akwai makeran bakin karfe akwai Makeran farfaru, wato makera na farin karfe, wadanda suke amfani da goran-ruwa ko farin karfe domin samar da wasu kananan abubuwa, amma masu muhimmanci ga rayuwar Bahaushe. Ire-iren abubuwan da suke samarwa sun hadar da ludayin sha da ludayin miya da zobba da cokali da sauran kayayyakin karau na adon mata kamar dankunne da awarwaro da kwankwado da sauransu.

Baya ga wannan makera sun taimaka wajen samar da kayan adon da suka shafi na muhalli musamman idan aka yi nazarin yadda suke samar da ababen kawa a cikin muhallinmu. Misali suna samar da ababen zama na alfarma a fadojin sarakai da wasu masu hannu da shuni. Haka sukan samar da kayayyakin adon doki wanda ake masa damara su. Ta samar da kayan abinci kuwa, makera na samar da ababen amfani wajen yin sanwar abinci kamar tukanen dafuwa da murafan dafuwa na karfe ko sanholama.

5.3.2 Kayan Ado na Dukawa

Ire-iern abubuwan da dukawa suke yi sun hada da jakunkuna da takalman fata da igiyar linzamin doki da burgamin da zabira wadda ake zuba kayan wanzanci da jakar zuba madawakin dawa ko dusa. Haka nan kuma suna yin warki da gafaka da tandun kwalli da kuben wuka da na takobi da sauran abubuwa. Haka dukawa kan yi wa sandar kokara wata kwalliya su rufe kanta da wata fata. Duk wadannan abubuwa dukawa na yi masu kwalliya ko wasu zane-zane domin abin ya kara daukar ido.

5.3.3 Kayan Ado na Masaka

Masaka suma suna samar da kayayyakin ado da ake amfani da su a fannoni daban-daban na rayuwa. Sana'ar safa ta kasu kashi biyu: Akwai sakar sutura, akwai kuma sakar shimfida. Sakar sutura da zare ake yinta, ko gashi. Ita kuwa sana'ar sakar shimfida ana yinta ne da kaba, ko waninsu.

Masu sana'ar safa sutura su ke safa riga, mayafi, zane, gyale, wando, hula, ko takalmi. Bayan zaren auduga da ake amfani da shi wajen safa, akwai kuma wata tsutsa da ake samu a jikin tsamiya wacce ke fitar da wani irin zaren da ake dinka siliki da ita.

Masu sana'ar safa kayan shimfida kuma su ke safa tabarma, malafa, lefe, dukuru, kwando, igiya, mangala, da sauransu. Duk wadannan nau'ukan kayan safa, masaka na yi masu kwalliya ko ado daban-daban a lokacin da suke fo'karin samar da wani abin amfani. Ga misali a kan sanya launukan zare iri-iri domin yin kwalliya ga abin da ake fo'karin samarwa da ya shafi dangin tufafi. Haka masu safan kayan kaba, suma sukan tura abin sakarsu domin su yiwa abin sakarsu ado.

Auna Fahimta

1. Yi bayanin kayan ado da makera kan samar.
2. Faxy kasha-kashen sana'ar saqa da ka sani.
3. Waxanne irin abubuwani amfani ne Dukawa suke samarwa ga Hausawa?

5.4 Takaitawa

Wannan darasin ya yi bayanin kayayyakin ado da masu wasu sana'o'i kan samar. A nan an tattauna a kan kayan ado na makera da dukawa da kuma masaka. A wannan bagiren an kawo kayayyakin ado suka shafi na maza da mata da na kwalliyar muhalli da sutura da kayan adon doki da sauransu.

5.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Maqera: Masu yin sana'ar qira.
- Masaqa: Masu yin sana'ar saqa.
- Dukawa: Masu yin sana'ar dukanci.
- Kwallyia: Yin ado ta hanyar gyara jiki.

5.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Durumin Iya M.A. (2006). Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Kendal (2009). The Importance of Animals. An ciro daga https://www.todicology.org/pubs/docs/air/AIR_Final.pdf

Yakasai K. I. (Babu shekarar bugu). A San Mutum A Kan Cinikinsa (Babu sunan madaba'a).

Zarruk R.M., Kafin-Hausa A.A. da Al-Hassan B.S.Y. (1987). Sabuwar Hanyar Nazarin Hausa Don Kananan Makarantun Sakandire, Littafii na Biyu. University Press PLC, Ibadan, Naijiria.

<https://hausa.leadership.ng/2018/12/22/matsayin-sana'o'in-gargajiya-na-hausawa-jiya-da-yau-kalubale-ga-matasan-zamani4/>

5.7 Amsoshin Tamabayoyin Auna Fahimta

1. Yi bayanin kayan ado da makera kan samar.

Makera sun taimaka wajen samar da kayan adon da suka shafi na muhalli musamman idan aka yi nazarin yadda suke samar da ababen kawa a cikin

muhallinmu. Misali suna samar da ababen zama na alfarma a fadojin sarakai da wasu masu hannu da shuni. Haka sukan samar da kayayyakin adon doki wanda ake masa damara su. Ta samar da kayan abinci kuwa, makera na samar da ababen amfani wajen yin sanwar abinci kamar tukanen dafuwa da murafan dafuwa na karfe ko sanholama.

2. Faxy kashe-kashen sana'ar saqa da ka sani.

Sana'ar safa ta kasu kashi biyu: Akwai safar sutura, akwai kuma safar shimfida. Safar sutura da zare ake yin ta, ko gashi. Ita kuwa sana'ar safar shimfida ana yin ta ne da kaba, ko waninsu. Masu sana'ar safa sutura su ke saka riga, mayafi, zane, gyale, wando, hula, ko takalmi. Bayan zaren auduga da ake amfani da shi wajen safa, akwai kuma wata tsutsa da ake samu a jikin tsamiya wacce ke fitar da wani irin zaren da ake dinka siliki da ita.

3. Waxanne irin abubuwan amfani ne Dukawa suke samarwa ga Hausawa?

Ire-iern abubuwan da dukawa suke yi sun hada da jakunkuna da takalman fata da igiyar linzamin doki da burgamin da zabira wadda ake zuba kayan wanzanci da jakar zuba madawakin dawa ko dusa. Haka nan kuma suna yin warki da gafaka da tandun kwalli da kuben wuka da na takobi da sauran abubuwa. Haka dukawa kan yi wa sandar kokara wata kwalliya su rufe kanta da wata fata. Duk wadannan abubuwa dukawa na yi masu kwalliya ko wasu zane-zane domin abin ya kara daukar ido.

FASALI NA 3: TASIRIN ZAMANI A KAN SANA’O’IN HAUSAWA

Kashi Na 1: Wasu Kayayyakin Da Masu Sana’ar Sassa’ka Kan Samar

Abubuwani da ke Ciki

- 1.1 Gabatarwa
- 1.2 Manufar Darasi
- 1.3 Nau’o’in Kayayyakin Da Masu Sana’ar Sassa’ka Kan Samar
 - 1.3.1 Dangarafai
 - 1.3.2 Gyandama
 - 1.3.3 Itacen Kafa Hula
 - 1.3.4 Cakarkara
 - 1.3.5 Allon Karatu
 - 1.3.6 Sandar Kiwo
 - 1.3.7 Kyaure (Gambu ko kofa)
 - 1.3.8 Dan (marfin) gyandama
 - 1.3.9 Mabugi
 - 1.3.10 Sa’i ko Mudunnabi
 - 1.3.11 Lofe
- Auna Fahimta
 - 1.4 Ta’kaitawa
 - 1.5 Ma’nar Wasu Muhimman Kalmomi
 - 1.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
 - 1.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan kayayyakin ado da wasu sana’o’i kan samar a cikin al’umma domin amfanin yau da kullum. A cikin darasin an yi bayanin kayayyakin ado na dukawa da masaka da na makera. A wannan darasin za a yi bayanin kayayyakin ado da masu sana’ar sasassaka kan samar. Baya ga jerin nau’ukan kayan sassaka da masassaka kan samar da suka danganci na aikin gida da sifuri da kida da yaki ko farauta, akwai jerin wasu kayayyaki da masassaka kan samar a kasar Hausa wadanda ba a ambace su ba a baya. Don haka, an kebe wannan sashen ne domin a yi bayanin wasu daga cikinsu.

1.2 Manufarin Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a kashen darasin a kara fahimtar wasu kayayyaki da masu sana’ar sassa’ka kan samar wadanda suka shafi hidimomin yau da kullum. Haka yana daga manufar wannan darasi a kashen darasin a tantance masu amfani da wadannan kayayyaki da kuma

irin muhimmancin da ke tattare da amfani da wadannan kayayyaki a cikin al'umma.

1.3 Nau'o'in Kayayyakin Da Masu Sana'ar Sassaaka Kan Samar

A wannan mataki kuma, darasi ya fito da wasu kayayyaki na musamman da masassaka kan samar domin amfanin yau da kullum a cikin al'umma. Su ire-iren waxannan kayayyaki, sun tavo sassa da dama da suka shafi rayuwar Hausawa kamar sana'o'i da na amfanin cikin gida sauran makamantansu. Daga cikinsu akwai:

1.3.1 Dangarafai

Dangarafai wasu takalma ne da masassaka suke sassakawa ana amfani da su. Amma kuma dukawa ne suke sa musu madauri na roba mai karhi . A wata hirar da Aliyu Muhammad Bunza ya ce:

Dangarafai wani takalman itace ne masassaka kan sasassaka wa mutane domin a yi amfani da su musamman a lokacin damina idan an yi ruwan sama wuri ya baci da laka. Ana samun dangarafai mai kafafu hudū ko shafaffe maras kafafu, haka ana samun shi budaddé ko rufaffe.

(Hira da Alliyu Muhammad Bunza a Sakkwato ranar 23-1-2016)

Wadannan takalman sun kau sai dai ana samun su a gidajen adana kayan tarihi. Misali har ya zuwa wannan lokacin akwai su a gidan adana kayan tarihi na Kanta a Argungu ta Jihar Kabi da Gidan Tarihi na Waziri Junaidu a Sakkwato.

Damgarafai

1.3.2 Gyandama

Akwai gyandama ta itace wadda masassaka kan samar. Malam Ummaru Sakken Holai da Maidawa Ummaru Gidan sake a hirar na yi da su rana da wata sun tabbatar da cewa, a lukuttan baya akwai gyandama ta itace wadda masassaka kan samar musamman a kasar Hausa. Duk da yake ita wannan gyandama ba kasafai ake samar da ita ba, illai da ana samar da ita ne domin nuna waibuwa ta sassaka musamman idan ana wani biki na

gargajiya inda masu sana'o'i daban-daban za su nuna irin tasu kwarewa ga harkar sana'o'insu.

Ita gyandama wata 'yar gora ce da ake zuba wani abin sha a ciki ana ratayawa ana tafiya da ita, wani lokaci kuwa, ko ba halin tafiya ba akan ajiye ta a gida. CNHN (2006:185) sun bayyana gyandama da cewa: "*Babban gora na zuba ruwa.*" Duk da yake galibi a kasar Hausa an fi sanin gyandama ta gora.

1.3.3 Itacen Kafa Hula

Wannan wani nau'in kayan aiki ne da masu sana'ar wankin hula ke amfani da shi a kasar Hausa. Labaran (2016:45) yana cewa:

Shi wannan icen masassaka ne suke sassakawa masu wankin (kafa) hula shi domin su yi aiki da shi a wajen sana'arsu.

Shi wannan itacen wankin hula yana da siffa kamar ta hula daga samansa, amma a kasansa an yi masa mazauni ta yadda idan an kafa hula a samansa bayan an wanke za a iya ajiye shi har hular ta bushe kafin a cire. Akwai manya da kananan itatuwan wankin hula yadda za su dace da girman kowace hula. Duk wadannan itatuwan wankin hula kuwa masassaka ne ke samar da su ga masu sana'ar wankin hula a kasar Hausa.

1.3.4 Cakarkara

Wannan wani itace ne da masassaka kan yi wa kwararo a cikinsa wanda masakan gargajiya ke amfani da shi wajen aiwatar da sakarsu, domin a samansa ne zaren safa ke bi a lokacin gudanar da sakar. Sanyinnawal (2015:67) ya bayyana cakarkara da "*wani kwararo ne da aka yi shi da itace don zaren saka ya rika bi ta kansa a lokacin da ake aiwatar da sana'ar saka*". A hannu daya CNHN (2006:69) sun bayyana shi da cewa: "*Kwarkwaro na tare zare ko na jan igiya a bakin kwakware.*" Ita kuwa wannan cakarkara masassakane ke samar da ita ga masaka a kasar Hausa.

1.3.5 Allon Karatu

Addinin musulunci ya yi tasiri kwarai ga al'ummar Hausawa ta yadda mutum zai dauka kowani Bahaushe muslimi ne. Shi kuwa addinin musulunci yana tafiya ne da ilimi. Don haka, Hausawa sun samar da hanya ta daukan ilimi a matakinko watau karatun allo. CNHN (2006:14) sun bayar da ma'anar allo da cewa: "*Sassakakken ice wanda ake rubutun Alkur'ani a kai.*" Allo kuwa masassaka ne ke samar da shi a kasar Hausa. Aliyu Muhammad Bunza a hirar da na yi da shi ya nuna cewar, wannan wani itace ne da masassaka kan samar domin a yi rubutu da karatu a kan sa domin koyo da koyar da addinin musulunci a kasar Haua. A irin wadannan alluna ne yaran Hausawa muslimai ke fara sanin bakaken alkur'ani daga baya su shiga karatu litattafai.

Allo

1.3.6 Sandar Kiwo

Maigandi (2014:170) ya bayyana cewa:

Wannan wata itaciya ce da masassaka kan sassaka wa makiyaya domin aiwatar da sana'arsu ta kiwo. Baya ga kiwo, wani lokaci ana amfani da ita a matsayin makami ga makiyaya idan bukatar haka ta samu.

Bisa ga wannan, za a fahinci cewa, ba Fulani ba kawai, har da Hausawa suna amfani sandunan da masassaka kan samar a fannoni daban-daban na rayuwa a cikin al'umma.

1.3.7 {yaure (Gambu ko kofa)}

Wannan wani murfin kofa ne na itace da masassaka kan samar domin rufe kofa. Duk da sauyawar zamani har yanzu ana amfani da itace wajen samar da kofofi a gidajen Hausawa. Duk da yake a yanzu an zamanantar da su gwanin ba sha'awa ba kamar na mutanen farko ba. Masassaƙa suna samar da kyauren ne hanyar sassare itace gwargwadon yadda ake bukata, sannan sai sanya fata a yi kamar ana kitse itatuwan daya bayan daya har sai an kai bakin fadin kyauren da ake bukata.

kyauren Itace

1.3.8 Dan (marfin) Gyandama

Malam Cika Bello na Gidan Tarihi na Waziri Junaidu Sokoto ya shaida min cewa:

[an gyandama wani dan karamin itace ne da masassaka kan sassaka domin rufe gyandama. Gyandama kuwa wata gora ce ta kwarya wadda ake amfani da ita wurin wani abin sha kamar ruwa ko kunu ko nono ko fura ko dai wani abu na musamman mai ruwa.

(Hira da Cika Bello wani jami'i a Gidan Tarihi na Waziri Junaidu Sokoto ranar 2-4-2016)

Ganin cewar bai dace a bar abin da aka zuba cikin gyandsamar ba tare da an rufe shi ba, wannan shi ya haifar da masassaka suka kirkiri fasahar sassaka dan gyandama domin kara inganta kiwon lafiya a cikin al'ummar Hausawa. A kasar Hausa, dan gyandsamar da masassaka kan samar sun kasu gida biyu. Akwai mikakke wanda ake sokawa a cikin kusurwar gyandama a tsaye, akwai kuma na kwance wanda ake rufawa a bakin gyandamar a kwance. Duk wadannan nau'ukan marafen gyandama masassaka ne ke samar da su ga ma'abuta amfani da gyandama. An kara samun hotunan wadannan dan gyandama a Gidan Tarihi na Kanta a Argungu.

Dangyandama (Marfin Gyandama)

1.3.9 Mabugi

Mabugi wani itace ne da masassaka kan samar ga masu sana'ar rini a kasar Hausa. BroB (1996:137) ya bayyana shi da cewa: "Gungumen da ake buga tufa da shi" Sarkin Mabugan Zazzau Zubairu Sa'adu a cikn hirarsa da Jaridar Aminiya ta ranar 15-5 2015 ya bayyana cewa: Shi wannan mabugi wani itace ne mai fadi ake sassakawa wanda za a shimfida a kasa ta yadda masu aikin rini za su shimfida tufafin da aka yi wa rini a samansa. Bayan an shimfida tufafin ne za a rinka bugun tufafin har sai sun kwanta sun yi laushi. Akwai mabuga nau'i biyu, akwai wadda ake shimfidawa kamar yadda bayani ya gabata, akwai kuma mabugi wanda ake rikewa a hannu, wanda da shi ne ake bugun tufafin da aka shimfida a uwar mabuga.

Bayan an shimfida tufafin har sai sun kwanta sun yi laushi. Akwai mabuga nau'i biyu, akwai wadda ake shimfidawa kamar yadda bayani ya gabata, akwai kuma mabugi wanda ake rikewa a hannu, wanda da shi ne ake bugun tufafin da aka shimfida a uwar mabuga.

1.3.10 Sa'i ko Mudunnabi

Haka kuma masassaka a kasar Hausa suke samar da sa'in awo da mudunnabi wanda ake amfani da shi wurin fitar da zakka. Su kuwa sa'i da mudunnabi galibi a kasar Hausa masassaka ne ke samar da su ta hanyar sarrafa itace.

Aikin sakke na sassaka yana da muhimanci sosai a lokacin jihadi, domin aikinsa na sassaka abubuwa da suka shafi addinin musulunci kai tsaye, kamar sassakan allunan karatun addinin musulunci da sassaka sa'i na awo da sassaka mudunnabi na fitar da zakka. Abubakar (2012:93)

1.3.11 Lofe

Wannan wani dan bututu ne da aka sassaka shi da itace mai lankwasa a bakinsa da wani dan kwarmi (rami) inda ake zuba ganyen taba ko wani magani a kunna wuta domin a zuki hayakin da baki. Shi wannan lofen masassaka ne ke samar da shi amfani da itacen kirya domin yana da jimirin wutar da ake kunnawa. Bayan an samu itacen za a sassake shi

daidai yadda ake bukatar girman lofen, sannan a samu wani tsunke a yi ta kwarkware tsakiyarsa har sai ramin ya bullo a bakin lofen. Bakin lofen a yi shi da fadit a yadda za a iya sanya ganyen baba ko maganin da ake bukata a zuka.

Auna Fahimta

1. Mene ne Mabugi a jerin kayan da Masassaka suke samarwa?
2. Faxi muhimmancin aikin sassawa a lokacin jihadi.
3. Me ya sa masassaqa suke samar xan (murfi) gyanxama ga Hausawa?

1.4 Takaitawa

A wannan darasin an tattauna a kan wasu kayayyaki na wasu hidimomin yau da kullum da masu sana'ar sassawa kan samar domin amfanin jama'a. Daga cikin ababen da aka yi bayani a kai sun hada da dangarafai da gyandamar itace da itacen kafa hula da cakarkara da allon karatu da sandar kiwo da gyauren kofa da dan(marfin) gyandama da mabugi da sa'i ko mudun nabi da lofe da sauransu.

1.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Hula: Tufa 'yar qarama mai shan da'ira da maza suke sakawa a bisa kansu.
- Itace: Bishiya.
- Kiwo: Sana'ar renon dabbobi idan sun girma a sayar da su don a sami riba.
- Sanda: Itace da aka sara daga jikin bishiya, don yin amfani da shi a matsayin makami ko dogarawa.

1.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Abubakar, M. (2012). "Unguwannin Sakkwato Da Al'adunsu." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Nazarin Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

BroB, M and Baba, A.T. (1996) *Dictionary of Hausa Crafts A Dialectal Documentation*. Rudiger Koppe Verlag Koln.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press. Labaran. S. (2016). "Gudummawar Sana'ar Sassa'kan Jirgin Ruwa a Garin Yauri." Sakkwato: Kundin Digiri na Farko. Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Maigandi, A. (2014). "Hanya Mai Hadin Zumuntar Dole: Cudedeniyan Al'adun Hausawa Da Na Fulani A Gundumar Sakkwato." Sakkwato:

Kundin Digiri na Uku, Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Sanyinnawal, S. I. (2015). "Cudedeniyar Sana'o'in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

1.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Mene ne Mabugi a jerin kayan da Masassaka suke samarwa?

Mabugi wani itace ne da masassaka kan samar ga masu sana'ar rini a kasar Hausa. BroB (1996:137) ya bayyana shi da cewa: "Gungumen da ake buga tufa da shi" Sarkin Mabugan Zazzau Zubairu Sa'adu a cikn hirarsa da Jaridar Aminiya ta ranar 15-5 2015 ya bayyana cewa: Shi wannan mabugi wani itace ne mai fadi ake sassakawa wanda za a shimfida a kasa ta yadda masu aikin rini za su shimfida tufafin da aka yi wa rini a samansa. Bayan an shimfida tufafin ne za a rinka bugun tufafin har sai sun kwanta sun yi laushi. Akwai mabuga nau'i biyu, akwai wadda ake shimfidawa kamar yadda bayani ya gabata, akwai kuma mabugi wanda ake rikewa a hannu, wanda da shi ne ake bugun tufafin da aka shimfida a uwar mabuga.

2. Faxy muhimmancin aikin sake na sassaqa a lokacin jihadi.

Aikin sakke na sassaka yana da muhimmanci sosai a lokacin jihadi, domin aikinsa na sassaka abubuwa da suka shafi addinin musulunci kai tsaye, kamar sassakan allunan karatun addinin musulunci da sassaka sa'i na awo da sassaka mudunnabi na fitar da zakka.

3. Me ya sa masassaqa suke samar xan (murfi) gyaxama ga Hausawa? Ganin cewar bai dace a bar abin da aka zuba cikin gyandamar ba tare da an rufe shi ba, wannan shi ya haifar da masassaka suka kirkiri fasahar sassaka dan gyandama domin kara inganta kiwon lafiya a cikin al'ummar Hausawa.

Kashi Na Biyu: Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Dukanci Kan Samar

Abubuwani da ke Ciki

- 2.1 Gabatarwa
- 2.2 Manufar Darasi
- 2.3 Nau'o'in Kayayyaki Da Masu Sana'ar Dukanci Kan Samar
 - 2.1 Kayan Aikin Gida
 - 2.2 Kayan Aiki na {awa}
 - 2.3 Wasu kayayyaki na Aiki
 - 2.4 Kayan Dukawa na Sutura
 - 2.5 Kayan Dukawa na Samar da Tsaro
- Auna Fahimta
- 2.4 Takaitawa
- 2.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 2.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 2.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

2.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin wasu kayayyaki da masu sana'ar sassaka kan samar a cikin al'umma. Daga cikin kayayyakin da aka yi bayani a kai sun hada da dangarafai da gyandama da itacen kafa hula da cakarkara da allon karatu da sandar kiwo da kyaure da dangyandama da mabugi da sa'i ko mudun-nabi da lofe. A wannan darasin za dubi wasu kayayyaki da masu sana'ar dukanci kan samar. Dukawa sune masu sana'ar sarrafa fata, dukawa suna samar da kayayyaki da dama na amfanin al'umma a hidimominsu na yau da kullum. Daga cikin kayayyakin da suke samarwa akwai irinsu matashi (filo) da majingini da buzu da layu da guru da daga da kambu da salka da garkuwa da maratayi da faraga ko tintimi da rigar sirdi da ragama da kube da gafata da zabira da linzami da takalmi da kwari da tandu da warki da guga da zuga-zugi taiki da sauransu.

2.2 Manufarin Darasi

Manufar wannan darasin ita ce, a karshen wannan darasin a tantance wasu daga cikin kayayyakin da masu sana'ar dukanci kan samar a cikin al'umma. Haka binciken na da manufar a fahimci irin muhimmancin kayayyakin dukawa a cikin al'umma.

2.3 Nau'o'in Kayayyaki Da Masu Sana'ar Dukanci Kan Samar

A wannan tataki kuma, darasin ya zaqulo wasu muhimman kayayyakin gargajiyar Hausawa waxanda Dukawa (masu sana'ar dukanci) ke samarwa, domin amfanin al'umma ta fuskoki dabab-daban. Ga su kamar haka:

2.3.1 Kayan Aikin Gida

Sana'ar dukanci kamar sauran sana'o'in Hausawa tana taimakawa wajen samar da muhimman kayayyakin aikin gida. Daga cikinsu akwai guga da kushin da kube da tandu da maratayi da sauransu.

Guga: Wannan wani masaki ne na fata da ake amfani da shi wajen diban ruwa daga rijiya. Galibi a kasar Hausa kafin bayyanar gugar karfe da ta roba, dukawa na amfani da a rijiya a gidajen Hausawa.

Kushin: Duk da yake abin zama ne na zamani, amma har yanzu ana amfani da jemarmiyar fata wajen yin kushin. Ita kuwa wannan jemarmiyar fata da ake amfani da ita dukawa ne ke yi ma fatar kwalliya a sanya a kujerun kushin abin gwanin ban sha'awa.

Kube: Kube shi ne inda ake sanya wuka ko adda ko takobi ko waninsu a ciki domin kauce wa raunin da zai iya yi wa wani idan ba a sanya shi cikin kube ba. A nan suna amfani da jemarmiyar fata su hada da kwali, sannan su sa bula su manne fatar domin yin mashigin (kube) wadannan abubuwa.

Tandu: Wannan wani dan karamin mazubin kwalli ne da mata ke amfani da shi domin su sanya kwallinsu a ciki suna tsoma wani tsunke suna shafawa a ido ko yin wata kwalliya a fuska. Galibi akan yi tandu ne da fatar da ba a jeme ba.

Maratayi: Maratayi wani abin ajiya ne na fata wanda dukawa kan samar domin amfanin al'umma. Shi maratayi ana amfani da jemammiyar fata ce wajen samar shi. Galibi a kasar Hausa maza da mata na amfani da shi wajen ajiyar wasu 'yan kayayyakin bukutun yau da kulum. Shi maratayi kamar yadda sunan ya nuna rataye shi ake yi ba a kasa ake ajiye shi ba.

2.3.2 Kayan Aiki na {awa

Bayga ga kayayyakin aikin gida da dukawa kan samar, haka suna samar da kayayyakin kawa nau'i dabab-daban. Daga cikinsu akwai na kawan doki da na kawan fadojin sarakai da sauransu.

Ragama: Wannan wata igiya ce ta fata wadda ake sanya wa doki domin a ja shi ko a sarrafa shi. Wannan ragamar dukawa ne ke samar da ita, kuma sukan yi mata kwalliya da turarrar fata ko wani zare mai launi dabab-daban.

Linzami: CNHN, (2006:306) sun bayyana wannan a matsayin wani tankwararren karfe ne da ake sawa a bakin doki a daura masa kamazuru a rike don a samu damar sarrafa shi. Shi kuwa wannan karfen linzami da fata ake daura shi.

Baya ga wadannan akwai sauran kayan ƙawa kamar alabe da zaki da kada da ‘yantsana da izga da dukawa kan samar. Auta, (2006:198)

2.3.3 Wasu kayayyki na Aiki

Haka dukawa na samar da wasu kayayyakin aiki da dama a cikin al’umma. Daga cikinsu akwai taiki da salka da zabira da tankolo da kwari da buzu da gafaka da jaka da bulalar dorina da sauransu.

Zabira: Ita zabira ita ce jakkar fata wadda wanzamai kan sanya kayan askinsu a ciki. Ita kuwa wannan jakkar hasali dukawa ke sarrafa fata wajen samar da ita. Duk da yake a yanzu ana amfani da na roba.

Buzu: Wannan wata fata ce ta rago ko tunkiya da aka gyara ake zama kanta ko ake sallah a kanta. Dukawa su ke samar da wannan domin yin wasu ayyuka na musamman. Buzu tamkar shimfida ce ta zama.

Salka: Ita wannan salka wani wurin zuba ruwa ne na fata da dukawa ke samarwa ga al’umma. Salka tamkar bokiti ne ko tulu da ake amfani wajen daukar ruwa.

Gafaka: Gafaka tana nufin wurin da ake sanya Alkur’ani a ciki musamman bayan an gama amfani da shi. Gafaka kamar jakka take sai dai ita an yi ta ne da fata.

Dorina: Ita kuwa dorina wata bulala ce da aka sarrafa da fatar dabbobo musamman fatar doki. Galibi ana amfani da bulalar ne wajen yin horo a makarantun allo ko na boko, haka ana amfani da ita kotuna wajen horon wani mai laifi musamman a kotunan musulunci (kotunan sharia)

2.3.4 Kayan Dukawa na Sutura

Dukawa mutane ne masu sana’ar dukanci, wadannan mutanen kuwa sukan samar da kayayyakin da suka shafi sutura kamar warki da takalma da bel domin amfanin jama’a.

Walki: CHNH, (2006:469) sun bayyana walki da cewa ita ce “*gajeriyan fata jemammiya yawanci baka wadda ake daurawa a gindi ko a yafa*”. Don haka, walki tamkar tufafi ne da ake amfani da ita wajen suturta jiki. Wannan kuwa dukawa ne ke samar da ita ta amfani da jemammiyar fata.

Takalma: Takalmi shi ne wani makarin tafin ƙafa daga rana ko kaya wanda ake yi da fata ko roba ko ƙyalle. A nan dukawa suna samar da takalma iri-iri na fata domin amfanin jama’a. Akwai takalma iri biyu, budaddsu da rufaffi, kowanne daga cikinsu dukawa kan samar da shi.

Bel: Wannan wata damarar fata ce ko roba da ake daurawa a ƙugu don hana wando zamayewa, musamman in an yi zanzaro. Duk da yake wannan wani sabon abu ne ga Hausawa, doming a al’ada Hausawa sun fi yin amfani da wando mai zariya. Shi kuwa wannan bel dukawa ne ke samar da shi ta hanyar amfani da jemammiyar fata domin amfanin al’umma.

2.3.5 Kayan Dukawa na Samar da Tsaro

Bugu da ƙari dukawa sun taimaka wajen samar da kayayyakin tsaro dama da ake amfani da su ƙasar Hausa musamman a zamanin baya. Daga cikin

wadannan kayayyaki akwai garkuwa da laya da guru kambu da wasu kayayyaki da akan sanya wa doki musamman idan za a je fagen fama da sauransu.

Garkuwa: Wannan wani faffadan abu ne da ake yi da kirgi ko karfe don kare kai wajen yaki. Ana rike garkuwa a hannu sannan a rinka kare harin da abokan gaba kan kawo na halbi ko sara a lokacin gumuzu. Ita kuwa garkuwar da ake da kirgi dukawa ne ke samar da ita ga al'umma musamman a lokacin da ake yake-yake a kasar Hausa.

Laya: Laya na nufin rubuta wasu ayoyin Al'kur'an ko yin wasu surkulle ko hatimi a nadé, a kuma rufe da fata a rinka ratayawa don maganin wani abu. A nan za a ga amfani da fata da ake yi shi ya kawo aikin dukawa, domin suke rufe wadannan ayoyin Kur'an da surkullen ko hatiman da fatu. A nan wani lokaci ana amfani da jemammiyar fata wani lokaci ana amfani da wadda ba a jeme ba.

Guru: Wannan na nufin igiya ko zaren magani da ake tu'kawa; kuma yawanci ana rufawa da fata ko kyalle, a kuma daura a kugu ko wuya don maganin wani abu. Abin da ya bambanta laya da guru shi ne ita laya rataya ta akan yi, yayin da guru kuwa daura shi ake yi. A kasar Hausa bayan masu bayar da maganin gargajiya sun tanadi wadansu magunguna, dukawa ne ake kaiwa domin su hada wadannan guru.

Kambu: Wannan shi ma kamar laya da guru yake, sai dai shi kambu shi ne maganin samun kariya da ake tufkawa a rufe da fata ko kyalle a daura a dantse kamar munduwa. Za a iya kara fahimtar wannan idan aka dubi yadda wasu 'yan dambe ke amfani da su a lokacin da suka shigo fage, ko gardawa masu wasanni da dabbobi kamar kuraye da birai da kunamu da macizai da sauransu.

Auna Fahimta

1. Yi bayanin nau'o'in kayan kawa da dukawa kan samar ga al'umma
2. Faxy kayayyaki iri biyu (2) da Dukawa suke samarwa ta fuskar tsaro.
3. Bayyana abin da ake nufi da 'Maratayi' tare da amfaninsa ga Hausawa.

2.4 Takaitawa

A wannan darasin an yi bayani ne a kan nau'ukan kayayyakin da masu sana'ar dukanci kan samar a cikin al'ummar Hausawa. Darasin ya kawo, kuma ya tattauna a kan kayayyakin da suka shafi na aikin gida kamar guga da kushin da kube da tandu da maratayi da sauransu. Haka an yi bayanin na kawa kamar na kawan doki da na kawan fadojin sarakai da sauransu. Har wayau, darasin ya tattauna a kan wasu kayayyakin aiwatar da wasu ayyuka, daga cikinsu akwai taiki da salka da zabira da tankolo da kwari da buzu da gafaka da jaka da bulalar dorina da sauransu. Haka akwai kayayyakin da suka shafi sutura kamar warki da takalma da bel

domin amfanin jama'a. Bugu da kari akwai na samar da tsaro. Daga cikin wadannan kayayyaki akwai garkuwa da laya da guru kambu da sauransu. Duk wadannan ababe wasu ne daga cikin irin kayayyakin da masu wannan sana'ar ta dukanci kan samar.

2.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Laya: Ayoyin Qur'ano ko surkulle ko hatimi da ake rubutawa a naxe, kuma arufe da fata a riqa ratayawa ko xaurawa.
- Kambu: Maganin sammu ko kariya da ake tufkawa a rufe da fata ko qyalle a xaura a dantse.
- Tsaro: Neman kariya daga wani abin qi.
- Guru: Igiya ko zaren magani da ake tufkawa a rufe da fata a riqa xaurawa a qugu.

2.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Alhassan A., Musa U.I., da Zarruk R.M. (1982). Zaman Hausawa Don Makarantun Gaba da Firmare.

Durumin Iya M.A. (2006). Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Kendal (2009). The Importance of Animals. An ciro daga https://www.todicology.org/pubs/docs/air/AIR_Final.pdf

Yakasai K. I. (Babu shekarar bugu). A San Mutum A Kan Cinikinsa (Babu sunan madfaba'a).

Zarruk R.M., Kafin-Hausa A.A. da Al-Hassan B.S.Y. (1987). Sabuwar Hanyar Nazarin Hausa Don Kananan Makarantun Sakandire, Littafi na Biyu. University Press PLC, Ibadan, Naijiria.

2.7 Amsoshin Tamabayoyin Auna Fahimta

1. Yi bayanin nau'o'in kayan kawa da dukawa kan samar ga al'umma. suna samar da kayayyakin kawa nau'i daban-daban. Daga cikinsu akwai na kawan doki da na kawan fadojin sarakai da sauransu.

Ragama: Wannan wata igiya ce ta fata wadda ake sanya wa doki domin a ja shi ko a sarrafa shi. Wannan ragamar dukawa ne ke samar da ita, kuma sukan yi mata kwalliya da turarrar fata ko wani zare mai launi daban-daban.

Linzami: Wannan wani tankwararren karfe ne da ake sawa a bakin doki a daura masa kamazuru a rike don a samu damar sarrafa shi. Shi kuwa wannan karfen linzami da fata ake daura shi. Baya ga wadannan akwai sauran kayan kawa kamar alabe da zaki da kada da 'yantsana da izga da dukawa kan samar.

2. Faxi kayayyaki iri biyu (2) da Dukawa suke samarwa ta fuskar tsaro Dukawa sun taimaka wajen samar da kayayyakin tsaro dama da ake amfani da su kasar Hausa musamman a zamanin baya. Daga cikin wadannan kayayyaki akwai garkuwa da laya da guru kambu da wasu kayayyaki da akan sanya wa doki musamman idan za a je fagen fama da suransu.

Garkuwa: Wannan wani faffadan abu ne da ake yi da kirgi ko karfe don kare kai wajen yaki. Ana riķe garkuwa a hannu sannan a rinka kare harin da abokan gaba kan kawo na halbi ko sara a lokacin gumuzu. Ita kuwa garkuwar da ake da kirgi dukawa ne ke samar da ita ga al'umma musamman a lokacin da ake yake-yake a kasar Hausa.

Laya: Laya na nufin rubuta wasu ayoyin Al'kur'ani ko yin wasu surkulle ko hatimi a nadē, a kuma rufe da fata a rinka ratayawa don maganin wani abu. A nan za a ga amfani da fata da ake yi shi ya kawo aikin dukawa, domin suke rufe wadsannan ayoyin Kur'ani da surkullen ko hatiman da fatu. A nan wani lokaci ana amfani da jemammiyar fata wani lokaci ana amfani da wadda ba a jeme ba.

3. Bayyana abin da ake nufi da 'Maratayi' tare da amfaninsa ga Hausawa. Maratayi wani abin ajiya ne na fata wanda dukawa kan samar domin amfanin al'umma. Shi maratayi ana amfani da jemammiyar fata ce wajen samar shi. Galibi a kasar Hausa maza da mata na amfani da shi wajen ajiyar wasu 'yan kayayyakin bukatun yau da kullum. Shi maratayi kamar yadda sunan ya nuna rataye shi ake yi ba a kasa ake ajiye shi ba.

Kashi Na 3: Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Saka Kan Samar Abubuwani da ke Ciki

- 3.1 Gabatarwa
- 3.2 Manufar Darasi
- 3.3 Nau'o'in Kayayyaki Da Masu Sana'ar Saka Kan Samar
 - 3.3.1 Samar da Kayan Sutura
 - 3.3.2 Samar da Kayan Shimfida
 - 3.3.3 Wurin Ajiyar Kaya
 - 3.3.4 Samar da Kayayyakin kawa
 - 3.3.5 Samar da Kayan Rufin Muhalli
 - 3.3.6 Kayan Kariyar Zafin Rana
- Auna Fahimta
- 3.4 Takaitawa
- 3.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 3.6 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 3.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

3.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan nau'ukan kayayyakin da masu sana'ar dukanci kan samar wa al'umma domin amfanin yau da kullum. A wancan darasin, daga cikin abubuwani da muka tattauna sun hada kayan dukawa na aikin gida da kawa da tsaro da samar da sutura da wasu kayayyaki na wasu hidimomi.

A wannan darasin za a tattauna a kan kayayyakin da masu sana'ar safa kan samar a cikin al'umma.

3.2 Manufofin Darasi

Manufar wannan darasin ita ce a karshen darasin a kididdige wasu kayayyakin da masu sana'ar safa kan samar a cikinal'umma. Haka yana daga manufar wannan darasin a iya bayanin tasirin wadannan kayan safa a cikin al'umma.

3.3 Nau'o'in Kayayyaki Da Masu Sana'ar Saka Kan Samar

A wannan takain darasi, an fito da wasu nau'o'in kayayyakin da masu sana'ar safa kan samar a cikin al'umma domin amfanin yau da kullum. Ta haka ne aka lalubo wasu kayayyakin safa dabab-daban da suka shafi na zare da na kaba, na zaren sun hada da samar da sutura da kayan shimfida da wurin ajiyar kaya (ma'adani) da na kawa. Ga bayanin su kamar haka:

3.3.1 Samar da Kayan Sutura

Masaka maza da mata sukan saka ababe dabab-daban da ya shafi samar da sutura. Ga misali maza sukan safa tufafi kamar sawaye da saki da bingima da bakurde da waste da hadaya da adaleshi da sakala da turu da sauransu. (Daljan,2012:105). Mata kuwa sukan safa gwado da zanen kujera da majayi da zariya da bauji da sauransu. Haka sukan safa takalma na yara da dai sauransu. Duk wadannan kayayyaki da suka shafi sutura masaka ne ke samar da su a cikin al’umma.

3.3.2 Samar da Kayan Shimfida

CNHN (2006:413) sun bayyana shimfidā da tabarma ko wani abu mai fadi da ake bajewa a kasa don a zauna ko a kwanta a kai. Haka tana nufin bargo ko wani kyalle da ake bazawa a kan gado. Baya ga safar da ake yi ta amfani da zare wajen samar da shimfidū, haka ana amfani da kaba wajen samar da su. Daga cikinsu akwai tabarmar kaba. Bisa ga wannan za a ga cewar masaka suke samar da wadannan shimfidu a cikin al’umma. Ita kuwa shimfida tana taimakawa wajen samar da wurin zama mai tsabta tare da jin dadin gudanar lamurra.

3.3.3 Wurin Ajiyar Kaya

Bayan wannan, masaka kan safa kayan ajiya wanda ya jibanci na zare da na kaba. Ire-ireni wadannan kayayyaki sun kunshi maratayi da kwando da ashasha (buhu) da cukurfa da sauransu. Dukkan wadannan kayayyaki masaka ne samar da su ga al’umma.

Cukurfa ita ce wata doguwar jika wadda aka safa da kaba domin zuba hatsi.

3.3.4 Samar da Kayayyakin kawa

Masaka sun taimaka wajen samar da kayayykin yin kawa ta fuskoki da dama. Ga misali masaka suna sukan samar da kayan kwalliyan adon mutane da doki da na muhalli dabab-daban. Ga misali sukan samar da sake-saken lu’u’-lu’u masu launi dabab-daban ga tufafin Hausawa musamman abinda ya shafi kayan jarirai da na sarakai da sauran al’umma. A bangaren kayan adon dawaki kuwa, sukan samar da linzamai da shimfidar sirdi da wasu rabaja da ake sanya wa dawaki musamman idan akwai wani biki. Ta fuskar muhalli kuwa sukan samar da kayan ado da suka shafi kawata fadojin sarakuna ko wasu attajirai ta hanyar safa abubuwa masu yawa da za a sanya a fadojin domin kwalliya. Ga misali a fadoji ana iya samun kayayyakinsu kamar mafarfeshi da faifai da mafarfeshi wadda aka yi ado da gashin dawisu da dai sauran ababe masu yawa da za su kara wa fadar ado. Wannan yana faruwa ne domin wani lokaci tun kafin su fara sakar sukan rina kabar da za su yi sakar daidai irin launin da suke bukata, ta yadda da zarar sun gama sakar za ta fito gwanin bansha’awa, zayyanar ta bollo yadda suke bukata. Rimmer, (1973:153)

3.3.5 Samar da Kayan Rufin Muhalli

Kafin wayewar zamani ta amfani da kwano wurin rufin dákuna, a kásar Hausa masáka sun taimaka matúka wájen rufin dákunán Hausawa a muhallinsu. Masaka suke sakar igiyar da ake yin yanta (kitse hakin baibaya) da shi. Haka a lokacin baibayar suke samar da igiyar da ake baibayar da ita. Haka suke sakar zana ko kabár da ake yin rumfuna a gidaje ko kasuwanni ko wani wurin zama na musamman. Baya ga kaba suna amfani da kara ko gamba ko ciyawa don safa zana da butun-tumi na ganin zuma da akurki da gadon kara da kutubi da askunniya da sauransu. Baya ga wannan, suke kitse hakin baibayar rumbu da igiyar da ake amfani da ita wájen baibayar. Haka suke sakar kuku wájen ajiyar kají ko tantabaru da sauransu.

3.3.6 Kayan Kariyar Zafin Rana

Bugu da kari, masáka sukan samar da kayan kariyar zafin rana ga al’umma. Daga cikin irin wadannan kayayyaki akwai malfa da hular saka da runfuna da sauransu. Ire-iren wadannan kayayyaki kuwa masaka ne ke samar da su a kásar Hausa.

A Auna Fahimta

1. Kawo kayayyakin sutura da masaka kan samar a kásar Hausa
2. Wane irin taimako Masáka suka bayar wájen samar da kayan kawa ga aal’ummar Hausawa?
3. Me ake nufi da shimfixa?

3.4 Takaitawa

A wannan darasin an yi kokarin bayanin wasu muhimman kayayyakin da masu sana’ar safa kan samar domin amfani al’ummar Hausawa a bangarori dabán-dabán. Darasin ya yi bayanin kayayyakin da suka shafi samar da sutura nau’uka dabán-dabán kamar sawaye da saki da jinjima da bakarde da waste da hadaya da adeleshi da sakala duk wadanda masaka maza kan samar. Haka akwai dangin sutura da masaka mata kan samar kamar takalman yara (safa) da gwado da zanen kujera da majayi da zariya da hulunan yara da sauransu. Bayan wannan darasin ya yi bayanin kayayyakin safa da suka shafi shimfida kamar tabarmar kaba da zanen kwana nag ado da bargon gwado da sauransu. Sauran zantukan da darasin ya yi magana a kai sune samar da wurin ajiyar kaya kamar maratayi da Kwando da ashasha da cukurfa da sauransu. Sai kayan kawa kamar maferfeshi da fiaifi musamman wadanda ake samu a fadojin sarakai ko wasu attajirai da kayan kawa na doki da sakar lu’u-lu’u. Haka suna samar da kayan rufin muhalli kamar igiyar yanta (kitse hakin baibaya) da na baibaya da zana da karan gado da butuntumi da kutubi da kuku da

sauransu. A karshe darasin ya yi bayanin kayakin kariyar zafin rana da suka hada da malfa da hular safa da runfuna.

3.5 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi

- Gwado: Abin rufa mai kauri da nauyi wanda aka saqa a masaqr gargajiya.
- Zane: Sura ko layuka da aka rubuta a kan takarda ko bango wani rairayi.
- Fada: Majalisar Sarki inda ake taro ana kai masa gaisuwa.
- Kitso: Tubka ko gyara gashin kai na mata, ko gashin jikin dabba.

3.6 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Rimmer, E.M da da wasu (1984). *Zaman Mutum Da Sana'arsa*. Sabon Bugu. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa}*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.
Dalijan, B.M. (2012). “Noma Da Ginuwar Tattalin Arzikan Hausawa Na Gargajiya.” Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Dan‘iya, M.A. (2006). *Tasirin Kimiya da {ere-{eren Zamani a Kan Sana’o in Hausawa na Gargajiya}*. Kano: Kabs Print Services Nigeria.

3.7 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Kawo kayayyakin sutura da masaka kan samar a kasar Hausa
Masaka maza da mata sukan safa ababe dabab-daban da ya shafi samar da sutura. Ga misali maza sukan safa tufafi kamar sawaye da saki da bingima da bakurse da waste da hadaya da adaleshi da sakala da turu da sauransu. Mata kuwa sukan safa gwado da zanen kujera da majayi da zariya da bauji da sauransu. Haka sukan safa takalma na yara da dai sauransu. Duk wadannan kayayyaki da suka shafi sutura masaka ne ke samar da su a cikin al’umma.

2. Wane irin taimako Masaka suka bayar wajen samar da kayan kawa ga aal’ummar Hausawa?

Masaka sun taimaka wajen samar da kayayyakin yin kawa ta fuskoki da dama. Ga misali masaka suna samar da kayan kwalliyan adon mutane da doki da na muhalli dabab-daban. Ga misali sukan samar da sake-saken lu’u’-lu’u masu launi dabab-daban ga tufafin Hausawa musamman abinda ya shafi kayan jarirai da na sarakai da sauran al’umma. A bangaren kayan adon dawaki kuwa, sukan samar da linzamai da shimfidar sirdi da wasu rabaja da ake sanya wa dawaki musamman idan akwai wani biki. Ta fuskar muhalli kuwa sukan samar da kayan ado da suka shafi kawata fadojin sarakuna ko wasu attajirai ta hanyar safa abubuwa masu yawa da

za a sanya a fadojin domin kwalliya. Ga misali a fadoji ana iya samun kayayyakinsu kamar mafarfeshi da faifai da mafarfeshi wadda aka yi ado da gashin dawisu da dai sauran ababe masu yawa da za su kara wa fadar ado. Wannan yana faruwa ne domin wani lokaci tun kafin su fara sakar sukan rina kabar da za su yi sakar daidai irin launin da suke bukata, ta yadda da zarar sun gama sakar za ta fito gwanin bansha'awa, zayyanar ta follo yadda suke bukata.

3. Me ake nufi da shimfixa?

An bayyana shimfida da tabarma ko wani abu mai fadi da ake bajewa a kasa don a zauna ko a kwanta a kai. Haka tana nufin bargo ko wani kyalle da ake bazawa a kan gado.

KASHI NA 4: Tasirin Shirin Game Duniya (*Globalization*) A Kan Sana'o'in Hausawa

Abubuwani da ke Ciki

- 4.1 Gabatarwa
- 4.2 Manufofin Darasi
- 4.3 Waiwaye A Kan Manufar Shirin Game Duniya (*Globalization*)
- 4.4 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayan Aiki
 - 4.4.1 Tasirin Zamani Da Kimiyya akan Sana'ar Kira
 - 4.4.2 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayayyakin da Sana'o'in Kan Samar
 - 4.4.3 Tasirin Shirin Game Duniya A Kan Xabi'un Masu sana'ar Auna Fahimta
- 4.5 Takaitawa
- 4.6 Ma'anar Wasu Muhimman Kalmomi
- 4.7 Manazarta Da Wasu Ayyukan Karin Nazari
- 4.8 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

4.1 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan kayayyakin da masu sana'ar saka kan samar musamman a cikin al'ummara Hausawa. A cikin darasin an yi bayanin kayayyakin da suka shafi na samar da sutura da shimfidā da wurin ajiyar kaya da kayan kawa da kuma kayan rufin muhalli da sauransu. A wannan darasin za a dubi tasirin zamani watau shirin game duniya a kan sana'o'in Hausawa.

A zamanin yau duniya baki daya tana cikin wani yanayi da Turawa ke kira “*Globalisation*” watau ‘Shirin game duniya’, wasu kan kira shi da ‘Zamanin Kwamfuta’ ko ‘Duniya a tafin hannunka’ ko ‘Tsarin mayar da duniya tamkar wani dan kauye’ (*world global village*) da dai sauran sunaye daban-daban da al'ummomi daban-daban suke kiran wannan shiri. Yakasai (2010:116) yana cewa:

Tun a shekarun 1960, lokacin da lamarin zamanantar da duniya ya bayyana, masana suke kallon batun ta fuskoki mabambanta. Ga misali, a wani lokaci an yi amfani da lamarin zamanantar da duniya a matsayin hali ko tsari cikin yanayi a wani zamani. Duk da cewa ana danganta lamarin da hadakar tattalin arzikin kasashen duniya domin inganta rayuwa, to batun ya kuma tattaro musayar basira, ilimi da kuma al'adu tsakanin al'ummu na kasashen duniya.

Ko shakka babu, shirin ci gabani zamani na game duniya babu irin kusurwar da bai shiga ya yi rawa ya baje kolinsa ba a al'amurran yau da kullum na kasashen duniya. A shafin yanar gizo na http://www.devstud.org.uk/publications/papers/conf03_adamu.pdf. an bayyana cewa:

Globalization is like a wild fire. It has started, it is uncontrollable and nobody knows where it is taking us. What is evident is that no person,

family, religion and society is immune to it. It is therefore, shaping our society, labour market and its pattern of inequality its consumption, its health, its political stability and legitimacy, value and members life style. We, as humanity, are shaping and affecting globalization and globalization is shaping us.

Tsarin shirin game duniya tamkar wutar daji ce, wadda ta fara ci, sannan ba ta kasuwa, kuma ba wanda ya san inda za ta tsaya. A bayyane yake cewa, babu wani mutum, ko iyali ko addini ko wasu rukunin al'umma da wannan tsarin bai shafa ba. Don haka, shirin ya yi tasiri ga harakokin bukatocinmu da kiwon lafiya da wanzuwar siyasa da dabi'u da sauran bangarorin tafiyar da rayuwa baki daya. A matsayinmu na mutane, mun yi tasiri a kan shirin game duniya kamar yadda shirin game duniyar ya yi tasiri a kan mu. Fannin sana'o'in gargajiya na Hausawa wani bangare na tattalin arziki, shirin bai bar shi ba ya yi tasiri a kansa ta fuskoki dabandaban.

Wannan nazarin ya yi kokarin bayanin irin gudummawar da shirin game duniya (*globalization*) ya haifar a wannan fanni musamman a karni na ashirin da daya (*21st century*). Bisa ga wannan, an yi kokarin kyautata bayanai a kan tasirin shirin a kan sana'o'in. Don haka, nazarin ya himmatu wajen tattauna irin gudummawar da shirin ya haifar ga sana'o'in Hausawa.

4.2 Manufarin Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a karshen darasin a fahimci irin tasirin da zama (shirin game duniya) ya haifar musamman ga ci gabon sana'o'in Hausawa.

4.3 Waiwaye A Kan Manufar Shirin Game Duniya (*Globalization*)

Sha'anin shirin game duniya an karfafa shi da manufar kulawa da tattalin arziki da yanayin zamantakewa da al'adu da harshe da ilimi da samun 'yanci na walwalar siyasa ga dukkan al'umma a duniya. Magoya bayan wannan shirin suna maraba da duk wani tsari da zai haifar da ci gabon kasuwanci da sadarwa da samar da hadin kai mai nagarta a tsakanin al'umma ba tare da la'akari da yanki ko kasar da mutum ya fito ba. A hannu daya, masu inkarin wannan shirin suna ganin wannan wani sabon tsari ne na mulkin mallaka wanda ke kokarin kara wa mai karfi karfi, maras karfi kuwa a kara danne shi. Ko ma dai yaya abin yake, wannan shirin na game duniya tabbatacce ne a yau, kuma ga dukkanin alamu, wannan shirin zai ci gaba da wanzuwa har gobe. Dunfawa (2013:775-782)

Stiglitz (2006:2) yana cewa, a yau duniya baki-daya tana cikin wani zamani da Turawa ke kira “*Globalization*” watau shirin game duniya. Lamarin zamanantar da duniya ko game duniya ya kunshi abubuwa da dama da suka hada da wanzuwar ilimi da musanyar al’adu da lamurran tattalin arziki da siyasa a tsakanin al’ummomi mabanbanta. Haka Bichi (2014:94) ya rawaito Nsibambi, (2001) yana ganin shirin game duniya tamkar wani yanayi ne da ya kawo ci gabon hidimomin duniya baki-daya ta fannin fasahar sadarwa da al’adu da siyasa da aikin soja da kere-kere da tattalin arziki da sauransu. Bugu da kari, wasu masanan na ganin sha’anin game duniya ba wani abu ba ne illa batun da ya shafi hada sassan duniya wuri daya ta hanyar fasahar zamani ta sadarwa da nufin kawo canji a tsakanin zamantakewar al’ummar duniya da siyasa da tattalin arziki da makamantansu. Ya kara da cewa, babban manufar shirin game duniya ita ce, ya fito da nufin kawo sauvi (sabon tsari) a tattalin arzikin duniya. Dunfawa (2013:775-782) ya bayyana manufofin “*Shirin Dunkule Duniya*” inda yake cewa:

Manufar shirin shi ne ya hade duniya ta zama tana biyar tsarin tattalin arziki daya irin na ‘yan-jari-hujja. Haka kuma, tsarin siyasa da na zamantakewa da al’adu da ma na akida (idan zai yiwu) su zama bai daya a duniya. Wannan tsari kodayake yan zu aka bayyanar da shi, amma dadadden abu ne a cikin ajandar Turawa. Son aiwatar da wannan shiri ne ya haifar da mulkin mallaka a sassan duniya da dama, da ma wasu yake-yaken duniya da aka gwabza domin tabbar da wasu manufofi na dunkule duniya.

Bayga wannan, C S I S (2012:1) Cibiyar tsara dabaran yaki ta kasa da kasa (Centre for Strategic International Studies) tana kallon lamarin game duniya wadda ICT ta haifar a matsayin wata kafa da ake samun musayar ra’ayoyin jama’a ko kamfanoni ko gwamnatoccin kasashen duniya a fannoni dabon-daban na rayuwar [an adam domin samun ci gabon kasashen duniya baki daya. Idan kuwa haka zancen yake, sha’anin game duniya na a matsayin wata hanya ta kokarin bunkasa yanayin tattalin arziki da siyasa da yanayin zamantakewa da al’adu a tsakanin kasashen duniya. A ra’ayin Rambo (2014:6) cewa ya yi,

Babbar manufar wannan ita ce, kokarin habaka yanayin rayuwar al’umma baki daya, ta yadda za a ba kasashe masu raunin tattalin arziki damar hulda da kasashen waje masu karfin tattalin arziki domin su shiga a dama da su.

Akwai karin bayani a ayyukan Muhammad (2014) da Bichi ((2013). Ko shakka babu, wannan shirin ya haifar da bunkasar tattalin arziki da raya al’adun al’umma. A wani bincike, Aina (2013:248) ta rawaito Giddens (1990) da Tombason (1999) da Bangu (2000) suna ganin hanyar sadarwa ta zamani (ICT) wata babbar kafa ce da ake samun hadsaka da habaka sauran kasashen duniya a lamurran yau da kullum.

Bisa ga wadannan dalilai na manufar wannan shirin, ko shakka babu sha’anin sana’o’in Hausawa wannan guguwar ba ta bar su ba, sai da shirin ya shiga ya yi rawa ya yi tsaki a fannoni dabon-daban da suka shafi

sana'o'in tum ma ba abin da ya shafi sauye-sauyen da sana'o'in suka samu ta fuskar kayayyakin aikinsu da kayayyakin da sana'o'in kan samar da su kansu masu sana'ar da dai sauran bangarori da dama da suka shafi sana'o'in a kasar Hausa. Don haka, darasin ya yi kokarin nazarin wasu daga cikin tasirin da wannan shirin ya haifar a wannan haujin.

4.4 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayan Aiki

Kamar yadda wani karin magana na Hausa ke cewa, "Idan kida ya canza dole rawa ya canza." Ko shakka babu, wannan shirin ya yi tasiri ga sha'anin kayayyakin aikin da sana'o'in ke amfani da su wajen aiwatar da sana'arsu a kasar Hausa. A yau a bayyane yake cewa, an samu fasahar kere-keren zamani da ya haifar da sabbin kayan aiki irin na zamani domin aiwatar da sana'o'in ta fuskoki dabab-daban. A yau za a ga amfani da gatari wurin saro itacen da za a yi amfani da shi wurin sassaka ya zama ko yana son ya zama tsohon ya yi. A yanzu wasu daga cikin masassakan suna amfani da injuna na yankan itace wanda wannan shirin shi ya haifar da shi. Amfani da wadannan injuna kuwa, ya haifar da sauksi wajen samo itacen da suke sassake-sassaken da su domin samar wa al'umma abubuwan da suke bukata. Haka wadannan injuna suna samar da itatuwan cikin sauri da sauksi, ta yadda idan da gatari masassaki zai yi amfani, wannan zai dauke shi dogon lokaci kafin ya iya sare itacen. Yola (2014:50-514) ta kawo wannan zancen inda take cewa:

Zamani ya zo da karin abubuwa da ake amfani da su wajen aiwatar da wannan sana'a ta sassaka kamar injin yankan itace da kuma 'yan kananan injin da ake amfani da su wajen kankare da fike itatuwa domin yin abin da ake bukata.

Wannan bayani yana kara tabbatar muna cewa, a yau an samu nau'ukan injumomi dabab-daban da masassaka za su iya amfani da su wajen yanka da fikan kayan sassakarsu a maimakon amfani da gizago ko mahuri da sauransu.

Har wa yau, wannan shirin ya haifar da samuwar wasu kayyakin aiki da suka hada da 'crem' (*kirem*) maimakon amfani da 'matari' ko 'atanda' ko 'antari' ko 'bakin aku' a gargajiyance. Amfanin wannan '*kirem*' musamman ga masassaka jirgin ruwa na itace shi ne ya kama itacen jirgin da ake sassaka ta yadda ba zai iya motsawa ba. Wannan fasahar kuwa, duk kere-keren zamani ya haifar da shi. Haka a yau, wannan shirin ya haifar da samuwar amfani da zarto ko magagari maimakon dutsin washid da ake amfani da shi wurin wasa kayan aikin masassaka a gargajiyance. Ba wannan ba kawai, a yau masassaka na amfani 'sam paper' (wata takarda ta guga) da 'smooth' ('sumut') domin goge kayan sassakarsu, a maimakon amfani da tukar sassaka da masassaka kan yi amfani da shi a gargajiyance. Baya ga wannan, a yau shirin ya samar da nau'ukan injuna masu dimbin yawa da ake amfani da su wajen gugan itace ta yadda wani lokaci mutum ma ba zai iya gane wannan ice ne ba, saboda tsananin gugar da aka yi masa ya yi gwanin ban sha'awa. Haka a yau masassaka na amfani 'cheseal' ('cizal') da 'sqaure' ('sikwaya') da 'kusa' da

‘kwanfiresa’ da ‘type-line’ da ‘hammer’ duk domin aiwatar da ayyukan sassaka. Haka a yau fasahar ta samar da ‘top-bon’, wani farin ruwan danko mai kama da kullun koko (kunu) wanda ake shafawa itace a tsakaninsa da wani ice domin ya like. Ta fuskar ‘*basharta*’ kuwa wadda masassaka kan yi amfani da ita wajen zanen abubuwan da suka sassaka, a yau fasahar kere-kere ta samar da wukaken zane-zane daban-daban da masassaka za su iya amfani da su ta wannan haujin cikin sauvi da sauri.

3.4.1 Tasirin Zamani Da Kimiyya a kan Sana’ar Kira

Kamar yadda bayani ya gabata cewa kira itace sana’a ta tsantsar hikima da fikira da basira da fasaha irin ta Bahaushe domin samar da duk nau’o’in abubuwan tallafawa rayuwa ta yau da kullum da ke tasarifi da karfe kimiyya da kerekere irin na zamani ya yi matukar tasiri mai amfani a kan wannan sana’a, domin kawo sauvi wajen aiwatar da ita. Ire-iren tasirin da kimiyya da kerekere zamani ke da shi kan sana’ar kira sun hadar da:

Sama Da Gyargarren Karfe

Bisa ga al’ada ta makera, sukan yi tafiya mai nisan gaske kafin su hako tamar da za su sarrafa, ta zama karfe domin gudanar da sana’arsu. Amma a yanzu, saboda kimiyya da kerekere irin na zamani, makera ba sai sun je garuruwa kamar Zazzau da Lokoja da Sakkwato da Ruruwai ba sannan su samo tama ko karfe ba, a yanzu zamani ya kawo karafa daban daban daga matattun motoci zuwa tsofaffin injinan mota cikin sauvin kudi da kuma ba sai an sha wahalar hako tama ba.

Haka kuma, makera kan sha wahalar gaske wajn gutsuttsura karafa da daddatsa su, amma yanzu kimiyya irin ta zamani ta zo da wata irin na’ura mai fitar da iskar gas wai ita (carbide) da ake amfani da ita wajen daddatsa da kuma gutsuttura karfe cikin kankarin lokaci da kuma sauvi. A nan kimiyya da kerekere irin na zamani yayi tasiri a kan sana’ar kira, domin akasarin makera a kasar Hausa sun koma amfani da irin wannan nau’ura domin sauvin wa kansu wajen gudanar da sana’ar kira.

Bugu da kari kuma, a da makera basa amfani da wani ajiyayyen ma’uni wajen auna tsawon ko fadin kayyayakin da suke samarwa. Amma yanzu kimiyya irin ta zamani ta zo da wasu abubuwa da ake amfani da su wajen auna tsawon abinda akeson a kera, misali (Ruler da tape measure) makera na amfani da su yanzu musamman wajen auna tsawo da fadi na kofa ko taga.

Haka kuma, sauran nau’o’in karafuna da a da, makeranmu basa amfani dasu. amma a yanzu, sakamakon kimiyya da kerekere na zamani ya samar wa makeranmu irin wadannan karafa, misali (bronze da alminium), wato farin karfe da goron-ruwa duk yanzu makera na amfani da su wajen sarrafawa da samar da ingantattun abubawa domin tallafa wa rayuwar Bahaushe irin ta yau da kullum.

Haka kuma, a yanzu, makerarmu kan kwaikwayo wasu sassa na bangaren wasu na'urar casar gyada da makeranmu kanyi kwaikwayon irin wannan rariya ta na'urar casar gyada da sauran sassa na garmar shanu. Misali fikafikai da baki da kuma kundu na garmar shanun kanta. Haka kuma, a yanzu Makera na yin abubuwa daban – daban kamar irin su kwangirin zuba abincin dabbobi da tsuntsaye wadanda suka kwaikwaya daga Turawa.

Haka ma walda, hanya ce ta sarrafa karafa da zamani ya zo da shi, duk da cewa masu walda a kasar Hausa ba ainihin Makeran asali ba ne, itama walda tayi tasiri akan sana'ar kira a kasar Hausa.

Haka kuma tsirin zamani ya kara samarwa da masu sana'ar kira wasu hanyoyi don saukaka aiwatar da sana'ar su a cikin makera, Misali, za mu ga cewa samar da karfen kangarwa wadda ake wasu 'yan dabaru ya rika bada iska ya rage masu wahala wajen amfani da zigazigi. Haka kuma tasirin zamani ya samarwa da makera wani kalar gawayi wanda baya saurin mutuwa ko zama toka irin wannan gawayi ana kiransa da suna (magic coal). Sannan kuma a wasu wuraren suna amfani da batira su jona su da abin juyawa me dauke da 'yar fanka (motor) domin ya bada iska cikin sauksi.

Haka sauran sana'o'in da dama sun sun samu sauye –sauyen kayan aiki kamar majema a yau suna amfani da wani sinadari wanda ake Jimar da shi, da kuma wani mai da ake sanya wa fata domin ta yi taushi. Haka a yau marina maimakon amfani da baba sun koma amfani da wani sinadari na musamman da zamani ya zo da shi da ake amfani wurin rini.

4.4.2 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayayyakin da Sana'o'in Kan Samar

Ta la'akari da yanaye-yanaye da sigogin kayayyakin da sana'o'in kan samar a kasar Hausa, idan aka yi nazarin su za a ga cewa, wannan shirin ya taka muhimmiyar rawa wajen kawo sauye-sauye da dama ta wannan fuskar . Wadannan kayayyakin kuwa sun hada da na aikin gida da na sufuri da aikin gona da kayan kida da ya'ki ko farauta da dai wasu kayayyaki na musamman da masu sana'o'in kan samar a gargajiyance a kasar Hausa.

Ga misali, ta fuskar kayayyakin aikin gida da masassaka kan samar, a yau za a ga cewa, wadannan kayayyaki sun samu sauvi a sanadiyar wannan tsari. Wannan kuwa ya faru ne saboda shigowar wasu kayayyaki na zamani da suka jibanci turame da tabaren sanholama da ake amfani da su a yau, don haka amfani da turame da tabaren itace sun samu sauvi ta wannan haujin. Haka amfani da injuna manya da kananansu wajen surfa ko markade ya maye gurbin amfani da turame da tabare a mafi yawan gidajen Hausawa a yau, musamman wadanda ke zaune a maraya (birane). Baya ga wannan, kujerun zama na mata da kujerun zama na maza (kujerar gwado) na itace, duk wadannan sun samu sauye-sauye a wannan zamani.

Domin a yau, za a tarar an maye gurbin wadannan kujerun da na roba ko karfe wadanda fasahar kere-kere ta haifar. Haka idan aka dubi kayayyakin sassaka da suka shafi akushi da kuyafa da ludayi da koshiya da sauransu da ake amfani da itace wajen sarrafa su a jiya, a yau duk wadannan an musanya su da na zamani wadanda aka sarrafa daga roba ko karafa ko sanholama.

Baya ga wadannan, a yau shirin ya haifar da samuwar nau'ukan magungunan da ake sanya wa kayan sassaka na zamani domin su kara inganci ta yadda za a dade ana amfani da su ba tare da sun lalace ba. Misali a yau zamani ya zo da wani sinadari (mai) na musamman da ake shafa wa kayan sassaka wanda zai hana su yin gunda ko cin gara.

Bisa ga misalan da aka gabatar, za a ga cewa, sha'anin shirin game duniya ya kawo sauvi ga kayayyakin amfanin gida da masassaka kan samar ga al'ummar Hausawa a kasar Hausa. Har wa yau zamani ya zo da zane-zanen kayan sassaka ta yadda za su kara zama gwanin ban sha'awa.

Haka shirin ya kawo sauye-sauye ta bangaren kayayyakin sufuri da masassaka kan samar ta amfani da itace. Baya ga irin sauye-sauyen da aka samu dangane yanayi da siffar kwale-kwalen (jirgin ruwa na itace) da aka samu musamman na amfani da filanki wanda ake yankowa daga daji, a yau an samu fasahar sanya wa wadannan kwale-kwale injin na zamani da zai a yi amfani da shi domin jirga-jirga a cikin ruwa. Wannan kuwa ya maye gurbin amfani da fila-filin itace da aka saba amfani da shi a baya. Bugu da kari, fasahar kere-keren ta samar da jiragen ruwa na zamani masu saukin gudanarwa da saurin biyan bukata fiye da na itace da aka saba amfani da su a gargajiyance. Su kuwa wadannan jiragen an samar da su ne ta amfani da roba ko karfe, wadanda ake ganin sun fi karko da jure wa ruwa da zafin rana. Haka idan muka dubi kafar guragu da amalanke da masassaka kan samar a baya ta amfani da itace, dukkan wadannan a yau, shirin game duniya ya maye gurbinsu da na zamani ta amfani da keken guragu ko motoci domin jirga-jirga.

Ta fuskay aikin gona kuwa, duk da yake har yanzu kayayyakin aikin gona irin na gargajiyana amfani da su a kasar Hausa, amma duk da haka bai hana a samu wasu sauye-sauye da wannan shirin ya haifar ba. Misali a yau za a ga amfani da kayan aiki irin na gargajiyana kamar su gatari da fartanya da kalme da garma da sauransu, duk suna neman su zama tsohon yayi wajen aikin gona a wannan zamani. Don haka, yawaitar sassake-sassaken wadannan kayan aikin gona ya karanta saboda wannan dalili. A yau a bayyane yake cewa, sha'anin noma ya koma irin na zamani, don haka, an samar da motocin noma na zamani da ba sai an yi amfani da fartanya ko gatari ko makamancinsu ba wajen aikin gona. Haka an samar da maganin feshi na kashe haki da kwari ya bar yabanya kawai a cikin gona, don haka amfani da kotoci domin aikin gona ya karanta a wannan haujin. Baya ga haka, a yau ana samun wasu kotoci da aka yi da karfe maimakon na itace da aka saba amfani da su a baya. Duk da yake har yanzu ana amfani da wadannan kotoci a mafi yawan sassan kasar Hausa.

A bangaren kayan kida kuwa, wannan shirin na game duniya bai bar wannan sashen a baya ba sai da ya kutsa ya yi ruwa da tsaki a wannan haujin. Kamar yadda bayani ya gabata, masassaka a kasar Hausa sun taimaka wajen kammaluwar da yawa daga cikin kayan kidansu da suka hada da rukunin ganguna da izga da busawa da na gurgizawa. A yau zamani ya shigo da sabbin kayan kisa na zamani kamar su fiyano da jita da al'ummar Hausawa suka raja'a ga amfani da su a maimakon wadanda aka saba amfani da su a gurgajiyance. Akuwar wannan ya haifar da gibi musamman ga samun yawaitar irin wadannan kayan kida na gurgajiyi. Ta fuskar kayan yaki ko farauta da masassaka kan samar a kasar Hausa, wannan shirin bai bar shi a baya ba sai da ya yi tasiri a kan su. A yau za a ga amfani da kolo ko gora ko adda ko baka da kwari da sauran nau'ukan kayan farauta ko na yaki da aka sarrafa wani sashe nasu da itace a gurgajiyance, kuma ake amfani da su a baya, a yau duk wadannan sun zama tsofon yayi. Domin fasahar kere-kere ta zamani ta maye gurbinsu da bindigogi masu sarrafa kansu da jiragen yaki dabab-daban har ma da wadannan ba su da matuka. Haka akwai makaman kare dangi da aka samar duk a dalilin wannan shirin na game duniya.

Bayal ga wannan, idan aka dubi wasu kayayyaki na musamman da masassaka kan samar a kasar Hausa kamar dangarafai da allunan karatu da kyauren (gambu) masassaka. A yau za a ga wasunsu sai dai tarihi, domin tuni zamani ya zo da wasu sabbin abubuwa da za su maye gurbin wadannan kayan aiki. A yau an maye gurbin allon karatu a mafi yawan makarantun islamiyya a kasar Hausa da litattafai. Shi kuwa takalmin dangarafai kusan a ce sai dai tarihi. {yauren kofa kuwa, an maye gurbinsu da na karafa ko 'flash door' (kofar itace ta zamani)}.

A karshe, bisa ga wadannan bayanai da aka tattauna a sama, za a fahinci lamarin shirin game duniya ya yi tasiri ainun dangane da nau'ukan kayayyakin da masassaka kan samar a kasar Hausa musamman wadanda suka shafi kayayyakin aikin gida da gona da sifiri da kida da yaki ko farauta da wasu kayayyaki na musamman.

4.4.3 Tasirin Shirin Game Duniya A Kan [abi'un Masu sana'ar

Bayal ga dimbin tasirin da wannan shirin ya haifar ta fuskar kayan aiki da kuma kayayyakin da masassaka kan samar a kasar Hausa, wannan shirin har wa yau, ya yi tasiri ainun ga su kansu masu aiwatar da sana'ar sassaka a kasar Hausa. Wannan kuwa a bayyane yake idan aka yi duba ga wadannan dalilai kamar haka:

Da farko dai za a ga cewa, a yau duniya ta koma tankar a bakin hannun mutum, ko ma a ce wani dan kauye (global village), wannan tsukewar da duniya ta yi ta yadda ake iya samun bayanin abubuwa cikin sauvi da sauri ta amfani da kafafen sadarwa na zamani, wannan ya kawo sauvi mai amfani ga masassaka ta yadda za su iya baje kolin fasaharsu ta amfani da wadannan kafofin sadarwa na zamani. A yau ba a bukatar sai masassaki ya yi dakon kayan sassakarsa zuwa wasu sassan duniya domin sayarwa, ana iya fulla ciniki ta hanyar amfani da kwamfutoci a aika da hotunan

kayan sassaka inda duk masassaki ke da bukata a duniya. Idan kuwa mai saye yana da muradin kayan ba sai ya zo da kansa ba, illa za a bi ta wadannan hanyyoyi na zamani a aika masa da duk abin da yake bukata cikin sauksi da sauri. Muhammad (2014:11) ya bayyana cewa:

Haka kuma dai sabuwar fasahar sadarwa ta yau, da yake ita ce kunnen duniya, bakin duniya kuma idon duniya, takan yi kokarin tallata al'adu da dabi'u na Hausawa da na sauran al'ummomi ko a furyar duniya yadda duniya duka za ta gani musamman wajen harshe da sutura da cimaka, da bukuwa.

Bayan haka, wani sauye-sauye da wannan shirin ya haifar a kan masassaka shi ne ta fuskar dabi'unsu da al'adunsu har ma da tsarin tunanainsu baki daya. A yau yana daga cikin muhimman tasirin da wannan shirin ya haifar ga al'ummar Hausawa musamman masassaka. A yau masassaka da dama sun koma kwaikwayo tare da aron bakin al'adu irin na Turawa da Larabawa da Indiyawa duk a kokarin nuna wayewar kai wanda ya zan tamkar ci gabon mai hakar rijiya. Sauyin wadannan al'adu da dabi'u ya sanya masassaka a kasar Hausa suka fara daina riko ga sana'arsu ta sassaka wadda suka gada tun kaka da kakanni. Muhammad (2014:8) ya jaddada wannan zancen inda yake cewa:

Dalilin haka ne Hausa ta shiga cin karo da sabbin aloli da na 'urori, da sana'o'i da kasuwanci tsakanin mutane da bankuna da tsakanin bankuna da su, da kuma sauran cibiyoyin kudi da kasuwanci na duniya, wanda ya haifar da karuwar hada-hada da kuzari da karsashi da walwala da wayewar kai.

Wannan ya haifar da masassaka da dama suka yi watsi da wannan sana'ar domin a ganinsu ta zama tsofuwar yayi. A maimakon su rungumi sana'o'insu na gargajiya, sai suka koma ga sabbin sana'o'i na zamani kamar su kafintanci da sayar da abinci da askin zamani na wuta da dinkin tela da walda da aikin ofis da bude shagunan kasuwanci na kwamfuta da dai suransu. Duk da tunanin cewa, ire-ireni wadannan ayyuka sun fi saufin kawo kudi ba tare da wata doguwar wahala ba. Wannan kuwa ko shakka babu, ya haifar da watsi da wannan sana'a da 'ya'yan masassaka suka yi a kasar Hausa saboda hangen romuwar da za su iya samu daga wadannan sabbin sana'o'i da shirin game duniya ya haifar.

Ta fuskar irin magungunan da masassaka kan samar kuwa, wannan shirin sai da ya yi tasiri a kansu. A yau za a ga saboda sauyin zamani, masassaka sun fara daina amfani da magungunansu na gargajiya, wanda a zahiri ba karamar gudummawa suke bayarwa ba ta fannin kiwon lafiya musamman a kasar Hausa. Har ta kai mafi yawan masassaka a yau sun koma amfani da magungunan zamani, duk da yake wannan ba illa ne ba, amma watsi da na gargajiya shi ne illar. Hasali ma, ai magungunan zamani tsatsonsu daga na gargajiya ne.

Bisa ga bayanan da suka gabata, idan aka yi nazarinsu, za a ga cewa, ko tambaba babu, shirin game duniya ya yi tasiri sosai ga ci gabon sana'ar

sassa'ka a kasar Hausa musamman ta la'akari da irin ci gaban da aka samu da ya jibanci kayan akinsu da kayan da suke samarwa da dabi'un su kansu masassa'kan.

1. Faxy tasirin shirin game duniya a kan wasu kayayyakin sana'o'in Hausawa
2. Wane irin sauvi shirin game duniya ta haifar ga xabi'un Masassaqa?
3. Mece ce manufar shirin game duniya (globalization)?

4.5 Takaitawa

A wannan darasin an yi bayanin yadda shirin game duniya (globalization) ya haifar da sauye-sauye masu dimbin yawa a cikin sha'anin sana'o'in Hausawa. A wannan darasin an baje kolin tasirin shirin a kan sana'ar sassaka duk da yake ba ita kadai abin ya shafa ba, a'a an kawo ta ne kawai a matsayin misali. Don haka, sauran sana'o'in ma ba bar su a baya ba. A wannan bagiren an tattauna a kana bin da ya shafi tasirin ta fuskar kayan aikin sana'a da kayayyakin da sana'ar kan samar a cikin al'umma da kuma dabi'un su kansu masu aiwatar da sana'ar.

4.6 Ma'anar Wasu MAuhimman Kalmomi

- Tasiri: Yin rinyen wani abu a kan wani.
- Sassaqa: Sana'ar sarrafa itace.
- Xabi'a: Halaye.
- Aiki: Abin yi ko qwadago.

4.7 Manazarta da Wasu Ayyukan Qarin Nazari

Aina, S. (2013). *Global Communication and the Media Agender*. Abeokuta: Julian Publishers.

Bichi, A. Y. (2014). "Praise Songs, African Folklore and Globalisation." *Current Perspectives on African Folklore: A Festchrift for Professor Dandatti Abdulkadir*. Zaria: Ahmadu Bello University Press Limited. Centre for the Strategic International Studies (2012)

Dunfawa, A. A. (2013). "Shirin Dunkule Duniya (Globalization) Da Tabarbarewar Al'adun Hausawa." *The Detiorioration of Hausa Culture*. proceedings of the first international conference. Katsina State History and Culture Bureau in Collobaration with Umaru Musa 'Yar'adua University, Katsina. Zaria: Ahmadu Bello University Press. pp 775-782. Muhammad, D. (2014). *Hausa A Duniyar Yau: Tasirin Shirin Game Duniya Kan Harshen Hausa*. Zaria: Jami'ar Ahamadu Bello.

- Rambo, R.A.(2014). “Tasirin Fasahar Sadarwa Na Zamani Ga Al’ummar Hausawa.” Kano: Maƙalar da aka gabatar a taron kara wa junna sani na kasa da kasa a kan nazarin Hausa a karni na ashirin da daya (k .21)’. Wanda aka gabatar a Jami’ar Bayero. Daga ranar 10-12 ga watan Nuwamba 2014.
- Stiglitz, J. (2006). *Making Globalization Work*. London: Penguin Books.
- Yakasai, S.A. (2010). “Tasirin Zamanantar da Duniya Cikin Nazarin Harshe a Nijeriya.” *[undaye Journal of Hausa Studies*. Vol 1 No 3 pp 116-128.
- Yola, M. M. (2014). “Sana’o’in Hausawa Na Gargajiya Da Tasirinsu A Zamanance.” In Gusau, S.M.(eds) *Garkuwan Adabin Hausa*. A Festscript in Tribute to Abdulkadir [angambo. Zaria: Amadu Bello University. pp 507-514.
- <http://www.devstu.org.uk/publications/papers/conf03adamu.pdf>.

4.8 Amsoshin Tambayoyin Auna Fahimta

1. Faxi tasirin shirin game duniya a kan wasu kayayyakin sana’o’in Hausawa

Ta la’akari da yanaye-yanaye da sigogin kayayyakin da sana’o’in Hausawa kan samar a kasar Hausa, idan aka yi nazarin su za a ga cewa, wannan shirin ya taka muhimmiyar rawa wajen kawo sauye-sauye da dama ta wannan fuskar . Wadannan kayayyakin kuwa sun hada da na aikin gida da na sufuri da aikin gona da kayan kida da yaki ko farauta da dai wasu kayayyaki na musamman da masu sana’o’in kan samar a gargajiyanse a kasar Hausa.

Misali, ta fuskar kayayyakin aikin gida da masassaka kan samar, a yau za a ga cewa, wadannan kayayyaki sun samu sauvi a sanadiyar wannan tsari. Wannan kuwa ya faru ne saboda shigowar wasu kayayyaki na zamani da suka jibanci turame da tabaren sanholama da ake amfani da su a yau, don haka amfani da turame da tabaren itace sun samu sauvi ta wannan haujin. Haka amfani da injuna manya da kananansu wajen surfa ko markade ya maye gurbin amfani da turame da tabare a mafi yawan gidajen Hausawa a yau, musamman wadanda ke zaune a maraya (birane). Baya ga wannan, kujerun zama na mata da kujerun zama na maza (kujerar gwado) na itace, duk wadannan sun samu sauye-sauye a wannan zamani. Domin a yau, za a tarar an maye gurbin wadannan kujerun da na roba ko karfe wadanda fasahar kere-kere ta haifar. Haka idan aka dubi kayayyakin sassaka da suka shafi akushi da kuyafa da ludayi da koshiya da sauransu da ake amfani da itace wajen sarrafa su a jiya, a yau duk wadannan an musanya su da na zamani wadanda aka sarrafa daga roba ko karifa ko sanholama.

2. Wane irin sauvi shirin game duniya ta haifar ga xabi’un Masassaqa? Wasu sauye-sauye da wannan shirin ya haifar a kan masassaka shi ne ta fuskar dabi’unsu da al’adunsu har ma da tsarin tunanainsu baki daya. A

yau yana daga cikin muhimman tasirin da wannan shirin ya haifar ga al'ummar Hausawa musamman masassaƙa. A yau masassaka da dama sun koma kwaikwayo tare da aron baƙin al'adu irin na Turawa da Larabawa da Indiyawa duk a ƙokarin nuna wayewar kai wanda ya zan tamkar ci gaban mai hakar rijiya. Sauyin wadannan al'adu da dabi'u ya sanya masassaka a ƙasar Hausa suka fara daina riko ga sana'arsu ta sassaka wadda suka gada tun kaka da kakanni.

3. Mece ce manufar shirin game duniya (globalization)?

Sha'anin shirin game duniya an ƙarfafa shi da manufar kulawa da tattalin arziki da yanayin zamantakewa da al'adu da harshe da ilimi da samun 'yanci na walwalar siyasa ga dukkan al'umma a duniya. Magoya bayan wannan shirin suna maraba da duk wani tsari da zai haifar da ci gaban kasuwanci da sadarwa da samar da hadin kai mai nagarta a tsakanin al'umma ba tare da la'akari da yanki ko ƙasar da mutum ya fito ba.